

अथेल्लो

नामक शेक्सपीयर याच्या नाटकाचें

मराठी भाषांतर

रावसाहेब महादेव गोविंद शास्त्री कोल्हटकर

यांनीं केलें तें

मुंबईत

इंदुप्रकाश छापखान्यांत छापून प्रसिद्ध केलें.

सन १८६७.

भाषांतराचा हक्क प्रसिद्ध करणारांनीं ठेविला आहे.

१८४७ च्या २० व्या आक्टाप्रमाणें नोंदणी केली आहे.

किंमत ११. रुपया.

सूचना.

हें पुस्तक वाचणारांस सादर करतेवेळीं इतकेंच सुचवावयाचें आहे कीं, हें छापून प्रसिद्ध करण्यास परमेश्वरानें भाषांतर कर्च्यास राखिलें नाहीं व तेणेंकरून हा दुःखकारक प्रसंग मजवर आला. रावसाहेब महादेव गोविंद शास्त्री कोल्हटकर यांच्या अकालिक मृत्यूनें हळहळत नसतील असे सुज्ञ पुरुष मुंबई इलाख्यांत विरळाच असतील, आणि या पुस्तकाची शुद्ध प्रतही त्यांच्या हातून सगळी झाली नाहीं, तेव्हां त्यांची रसभरित लेखणी शबेटीं एक वेळ सर्व ग्रंथावर फिरली असती तर जो ग्रंथांत रस उतरता त्यास दुर्दैवेंकरून आपण सर्व मुकलों असें झटलें पाहिजे. मूळ प्रतींत पुष्कळ ठिकाणीं एकच वाक्याचे दोन दोन तीन तीन तऱ्हांनीं भाषांतर केलें आहे. अशा जागीं जें भाषांतर मला सगळ्यांत चांगलें वाटलें तें कायम ठेविलें, व सर्व प्रकारें मूळ प्रतींत लिहिल्या प्रमाणें जितकें ठेवतां आलें तेवढें सर्व ठेविलें आहे. पुस्तकांतील सर्व दोष मजकडे देऊन माझ्या स्वर्ग वासी वडिलांची सेवा लोकांनीं ग्रहण करावी अशी माझी सर्वांस प्रार्थना आहे.

कैलासवासी रावसाहेब महादेव गोविंद-
शास्त्री कोल्हटकर यांचा भाचा,

जनार्दन सखाराम गाडगीळ बी. ए.

अथेल्लो नाटकांतिल गोष्टीचें तात्पर्य.

ही सर्व गोष्ट कल्पित आहे, परंतु नाटकरूपानें लिहिली आहे तेव्हां ती खरोखरीच घडली असावी असें तिला स्वरूप दिलें आहे. युरोपाच्या दक्षिणेस इटली ह्मणून देश आहे, तेथें वेनिस नांवाचें समुद्रकिनाऱ्यावर शहर आहे, तेथें ब्रेवान्-शो नांवाचा एक मुत्सद्दी असे त्यास देस्दिमोना नांवाची अतिसुरूप व मुशिक्षित मुलगी होती. तिचें एका अथेल्लो नांवाच्या आफ्रिका खंडांतिल हवशी सरदारावर त्याच्या शौर्यादि गुणांवरून मन वसलें व तिनें बापाच्या घरून पळून जाऊन त्याशीं लग्न लाविलें. हा सरदार वेनिस सरकारच्या पदरीं होता. लग्न होतांच अथेल्लोस सैप्रस बेटाचा मुख्याधिकारी सरकारानें नेमिला, तेव्हां देस्दिमोना ही सैप्रस येथें गेली. यागो ह्मणून अथेल्लोचा निशाणवाला होता त्यास मुतालिकी न मिळतां क्याशिओस मिळाली ह्मणून त्याच्यावर कांहीं खटला उभा करून यागोनें त्यास चाकरीवरून काढविलें व त्यांत आपलें आंग आहे हें न दाखवितां उलटें देस्दिमो-

नेने क्याशिओकारितां नवव्यापाशीं रदवंदली करावी असें
 संधान केले. इकडे अथेल्लोच्या मनांत यागोनें असें भरवून
 दिलें कीं देस्दिमोनेचें क्याशिओशीं सूत आहे आणि तें अशा
 रीतीनें त्याच्या मनांत ठसविलें कीं, अथेल्लोनें वायकोचा जीव
 घेण्याचा निश्चय करून तिला गळा दाबून ठार मारून टा-
 किली. क्याशिओस ठार मारण्याचें काम यागोवर सोंपविलें
 होतें, परंतु क्याशिओ न मरतां फक्त त्यास वार मात्र लागले.
 यागोची वायको एमिलिया हिनें आपल्या नवव्याचें हें सर्व अ-
 घोर कृत्य उजेडास आणिलें व यागोनें रागावून तिला तरवारीनें
 भोंसकलें तेंगेंकरून ती मरण पावली. आपण देस्दिमोनेचा
 व्यर्थ खून केला असें पाहून अथेल्लोनें आपणापाशीं दडविलेली
 कटार होती तिनें यागोस वार केला व तीच आपल्या पोटांत
 खुपसून घेऊन प्राणत्याग केला. क्याशिओ सैप्रसचा मु-
 ख्याधिकारी झाला व यागोस एकदम न मारितां हाल हाल
 करून मारावें लहून हुकूम झाला.

या नाटकांत मुख्यत्वेकरून या जगांत कशाकशा प्रकारचीं
 माणसें आहेत याचे उःकृष्ट रीतीचे मासले दाखविले आहेत.
 असे कांहीं दुष्ट विघ्नसंतोषी लोक असतात कीं, ते वाहेरून प्रामा-
 णिकपणाचा वेष धरून आपल्या अल्प लाभाकारितां व कित्येका
 वेळां केवळ गमतीकरितां अंगावर कांटा घेण्याजोगीं अघोर

कृत्ये करायास भीत नाहीत व तीं कृत्ये करणें लणजे जेवणें,
 बसणें, निजणें यांसारखींच त्यांस वाटतात; मग तेणेंकरून
 त्यांचें मन त्यांस खाणें हें तर कोटून! यागो हें पात्र अशा प्रकार-
 चें आहे. उदार मनानें दुसऱ्याचें चांगलें होईल तितकें करावें
 असें आचरण कगीत असतां दुष्ट लोक त्यास भलतेंच रूप
 कसें देतात व तें रूप खरें आहे असें भासण्यास कशीं कशीं
 कारणें होतात, हें देखिदमोनेच्या चरित्रावरून समजून येतें.
 निष्कपट शूर पुरुषाचा मासला अथेह्दो पात्रावरून कळून
 येतो. याचप्रमाणें प्रत्येक पात्रांत कांहीं खुबी आहे.

अथेळो नाटक.

पात्रे.

- अथेळो { वेनिस एथील कोणीएक हबशी सरदार
मुख्य नायक.
- ब्रेवान्‌शो देस्दिमोनेचा बाप. एक मुत्सदी.
दुसरे दोन मुत्सदी.
- देस्दिमोना { अथेळोची बायको, आणि ब्रेवान्‌शोचा
मुलगी.
- क्याशिओ अथेळोचा मुतालीक.
- यागो अथेळोचा निशाणवाला
- रोदरीगो वेनिस एथील एक गृहस्थ.
- ड्यूक वेनिस एथील मुख्य अधिकारी.
- एमिलिया यागोची बायको.
- बयांका वेश्या, क्याशिओची राख.
- ग्राशिआनो ब्रेवान्‌शोचा भाऊ.
- लोडोयीको ब्रेवान्‌शोचा नातलग.
- मोतेनो अथेळोच्या पूर्वीचा सैप्रस एथील अधिकारी.
- नकल्या अथेळोचा चाकर.

कामगार, सभ्यगृहस्थ, जासूद, वाचें वाजवणारे, खलाशी
आणि अनुचर.

अथेळो.

वेनिस एथील हबशी.

अंक १.

प्रवेश १ वेनिस शहर, रस्ता.

(रोदरीगो आणि यागो हे येतात.)

रोदरीगो.—छत्, असें तर कधीं बोलूंच नको. अरे यागो, माझ्या पेटीच्या किल्ल्या देखील ज्याच्या स्वाधीन—त्या तुला ही गोष्ट ठाऊक असून असें? अँ! असो, ही गोष्ट मलातर फारच कृतघ्नपणाची वाटत्ये.

यागो.—मी रक्ताची जरी आण वाहिली तरी देखील आपणास खरें वाटणार नाहीं. अहो, या गोष्टीचें मला स्वप्न सुद्धां नाहीं, स्वप्न पडून मग तरी दोष ठेवा.

रोदरीगो.—त्वां मला सांगितलें कीं, तुझें आणि त्याचें वांकडें आहे.

यागो.—नाहीं कोण झणतो, जर नसलें तरच मलां नांव ठेवा.

अहो, त्यानें मला मुतालीकीची जागा द्यावी लणून शहराच्या तिघां संभावित गृहस्थांनीं स्वतःजातीनें त्याच्याकडे जाऊन त्यापुढें बहुत वेळा टोप्या काढल्या, आणि मी सांगतो याजवर जर आपला कांहीं भरवसा असला तर मला असें वाटतें कीं, मी त्याजाग्यास लायक नाहीं असें नाहीं, पण त्याच्या मर्जीस आणि वातावेतास येईल तें त्यास करायाचें ; याकरितां त्याणें शिपाई बाण्याचे मोठ मोठाले शब्द घालून चांगलें डौलदार पाल्हाळाचें बोलणें बोलून प्रथम त्या सभ्य गृहस्थांची उडवा उडवच करून टाकिली आणि शेवटीं त्यांच्या जवळ नन्नाचा पाढा वाचला. तो असें झणाला कीं, काय करूं बाबा, मला जो कामगार नेमायाचा होता त्याची नेमणूक मी करून चुकलों, आतां इलाज नाहीं. बरें जो नेमला तोतरी कोण ! फ्लोरेन्स येथील कोणी एक मैकेल द्याशिओ. जमाखर्ची कामांत फर्डे, —तो, एका छानछबेली बरोबर लग्न करणार होता तो. शिपाई-बाणां जर विचाराल तर फौजेची टोळी देखील अजून उभी केलेली नाहीं आणि क्वाइतीच्या माहितीकडे जर पाहिलें तर एकाद्या पोरीस आणि यास माहिती सारखीच. आंगांत मोठाले झगे घालून मुत्सदी लोक असें असावें तसें असावें

हूनून जैसे पोकळ पांडित्य करितात तसले हे गृहस्थ. कृती-
च्या नांवाने आंबळ्या एवढे शून्य, बोलण्यांत मात्र सुगर ;
ही कायती सगळी त्यांची शिपाईगिरी. पण कसेही असो,
नेमणूक त्यांचीच झाली; आणि रोडस, सैप्रस आणि दुसऱ्या
वहुतेक ख्रिस्ती व इतर देशांत त्यानें प्रत्यक्ष आपल्या डो-
ळ्यांनीं आमची कर्तबगारी बघितली असतां, त्या खडे-
मांडू जमाखर्चवाले गृहस्थांनीं आपलें तारूं मध्ये ठकल-
लें आणि आम्हास मागे सारून आपणच पुढें सरसावले.
तेव्हां अर्थातच सुमुहूर्तावर ते आतां त्यांचे मुतालीक हो-
णार, आणि भगवंताच्या घरची अशी कांहीं मौज आहे
कीं, आह्मी त्या राजश्रींचे निशाणवाले बनणार.

रोदरीगो.—देवाच्यान् मीतर ह्या जाग्या पेक्षां त्यांची मांगपणा-
ची जागा पत्करून राजश्रींस फाशीं चढविलें असतें.

यागो.—पण तेथे कांहीं उपाय नाही. चाकरीचें कपाळच हें.
सांप्रत वर चढायाचें हलटलें ह्मणजे शिफारस आणि मेहेर-
वानगी पायरी पायरीनें, म्हणजे एकाच्या पाठीमागून दु-
सऱ्याचा वारसा ही जी वृद्ध परंपरागत चाल तिचें तर आतां
नांव नाही. तर त्या हबशावर आतां या सर्वांवरून पहावरे
माझी प्रीति असावी असें खरोखरी कांहीं नातें राहिलें
आहे काय ?

रोदरीगो.—मी असें आहे तर त्याची चाकरीच सोडतो.

यागो.—माझे थोडेसे ऐकून घ्यां लणजे आपले समाधान होईल.

मी जो त्याच्या पदरीं राहिलों आहे, तो मी आपले डाव घावानें कार्य साधून घेण्याकरितां राहिलों आहे. आपणा सर्वास कांहीं यजमान होतां येत नाहीं, आणि सर्व यजमानांस इमानी चाकर मिळतात असें नाहीं. चाकर दोन प्रकारचे असतात. कितीएक आपणास असे आढळतील कीं, ते अगदीं हांजी हांजी करून हात पाय जोडून व अशा नीच गुलामगिरींत सुख मानून यजमानाच्या घरीं शुद्ध पोटाकरितां गाढवा प्रमाणें जन्मभर कावाड कष्ट करीत असतात. इतकें करून ह्यातारपणीं तरी सुख आहे, तेंही नाहीं, कारण ते ह्यातारे होण्याबरोबर यजमानाकडून त्यांस फाटा मिळतो. असल्या कानांत तुळशी घालून वागणाऱ्या वेडगळ चाकरांस मला असें वाटतें कीं, चाकराखालीं बडवावें. दुसरे कित्येक असे असतात कीं, बाहेरून आपल्या चाकरीचा पेशा बरोबर ठेवून आपल्या टापटिपींत व बेतावातांत बालाग्र फेर पडूं न देतां आपले सर्व लक्ष मतलबाकडे ठेवतात. प्रथम यजमानापुढें तोंडपुजे पणा करून आह्मी मोठ्या इमानें इतवारें चाकरी बजावितों, असें दर्शवून त्यापासून सर्व प्रकारें आपली भर

करून घेतात, आणि एकदां आपली तुंबडी भरली हणजे यजमान कोण व आपण कोण. अशा प्रतीच्या मनुष्यांतच काहीं पाणी असतें. आणि मी आपणांस खचित सांगतो कीं, मी असल्याच प्रतीतला मनुष्य आहे. महाराज, आपण रोदरीगो आहां यांत जसा काडीमात्र फरक नाही, तसेंच निःसंशय मी आपणांस सांगतो कीं, जर मला हबशी होतां येतें तर मी यागो खचित कधीं राहिलों नसतो. पण तें होणें नाही ; आतां जो मी त्याच्या पाठीमागून असतो, तो काहीं त्याच्या पाठीमागून नसतो, तर मी स्वहिताच्या पाठीमागे असतो. माझे जाणता ईश्वर. हबशावर माझी हणून तिळमात्र प्रीति नाही, किंवा भक्ति नाही ; परंतु तीं बाहेरून दाखवावीं लागतात ; कारण माझ्या बाह्य कृतीवरून माझे तद्गत जर उघडकीस येऊं लागलें तर मग काय, आटपलें.—माझे तद्दय वेशीवर बांधल्या सारखें झालें, कावळ्यांनीं येऊन देखील टोचावें. महाराज, आपण माझ्या बाहेरच्या कृतीवर जाऊं नका, मी बाहेर वेगळा आणि आंत वेगळा.

रोदरीगो.—असो, जर त्याला ती गोष्ट साधली असली तर, जाड ओठ्याचें भाग्य पुरें फळफळलें बोवा !

यागो.—तिच्या बापाला हाक मारा; उठवा त्याला ; त्याच्या पो-
टीस लागा ; त्याच्या रंगाचा बेरंग करून टाका ; त्याच्या
नांवाचा डांगोरा पिटा ; तिच्या दुसऱ्या नातलगां-
स चिडवा ; तो जरी चांगल्या हवाशीर जाग्यांत आहे
तरी त्याला चोंहीकडून विंचू लावा ; जरी तो आनंदांत
अगदीं रंगून गेला आहे, तरी चोंहीकडून टोंचाटोंची के-
ली ह्मणजे त्याच्या आनंदांत कमतर पडल्यावांचून राहा-
याची नाही.

रोदरीगो.—हें तिच्या बापाचें घर ; त्याला आतां मोठ्यानें हाक
मारतां.

यागो.—मारा, पण भरवस्तीच्या शहरांत रात्रीस गफलतीनें आग
लागलेली दृष्टीस पडली असतां भयानें मनुष्य झपाटून
जशी भयंकर किंक ठोकतो तशी तुह्मी किंक ठोका, बरें.

रोदरीगो.—हो, ब्रेवान्शो ; महाराज ब्रेवान्शो ! हो.

यागो.—उठा उठा हो, अहो ब्रेवान्शो ; चोर ; चोर ; चोर ;
आपलें घर, आपली मुलगी, आपल्या द्रव्याच्या धैल्या नीट
पहा. चोर ! चोर ! चोर !

(ब्रेवान्शो वर खिडकींतून.)

ब्रेवान्शो.—कांरे एवढ्या मोठ्यांनीं हाका मारतां ? काय आहे
तिकडे ?

रोदरीगो.—आपल्या कुटुंबातील सर्व माणसें घरांत आहेत काय?

यागो.—आपल्या दरवाजांस कुलपे आहेत काय?

ब्रेबान्शो.—कां तुझाला विचारण्याची काय गरज ?

यागो.— अहो महाराज, देवाच्यान् मी आपणास सांगतो कीं, आपल्या घरीं चोरी झाली आहे, लज्जेस्तव अंगावर वस्त्र ध्या. चोरांनीं आपलें काळीज काढून नेलें. आपला अर्धा मुर्धा प्राणच हरून घेतला. अहो आतां नुकताच एक म्हातारा काळा बोकड आपल्या पांढऱ्या शेळीशीं जुगायाच्या संधानांत आहे. उठा, उठा लवकर, घांट वाजवून शहरच्या शिपायांस वगैरे जागे करा, नाहीतर तोचांडाळ आपणास आतां आजोवा वनवील. याकारितां मी म्हणतो कीं, उठा, लवकर उठा.

ब्रेबान्शो.—अरे तुम्हीं अगदीं अकला सोडल्या कीं, काय?

रोदरीगो.—अहो महाराज, माझा शब्द आपण ओळखला काय ?

ब्रेबान्शो.—नाहीं, कोण तूं ?

रोदरीगो.—माझे नांव—रोदरीगो.

ब्रेबान्शो.—तूं कातो? तर चलजा एथून. अरे, तूं माझ्या दाराशीं धिरट्या घालूनको म्हणून मी तुला बजावून सांगितलें आहे, आणि मला तूं मन मोकळें करून उघड रीतीनें बोलतांना पुष्कळ वेळा ऐकिलें असतील कीं, माझी मुलगी

तुला द्यावयाची नाही. असें असून आतां तूं यथेच्छ जेवून खाऊन दारूचे पेलें झोकून उल्लू होऊन अकसानें माझी झोंप मोडण्या करितां या वेळेस येथें आला आहेस काय ?

रोदरीगो.—महाराज, महाराज, महाराज.

ब्रेवान्शो.—पण तुला ही गोष्ट पक्की ठाऊक असूंदे कीं, याबद्दल तुझी खोड निघून तुला हें भोंवेल असें करण्या पुरती माझ्या मध्ये हिंमत आहे. आणि तसें करण्यास माझे वजन ही कमी नाही.

रोदरीगो.—महाराज आपण थोडासा धीर धरा.

ब्रेवान्शो.— तूं चोरीची गोष्ट काय बोलतोस ? माझे घर कांहीं शेतांतील खोपट नव्हे. अरे हें वेनिस शहर आहे आणि माझे घर भर वस्तीत आहे.

रोदरीगो.—महाराज आतां जो मी आपणाकडे आलों आहे तो शुद्ध निष्कपट बुद्धीनें आलों आहे.

यागो.—रक्ता शपत, आपण असे गृहस्थ आहां कीं, आपण ईश्वरभजन सुद्धां सोडून द्यावयाचे. कां तर ह्मणे पाप-पुरुषानें तें तुह्यांस करावयास सांगितलें. अहो आह्मी तर आपल्या बऱ्याची गोष्ट सांगण्याकरितां आलों आहों; आणि आपल्या मनांत तर आह्मी लुच्चे आहों असें येतें,

याकरितां याचा आतां परिणाम असा होईल कीं, आपली मुलगी एक्या बावरी देशांतील घोड्याकडून आपणांस काढवून घेईल; आपणास चांगलीं खंकाळणारीं नावंडें होतील, पणवंडें तर शर्यतेचे घोडे; आणि इतर सोयरे धायरे खूप सुरत शामकर्ण वारू वनतील महाराज.

ब्रेबान्शो.—हा कर्मचांडाळा, तुझ्या तोंडास हाड नाही का ?

यागो.—महाराज, मी एथें आतां आपणास असें सांगण्याकरितां आलों आहे कीं, आपली मुलगी आणि तो हवशी हीं दोघें-जणें आतां मिथुनसंक्रांतीचा योग आणून दोन पाठीचें जनावर बनत आहेत.

ब्रेबान्शो.—तूं महा अधम हरामखोर मनुष्य आहेस.

यागो.—आपण आहां महाराज—बडे लोक.

ब्रेबान्शो.—याचा तुला जाव द्यावा लागेल, रोदरीगो तूंही मला ठाऊक आहेस.

रोदरीगो.—महाराज, जो पाहिजेतो जाव मी देईन. परंतु मला अशी विनंति करायाची आहे कीं, आपली सुंदर कन्या या अशा शुक्क मध्यरात्रीस वरा अगर वाईट कोणी घरचा मनुष्य बरोबर नघेतां एक्या हंलक्या कोळ्या बरोबर होडक्यांत बसून त्या स्त्रैण हवशाच्या गळ्यास मिठी मारण्या करितां निघून गेली. या कृत्यास आपलें विचारपूर्वक अनुमोदन

असून (कां कीं तें थोडेंसें आहे असें वाटतें) हें आपल्या मरजीस आलें आहे काय? जर हें कृत्य आपणास ठाऊक असून आपल्याच सल्ल्यानें झालें असेल तर आपली आमच्या कडून फार दांडगेपणाची आणि उर्मटपणाची आगळीक झाली खरी; परंतु जर ही गोष्ट आपणास ठाऊक नसेल तर माझ्या मताप्रमाणें आपण आह्मांस जो शब्दांचा मार दिला तो फारच अन्यायानें दिला. महाराज, मी सर्व सभ्यपणाची रीति सोडून देऊन आपल्या सारख्या थोरांशीं असे हलकट खेळ करीन असें आपणास निखालस वाटूं देऊं नका. पुनः मी आपणास असें सांगतों कीं, जर आपल्या मुलीला आपली परवानगी नसेल तर तिनें ही मोठी जबरदस्तच फितुरी केली. अहो, जो नेहेमी फिरस्ता, आज एथें तर उद्यां दुसऱ्याच ठिकाणीं, सदोदित गाड्याभिगाऱ्या खेळणारा, अशा परदेशच्या एक्या अनोळखी पुरुषावर तिनें आपलें सर्व तन मन धन ठेवून एथून नुकताच पौबारा केला. हातचे कांकणास काहीं आरसा नको. आपल्या मनांत जर कांहीं संशय असला तर तो ठेवूं नका. लागलाच फेडून घ्या. जर ती आपल्या खोलींत असली अथवा आपल्या घरांत जर कोठें आढळली तर आपणास मी फसविल्या बदल जो काय सरकारचा हुकूम सुटायचा असेल तो खुशाल सुट्ट्या.

ब्रेवान्शो.—अरे चकमक झाडा आणि दिवा लावून आणा. आपल्या सर्व चाकर मनुष्यांस हांका मारा. मी आतां नुकतेच एक स्वप्न पाहिलें त्याला आणि याला वरेंच जमत आहे. नाहीं असें कांहीं नाहीं. स्वप्नांतील गोष्ट खरी वाटून मला अगोदरच धडकी भरून गेली आहे. मशाली लावा, मशाली लावा, अरे मशाली लावा लणतों ना ?

(माडीवरून निघून खालीं जातो.)

यागो.—रामराम, मला आतां येथें राहतां कामास नये. जर मी एथें राहिलों तर त्या हवशाच्या विरुद्ध मला साक्षीविक्षी द्यावयास जावें लागेल. असें करणें योग्य दिसत नाहीं, आणि त्यापासून चाकरीलाही धोका. कारण मला पक्कें ठाऊक आहे कीं, या कामाबद्दल सरकार त्याला कदाचित टपका देवो, परंतु सरकारच्यानें सांप्रत त्याला कांहीं फांटा देववत नाहीं. कारण सैप्रसची लढाई हल्लीं उभी असल्या कारणानें त्यालाच तिकडे पाठविलें पाहिजे. कारण त्या कामगिरीवर पाठविण्यास हवशाच्या योग्यतेचा दुसरा मनुष्य सरकारानें आपले प्राण जरी खर्च केले तरी सांप्रत मिळणें नाहीं. यास्तव जरी या हवशाचा मला यमयातनें प्रमाणें तिटकारा येतो तरी निरुपाय असल्या मुळें पोटासाठीं मला त्याच्या पुढें निशाण धरून भक्तिमाव दर्शविला पा-

हिजे, पण हा केवळ दर्शवायाचा मात्र हो. असो, आतां आपणही मंडळी घेऊन त्याच्या तंबूंत यावं ह्मणजे आपणास तो निखालस सांपडेल, आणि मीही त्याच्या जवळ असेन. येतों तर, रामराम.

(ब्रेवानशो आणि त्याचे चाकर मशाली

घेऊन खालीं येतात.)

ब्रेवानशो.—हा घाला खराच पडला. खरोखरच धिःकार असो आतां माझ्या आयुष्याला, आतां दुःखा खेरीज माझे कपाळीं काहीं नाहीं.

रोदरीगो.—तूं तिला कोठें पाहिलीस ? काय हतभाग्य कारटी तरी ! काय ह्मणतोस, हवशाचा हात धरून गेली ? यापेक्षां मुळींच पोटीं पोरें नसलेलीं बरीं ! तीच आहे असें तुला कसें समजलें ? पोरि, तुझ्या कपटाची कल्पना सुद्धां करवत नाहीं, ती तुला काय ह्मणाली ? आणखी मशाली आणा; सगळ्या आपल्या सख्या सोयऱ्यांस उठवा. त्यांचें लग्न झालें असेल असें तुला वाटतें.

रोदरीगो.—होय झालें असावें असें मला वाटतें.

ब्रेवानशो.—हे परमेश्वरा, घराच्या बाहेर तरी कशी पडलीती ? केवढा कामवासनेचा झपाटा हा ? हें सर्व तिचेंच बंड

आहे. आई बापानों, आपल्हा मुलींच्या बाह्य आचरणा वरून त्यांजवर इतःपर काडीचा देखील भरंवसा ठेवूं नका. पण अशा तरुण आणि अल्पवयी पोरि चेटकांनीं देखील ठकत असतात. तसें तर नसेलना कांहीं ?

रोदरीगो, तूं नाहींका या प्रकारच्या गोष्टी कधीं ऐकिल्या?

रोदरीगो.—होय; खचित, पुष्कळ.

ब्रेवान्शो.—माझ्या भावाला बोलावा. रोदरीगो ? ती तुला जरी दिली असती तरी वरें झालें असतें. कांहीं या रस्त्यानें जा आणि कांहीं त्या रस्त्यानें. हबशी आणि ती आपणास कोठें सांपडतील हें तुला ठाऊक आहे ?

रोदरीगो.—मला असें वाटतें कीं, मी त्यांस हुडकून काढिन-पण चांगले पोलीसचे शिपाई बरोबर घेऊन आपण मात्र रुपा करून मज बरोबर चलावें.

ब्रेवान्शो.—आंतां तूंच रुपा करून पुढें हो. जातां जातां प्रत्येक घरांतोळ मंडळी मी काढीतच निघतो. माझा अंमल बहुतेकांवर आहे. अरे आपलीं हत्यारें बरोबर घ्या आणि रात्रीच्या पाळी दारांपैकीं, कित्येकांस मिळवा.

रोदरीगो.—हो आतां पुढें. मी तुझे श्रम फुकट जाऊं देणार नाहीं.

प्रवेश दुसरा.

स्थल.—पूर्वीचे, रस्ता दुसरा.

अथेळो, यागो, आणि अनुचर प्रवेश करतात.

यागो—लढाई मध्ये जरी मी मनुष्ये मारलीं आहेत तरी बुद्धिपुर-
स्सर एकाद्याचा खून करण्याविषयीं माझी मनोदेवताच धांवत
नाहीं. अन्यायाचरण नकरण्यामुळे कधीं कधीं मी स्वहितास
देखील मुक्तों. त्याच्या बरगडींत तरवार भोंसकावी ह्म-
णून मी नऊ दाहावेळा मनांत आणिलें होतें.

अथेळो—झालें तेंच बरें झालें.

यागो.—असें नव्हे. पण महाराज, त्यानें जें तोंड सोडलें
होतें आणि महाराज आपणास जे अपशब्द तो बोलला ते
इतके वाईट आणि चीड येण्या सारिखे होते कीं, माझ्या
मध्ये तितका साधूपणा नसल्या कारणानें तें सहन करणें मला
फार कठीण पडलें. पण महाराज आपणास माझी अशी विनंति
आहे कीं, आपला विवाह यथाशास्त्र झाला आहेना? कारण
ह्यागोष्टीची आपणास पक्की खात्री असावी. त्या सरदारावर
बहुतेकांची प्रीति आहे आणि डब्यूक सोहबाच्या बोलण्याचें
जसें दुप्पट वजन पडतें तसेंच त्याचें ही पडून त्याच्या ह्मणण्या

प्रमाणें घडून येतें. याकरितां तो झालेलें लग्न मोडून आपली मुलगी परत नेईल, आणि तसें नच झालें तर कायद्याच्या आधारांनें जितकी तुमची गुंतवा गुंतव करवेल व जितकें तुम्हास पैचांत घालावयास सांपडेल तितकें करण्यास तो आपली पराकांठा केल्यावांचून राहणार नाही.

अथेल्लो.—त्याला जितका दावा उगवावयाचा असेल तितका उगवूंदे. मी जीं सरकारचीं कामें केलीं आहेत तीं त्याचें रडगणें कांहीं चालू द्यावयाचीं नाहीत. ही गोष्ट अद्यापि लोकांस समजणें आहे कीं, मी हलक्या कुळांतील मनुष्य नव्हे. माझा जन्म राजकुळांतील मनुष्यापासून आहे, परंतु बदाई सांगण्यांत ल्हणजे प्रतिष्ठा आहे असें मला ठाऊक नव्हतें. ल्हणून ही गोष्ट मी आजपर्यंत प्रसिद्धीस आणिली नाही. आणि सांप्रत जो मी या इतक्या भाग्यास चढलों आहे तो तरीं मी आपल्या जातीच्या गुगावर चढलों आहे, बाहेरच्या भूषणावरून चढलों नाही. यागो, हें तुला पक्कें ठाऊक असूंदे कीं, जर त्या सुशील देशिदमोनेची आणि माझी प्रीति जडली नसती, तर मी आपली निष्काळजीची स्थिति टाकून समुद्राच्या पोटांतील सर्व संपत्ति जरीं मला कोणी दिली असती, तरी देखील मी आपल्या पायांत ही संसाराची विडी घालून घेतली नसती. पण हा पलीकडे उजेड कसला दिसतो आहे पाहा बरें ?

(क्याशिओ आणि दुसरे कामगार मशाली लावून
येत होते ते दुरून दृष्टीस पडतात.)

यागो.—महाराज, हाच तो तिंचा बाप मंडळी घेऊन येतो
आहे. आपण आतां आंत गेलां तर वरें होईल.

अथेल्लो.—नाहीं नाहीं. मला त्याच्या दृष्टीस पडलेंच पाहिजे.
माझी योग्यता, माझी पदवी आणि माझें शुद्ध अंतःकरण
हींच माझा खरेपणा दाखवितील. तेच का पण हे ?

यागो.—मी ह्मटलें खरें पण ते नव्हत असें वाटतें.

अथेल्लो.—मला वाटतें ड्यूक साहेबांचे सेवक आणि आपला
मुतालीक हे येत आहेत. मित्रहो, रामराम. कायवर्तमान.

क्याशिओ.—महाराज, आपणांस ड्यूक साहेबांनीं फार फार
सलाम सांगितले आहेत, आणि तावडतोव या घटकेस
आपणास बोलाविलें आहे.

अथेल्लो.—कां वरें ? याचें कारण तुझांला काय वाटतें ?

क्याशिओ—सैप्रसा कडील कांहीं असावें, असा माझा तर्क धांवतो,
आणि तें काम बहुत निकडीचें आहे असें दिसतें, कारण
आजच्या रात्रीस तारवांवरून एक येतो तों लागलाच दुसरा
असे लागोपाठ बारा जासूद आले आणि कौंसलदारांपैकीं
बहुतेक उठून ड्यूक साहेबांच्या घरीं जमून बसले आहेत

आणि आपणांस तावडतोब घेऊन यावयास सांगितलें आहे, आपण बिऱ्हाडीं भेटला नाहीं ह्मणून कौंसिलदारांनीं आपला शोध लावण्याकरितां वेगळ्या वेगळ्या तीन टोळ्या तिहींकडे फेंकल्या आहेत.

अथेल्लो.—मी तुला भेटलों वरं झालें. मी हा असा उभ्याउभ्यांच घरांत जरा कांहीं बोलून तुजवरोवर जाण्याकरितां येतो.

क्याशिओ.—अहो निशाणवाले, हे गृहस्थ एथें कां आले आहेत ?

यागो.—विचारतां काय ? अहो, आज रात्रीस जमिनीवरचें भरगची तारूं बोवांच्या हातीं लागलें आहे. जर कां तें सरकार दरवार होऊन जिरलें तर जन्माचें काम झालें.

क्याशिओ.—तुमच्या बोलण्याचा मला वरोवर अर्थ कळला नाहीं.

यागो.—याचें आज लग्न लागलें.

क्याशिओ.—कोणाशीं ?

(अथेल्लो परत येतो.)

यागो.—देवाशपत, त्या—कां महाराज, निघायाचेंनां आतां ?

अथेल्लो.—हो हो चला.

क्याशिओ.—ही पहा इकडे दुसरी मंडळी आपला शोध पाडण्या करितां आली.

(ब्रेवान्शो, रोदरीगो, आणि रात्रीचे पाळीदार मशाली
पेटवून हत्यारवंद होऊन येतात.)

यागो.—महाराज, ब्रेवान्शो येत आहे. आपण खूप सावधगिरी-
नें असावे. तो दुष्ट हेतु मनांत धरून येतो आहे.

अथेल्लो.—कोण आहे ? तेथेंच उभे राहा.

रोदरीगो.—(ब्रेवान्शोला) महाराज, हा जो बोलतो आहे कीं
नाहीं तोच हवशी.

ब्रेवान्शो.—त्याजवर चालून जाऊन पकडा त्या चोराला.

(दोहोंकडचे तलवारा उपसतात.)

यागो.—रोदरीगो साहेब, यावे आपण. मी आपणाकरितांच
उभा राहिलों आहे. या.

अथेल्लो.—तलवारा आटपा, त्यांस चमकाविण्याचें कांहीं प्रयो-
जन नाही, दव लागून त्या जंगतील मात्र. महाराज,
आपल्या वयोवृद्धपणाच्या योगानें जितकें काम होईल
तितकें आपल्या शस्त्रांनीं व्हावयाचें नाही.

ब्रेवान्शो.—अरे गुलामा चोरा, माझ्या मुलीला पळवून आणून
कोणीकडे लपविली आहेस? तूं महा ठग आहेस. तूं आ-
पल्या चेटकांनीं माझ्या मुलीला अगदीं भारून टाकिलें

आहेस, कारण जी मुलगी अती सुंदर, सकुमार, संतोषी, आणि जिला लग्नाचा इतका कंटाळा कीं, आमच्या लोकांपैकीं जे श्रीमंत आणि केवळ मदनाचे पुतळे ते देखील जिणें सोडून दिले, ती लोकांत आपला उपहास करून घेण्याकरितां जादुगिरीच्या प्रयोगावांचून आपलें घर सोडून या तुझ्या सारख्या काळविटाच्या गळ्यांत पडण्याकरितां धांवत येईल हें विचारांतीं संभवतें तरीं काय ? तुला पाहून संतोष होणें तर लांबच, पण धडकी मात्र भरायाची. अरे सर्व दुनियेला माझान्याय करुंदे. सर्वास ही गोष्ट धडधडीत दिसून येईल कीं, तूं तिजवर जादूच्या मंत्राचा प्रयोग केला आहेस, आणि मणि व औषधें यांच्या योगानें तिच्यांत भलतीच वासना उत्पन्न करून तिच्या नाजूक यौवनाचाही सत्यनाश करून टाकिला आहेस. मी जें ह्मणतों यांत कांहीं अन्यथा नाहीं, आणि विचार पूर्वक पाहिलें असतां या वांचून दुसऱ्या गोष्टीचा संभवच दिसत नाहीं. आतां या गोष्टीचा मला न्याय कर्तव्य आहे या करितां तूं सर्व जगाची नासाडी करणारा व सरकारांतून ज्यांची मनाई झालेली तीं कर्म करणारा असा तुझ्यावर दोष ठेवून मी तुला पकडतो. पाहतां काय ? पकडा याला आणि याणें जर कांहीं गडबड केली तर याला चांगला

नरम आणा, आणि मग त्यांत जरीं कांहीं याच्या जिवाला धोंका पोंचला तरी त्याचा दोष आपणावर नाही.

अथेलो.—माझ्या कडच्या लोकांनीं व इतरांनीं हात घाईस येण्याचें कारण नाही. जर लढाईचाच माझा संकल्प असता तर ती करण्या विषयीं सूचना करणाराची मला गरज नव्हती. असो, महाराज आपण जो मजवर दोषारोप आणला आहे त्याचा जाव देण्याकरितां मला कोणीकडे नेण्याची आपली मर्जी आहे ?

ब्रेवानशो.—कोडत चालू होऊन न्याय होण्याचा योग्य समय येई तोंपर्यंत बंदीखान्यांत तुला गेलें पाहिजे.

अथेलो.—वरें, मी जर आपल्या ह्मणण्याप्रमाणें केलें तर ती गोष्ट ड्यूक साहेवांस कशी पसंत पडेल ? कारण सांप्रत कांहीं राजकीय कार्य उपस्थित झाल्यावरून मला नेण्याकरितां त्यांच्या कडून हीं पाहा माझ्या भोंवतीं बोलावणी येऊन वसलीं आहेत.

कामगार.—महाराज अथेलो साहेब सांगतात ही गोष्ट खरी आहे. ड्यूक साहेब कौन्सिला मध्ये येऊन वसले आहेत, आणि आपणाकडेही बोलावणें गेलें आहे असें मला खचीत वाटतें.

ब्रेवानशो.—काय ? ड्यूक साहेब एवढ्या रात्रीं कौन्सिलामध्ये ! ठीक आहे याला तिकडेसच घेऊन चला. माझे काम कांहीं

असें तसें आहे असें नाहीं. ही गोष्ट स्वतः ड्यूक साहेबांस व सर्व आमच्या राजमंडळांतून हरएकाला वाउगी वाटल्या वांचून कधीं राहायाची नाहीं, आणि हा प्रसंग जणू आपणावरच गुजरला आहे असें त्यांस वाटेल. कारण आज अशा गोष्टी यथेच्छ चालूं दिल्या तर जे अगदीं बंदे गुलाम आणि मूर्तीपूजक लोक आहेत ते उद्यां राजमंडळांत येऊन घुसतील.

प्रवेश ३.

स्थल.—पूर्वीचे. कौन्सल वसण्याची जागा. ड्यूक आणि मुख्य सभासद मेजा भोंवतीं वसले आहेत आणि कामगार मंडळी जवळ उभी आहे.

ड्यूक.—या वर्तमानावर भरंवसा ठेवण्या जोगा यांचा परस्पर मेळ दिसत नाहीं.

पहिला सभासद.—खरेंच, यांमध्ये भेद पुष्कळ दिसतो. माझ्या पत्रांत १०७ गलबतें लिहिलीं आहेत.

ड्यूक.—माझांत १४० आहेत.

दुसरा सभासद.—माझ्यांत २०० आहेत, पण मला असें वाटतें कीं, ज्या अनुमानाच्या वातम्या आहेत त्या सर्वांशीं बहुतेक

करून कधीं जमत नाहीत. या करितां सांप्रत आलेल्या वातम्यांत जरीं संख्यांशीं मेळ जमत नाहीं तरीं तुर्क लोकांचीं लढाऊ गलबतें सैप्रस वेटावर जात आहेत ही गोष्ट खरी आहे.

ड्यूक.—खरेंच. विचारानें ह्मटलें ह्मणजे संख्यांत फरक आहे यांत कांहीं जीव नाहीं, सर्व वातम्यामध्ये मुख्य गोष्टींत तफावत दिसत नाहीं, यामुळें मला भीति वाटते.
खलाशी.—(पडद्यांतून) कोण आहे हो ; अहो कोण हो.

(एक कामगार खलाशासहवर्तमान येतो.)

कामगार.—गलबतावरून जासूद आला आहे महाराज ?

ड्यूक.—बरे, काय काम.

खलाशी.—तुर्क लोकांची तयारी रोड्स वेटावर आहे अशी खबर सरकारास देण्याकरितां अंजिलो साहेवांनीं मला पाठविलें आहे.

ड्यूक.—हें वर्तमान तर अगदींच उलटें दिसतें, या विषयीं आपलें काय ह्मणणें आहे ?

पाहिला सभासद.—विचाराच्या कसास लावून जर पाहिलें तर ही गोष्ट मुळीं संभवण्याजोगीच दिसत नाहीं. हा आमची चकभूल करून टाकण्याचा कांहीं खेळ दिसतो

आहे. एक तर तुर्क लोकांस सैप्रस वेटाची मातब्बरी मोठी, आणि दुसरें असें कीं, रोडस वेटापेक्षां तुर्क लोकांस सैप्रस वेट जसें मोठ्या मातब्बरीचें तसें तें रोडस पेक्षां घेण्यांस देखील मोठें सोईचें. कारण रोडस एथें जितकी वंदोवस्ती आहे तितकी कांहीं सैप्रस एथें नाहीं. तेव्हां हा विचार मनांत घेऊन पाहिला असतां तुर्क लोक ज्याची प्रथम गरज त्याविषयीं शेवटीं उद्योग करतील हणजे विशेष लाभदायक असा यत्न एकीकडे ठेवून ज्यापासून फायदा नाहीं असलें एकादें अरिष्ट उकरून काढून त्याबरोबर झुंजत वसतील इतके ते आडाणी आहेत असें वाटत नाहीं.

ड्यूक.—नाहींत खरेच. तेव्हां ते रोडस वेटावरतीं जात नाहींत हाच निश्चय करण्यास कांहीं हरकत नाहीं.

कामगार.—हें दुसरें आणखीं वर्तमान आलें आहे.

(जासूद आंत येतो.)

जासूद.—माहाराज, तुर्क लोक धडक रस्ता धरून जाऊन ते दुसऱ्या लढाऊ गलबतांस मिळाले.

पाहिला सभासद.—हें मलाही असेंच वाटलें होतें. तुझ्या अनुमानानें तीं किती असावीं वरें ?

जासूद.—तीस असावीत असें वाटते, आणि पुनः त्यांनीं आपलीं तारवें पाठीमागे फिरवून त्यांचा रोंख शुद्ध सैप्रसावर धरला आहे असें स्पष्ट दिसून येते. ही वातमी सरकारांत देण्याकरितां आपले विश्वासु आणि अत्यंत शूर सेवक ते मोतेनो महाराज, त्यांनीं मला पाठविलें आहे, आणि त्यांनीं दुसरें असें सांगितलें आहे कीं, ही वातमी विश्वास ठेवण्यासारखी आहे.

ड्यूक.—या वातमी वरून सैप्रसवर मोहीम आहे ह्यांत काहीं आतां भ्रांती राहिली नाहीं. मार्कस ल्युचीसी आतां शहरांत नाहीं का ?

पहिला सभासद.—सांप्रत तो फ्लोरेन्स मध्ये आहे.

ड्यूक.—आतांच्या आतांच त्याला एक पत्र जाऊं द्या. त्यांत तूं जसा असशील तसा तावडतोवीनें निघून ये असें त्याला लिहा.

पहिला सभासद.—महाराज, ब्रेवानशो आणि आपला महा पराक्रमी हवशी हे आले पाहा.

(ब्रेवान्शो, यागो, अथेल्लो रोदरीगो, आणि कामगार येतात.)

ड्यूक.—हे महाशूरा अथेल्लो, जगद्वेष्ट्या तुर्क लोकांवर आह्वास तुला मोठ्या निकडीनें पाठविलें पाहिजे. (ब्रेवानशोकडे

पाहून ह्मणतो.) मी आपणांस वधितलें नाहीं. यावें, व-
सावें. आज रात्री आपल्या विचाराची आणि मदतीची
आह्मांस कमतर पडली.

ब्रेवान्शो.—तशीच मलाही आपल्या पडली. महाराजांनीं
आतां मला क्षमा करावी. मी जो एवढ्या रात्री विछान्या
वरून उठून एथें आलों आहे तो मी सभासद या नात्यानें
अगर कांहीं राज कारणाच्या संबधानें आलों आहे असें
नाहीं. सांपन्न सर्वास जी चिंता प्राप्त झाली आहे तिचा
जोर माझे मनांवर चालूं शकत नाहीं. कारण मजवर
माझे स्वताचे दुःखाचा जो जवरदस्त लोंढा आला आहे
त्याच्या प्रवाहांत दुसरीं कितीं दुःखें मिळालीं तरी तीं
कोणीकडल्या कोणीकडेच गप्प होऊन जातात, आणि
माझ्या मूळ दुःखाचा प्रवाह आहे तसाच राहतो.

ढ्यूक.—कांही काय झालें.

ब्रेवान्शो.—माझी मुलगी ! अहो माझी मुलगी !

सभासद.—मेली कीं काय ?

ब्रेवान्शो.—नाहींतर काय, मला ती आतां मेलीच. तिला माझ्या
घरांतून पळवून तिची मृत्तिका करून टाकिली, आणि
मंत्रांनीं व नाकाडोळ्यांच्यावैद्याच्या औषधानीं तिला
अगदीं विघडवून टाकिलें. जी कोणत्याही गोष्टीनें व्यंग

नाहीं हणजे आंधळी नसून अकलेनेंही कमी नाही ती
चेटकें किंवा वीरमंत्र यां शिवाय इतकी विलक्षणिक वेडा-
वून जाईल काय ?

ड्यूक.—हें असलें नीच आणि अधम काम करणारा कोण
गृहस्थ असावा वरें ? कीं ज्यानें तुमच्या मुलीला मोहनी
घालून फसवून तुझालाही पण ती नाहीशी करून टाकिली.
याला मारक म्हटलें म्हणजे आपलें कायद्याचें पुस्तक
तें तुम्ही स्वतः वाचून पाहून त्यांतील तुमच्या बुद्धीनें जें
एखादें खरमरित कायद्याचें कलम लागू पडण्यासारखें
असेल तेंच लागू करा मग त्यांत आमचा प्रत्यक्ष मुलगा
जरी सांपडला तरी चिंता नाही.

ब्रेवानशो.—महाराजांचे मजवर बहुत उपकार झाले. कांहीं
सरकारी कामाकरितां आपल्या आज्ञेवरून जो हा हवशी
एथें आला आहे तोच मनुष्य हें काम करणारा.

ड्यूक आणि सभासद.—हें ऐकून आम्हांला फारच वाईट
वाटतें.

ड्यूक.—(अथेलोकडे पाहून) तुझे स्वतः या विषयीं काय
हणणें आहे ?

ब्रेवानशो.—तो दुसरें काय सांगतो आणखीं ?

अथेल्लो.—महा समर्थ, महा पूज्य, महा कुलीन, आणि सर्व मान्य सभ्य हो! या वृद्ध गृहस्थाची कन्यामी घेऊन गेलों ही गोष्ट अगदीं यथार्थ आहे. तसेंच हे ही खरें आहे कीं, मी तिचाशीं लग्नही लाविलें. माझ्या अपराधाचा शेंडा बुडखा काय तो हा एवढाच. या पलीकडे मिळून कांहीं नाहीं. महाराज, मी बोलण्यांत अगदीं अनाडी आहे, आणि गृहस्थांच्या बोलण्याची जी शैली ती माझ्या अंगांत नाहीं झटली तरी चालेल. कारण मी जेव्हां अगदीं लहान सात वर्षांचा बालक होतो तेव्हांपासून तो या घटके पर्यंत माझे सर्व आयुष्य गेले नऊ महिने खेरीज करून लढाईच्या कामांत गेलें. ह्या माझ्या हातांनीं युद्ध कर्मावांचून दुसरें महत्कृत्यच केले नाहीं तेव्हां युद्धे व कलह ह्यांवांचून ह्या विस्तीर्ण जगांतील इतर गोष्टीं विषयीं माझ्यानें कसूचें बोलवतें! तेव्हां अर्थातच माझ्या पक्षाचें माझ्या हातून समर्थन होण्याचा विचारच आहे, परंतु आपण कृपा करून जर स्वस्थ पणानें माझे ऐकून घेतलें तर त्या स्त्रीची आणि माझी प्रीति कशी मिळाली याविषयीं सर्व हकीकत मला जशी वेडी वाकडी सांगतां येईल तशी आपणांस सांगेन, आणि माझे जे मंत्र जीं औषधे जीं जादु व जीं चेटके यांहीं करून यांच्या मुलीस मी फसाविलें असा

दोषारोप यानीं मजवर केला आहे ते सर्व मंत्र व तीं सर्व चेटकें मी आपल्या पुढें उघड करून दाखवीन.

ब्रेवान्शो.—जी मुळचीच भेकड, व गरीब, व जिचा स्वभाव इतका शांत कीं, अम्मळ मोठ्यानें पाऊल पडलें तर त्याची देखील तिला लाज वाटावी, अशी मुलगी आपला स्वभाव, आपलें वय, आपला देश, आपली योग्यता, किंवाहुना आपलें सर्वस्व सोडून ज्या पुरुषास ती पहाण्यास देखील भिई त्या पुरुषास ती वश होईल काय ? साक्षात् मूर्तिमंत न्याय जरी आला तरी त्यास देखील ही गोष्ट चेटका वांचून घडून आली नसावी असेंच कवूल करणें भाग पडेल ; कारण अशा सर्वगुण-पारिपूर्णतेच्या पुतळीपासून स्वाभाविक नियमाविरुद्ध अशी वर्तणूक होईल काय ? आणि जर असें लक्षणवेल तर तो न्यायच लंगडा आणि एक देशी, यास्तव मी पुनः प्रतिज्ञा पूर्वक सांगतो कीं, यांनें कांहीं जवरदस्त औषधी पाजून अथवा मणि मंत्राचा प्रयोग करून तिला अगदीं भ्रमिष्ट करून टाकिलें आहे.

ड्यूक.—प्रतिज्ञा पूर्वक सांगणें हा कांहीं पुरावा नव्हे पुरावा लहटला लक्षणजे त्याला अगदीं खरोखरीचीं उघड प्रमाणेंच

दाखविलीं पाहिजेत. उगीच पुळपुळीत आणि ज्यांत कांहीं नाहीं असे तर्क वितर्क उपयोगाचे नाहींत.

पाहेला सभासद.—पण अथेल्लो सोहेव आपण बोला. तुम्हीं मला असें सांगा कीं, त्या तरुण स्त्रीचें व तुमचें बोलणें चालणें होऊन जुगलें किंवा तुम्हीं आड मार्गानें व जोर करून तिचें मन वश करून घेतलें. कसें ?

अथेल्लो.—माझी अशी विनंती आहे कीं, तिलाच आपण एथें तंबूंतून बोलाऊन आणवावें. म्हणजे तीच आपल्या बापाच्या समक्ष मजविषयीं जें कांहीं आहे तें सांगेल. आणि जर तिच्या सांगण्यांत मजविषयीं कांहीं गैरशिस्त आपल्या दृष्टी-त्पत्तीस आलें तर जें मजकडे काम आहे व जो मजवर आपला विश्वास आहे तो ठेवूं नका इतकेंच नाहीं तर देहांत शिक्षा केली तरी ती मला मान्य आहे.

ड्यूक.—ठीक आहे, देस्दिमोनेस इकडे आणवा.

अथेल्लो.—निशाण वाले, तुम्हींच यांस तिकडे घेऊन जा. तिच्या ठिकाणाची तुम्हाला चांगली माहितगारी आहे. (यागो आणि सेवक निघून जातात) आणि ती येई. तों पर्यंत परमेश्वरापाशीं जितक्या खरेपणानें मी आपलीं पातकें कबूल करितों तितक्या खरे पणानें माझी त्या सुंदर स्त्रीवर आणि तिची मजवर ज्या प्रकारें प्रीति जडत गेली ती सर्व प्रकार आपणास निवेदन करतों,

ड्यूक.—सांगा कायते ?

अथेल्लो.— माहाराज, हिच्या वापाची मजवर प्रीति फार असे.

तो नेहेमी आपल्या घरीं मला बोलावी, माझ्या जन्म वृत्ताची प्रति वर्षीची हकीकत म्हणजे लढाया, फौजेचे गराडे आणि दुसऱ्या कांहीं व्यावाईट घडून आलेल्या गोष्टी मला पुनः पुनः विचारी. नंतर माझ्या लाहानपणापासून तो त्याने विचारलेल्या घडी पर्यंत झालेल्या हकीगतीचा मीही त्याच्या जवळ पाढा वाचीं. त्यांत मजवर दुदैवानें गुजरलेले अनर्थ, पायमार्गांत व जलमार्गांत एकाएकीं आलेलीं मोठमोठालीं अरिष्टें, तटाच्या भगदाडांत केसभर चुकलें नाहीं तर मृत्युच अशा ठिकाणांतून बेशर्ध बाहेर पडणें, मदोन्मत्त शत्रूच्या हातीं सांपडणें, त्यांनीं गुलाम करून विकणें, व तेथून सुटका होणें, या सर्वांचें व प्रवासांत आणखीं घडलेल्या गोष्टींचें त्याच्या पाशीं मी वर्णन करीं. येऊन जाऊन आमचें संभाषण कायते याच विषयावर चालावयाचें; हाच आमचा नेहमीचा क्रम व याप्रमाणेंच, मी फिरत असतां ज्या मोठमोठ्या गुहा, दरी, ओसाड रानें खडप, खाणी आणि ज्यांचीं शिखरें केवळ गगनास जाऊन लागणारीं असे पर्वत माझ्या दृष्टीस पडले होते त्यांचेही मी त्यापाशीं वर्णन करीं, आणि जे मनुष्यभक्षक लोक

व जांचीं खांद्या खालीं डोकीं, असले विलक्षण जे दुसरे लोक माझ्या पाहण्यांत आले होते त्यांच्या गोष्टीही मी त्याच्या जवळं सांगें. मी ह्या गोष्टी सांगूं लागलों म्हणजे देस्दिमोना त्या चित्त देऊन ऐके. आणि जेव्हां कांहीं घरांतील कामामुळें तिला तेथून उठावें लागे तेव्हां ती तें काम झटकर आटोपून पुनः परत येई आणि आपल्या बुभुक्षित कर्णांनीं माझ्या संभाषणाचे ग्रास झराझर गिळून टाकी. असें जेव्हां मी पाहिलें तेव्हां चांगली संधि साधून जें माझें वृत्त तिनें उगीच मधून मधून ऐकिलें होतें तें मजकडून साद्यंत ऐकण्याविषयीं तिनें होऊन मला विनंती करावी असा मी घाट आणिला. नंतर तिच्या विनंती प्रमाणें मी तरुण असतां माझ्या जिवावर गुजरलेल्या मोठमोठ्या अरिष्टांचें जेव्हां मी वर्णन करूं लागलों, तेव्हां तिच्या डोळ्यांतून आपोआप टपटप पाणीं गळूं लागलें आणि माझें सर्व वृत्त ऐकून घेतल्यावर तिनें मोठमोठे उसासे टाकिले, आणि ह्मणाली हें मोठें विलक्षण कृत्य, फारच विलक्षण, ऐकून करुणा येण्या सारखें, करुणा काय मन वितळूनच जायाचें; मी हें ऐकिलें नसतें तर वरें झालें असतें. आणखीं तिनें अशी इच्छा दर्शविली कीं, ईश्वरानें मजकरितां असा पुरुष बनविला असता तर

फार चांगलें झालें असतें. नंतर ती माझी फार उपकारी झाली आणि ल्हणाली कीं, मला इच्छिणारा असा जर तुमचा कोणी मित्र असला तर तुमची गोष्ट जशी तुम्ही सांगतां तशी त्याला सांगायस शिकवा ल्हणजे माझे मन वळेल. अशी तिनें खुबीदार सूचना करण्या बरोबर मला जें बोलायाचें होतें तें मीही बोललों. मजवर गुजरलेले अनर्थ ऐकून तिची मजवर फार प्रीति जडली आणि माझे अनर्थ ऐकून तिला करुणा आली. ल्हणून माझीही तिजवर प्रीति जडली. हें कायतें महाराज सर्व माझे चेटक. ही पाहा देस्दिमोना आली, तिला विचारावें, आतां तीच हें खरें कीं खोटें तें सांगेल.

(देस्दिमोना, यागो आणि अनुचर येतात.)

ढ्यूक.—मला असें वाटतें कीं, ही गोष्ट माझ्या मुलीनें जर ऐकिली तर ती देखील वश होईल. सूज्ञ ब्रेवान्शो, या गोष्टीची बजबज करून उपयोग नाहीं. हीच आतां जितकी सुधरवेल तितकी सुधरावी हें वरें. हत्यारें मोडलीं तरी मनुष्ये नुसत्या हातांनीं काम करण्यापेक्षां तसलीं मोडकींच हत्यारें कामास लावितात.

ब्रेवान्शो.—महाराज, तिचें बोलणें एकदां ऐकून ध्यावें अशी

माझी आपणास विनंती आहे. ह्या दोघांचें जें परस्पर जुगलें त्या कामांत अर्धें अंग हिचें होतें असें हिला कबूल करूं द्या आणि मग जर मी त्यांस दोष लावीन तर माझा सत्यनाश होवो. हे सुशील कन्यके, इकडे ये. या सर्व मंडळींत तुला सर्वापेक्षां वंद्य असा कोणी दिसत आहे काय ?

देसिदमोनां.—हे श्रेष्ठ पित्या, मला दोन पुरुष या ठिकाणीं वंद्य असे दिसत आहेत. आपणापासून मला जन्म आणि विद्या हीं प्राप्त झालीं यामुळें मी आपुली अंकितच आहे आणि तें जन्म व ती विद्या यांच्या योगानें आपण मला वंद्य आहां असें मी समजतें तेव्हां प्रथम वंद्य मला आपणच. परंतु एथें हा माझा भ्रतार आहे हा दुसरा वंद्य. माझ्या आईनें आपल्या बापा पेक्षां तुलास अधिक मानून तुमचें जाप्रमाणें वचन पाळिलें त्या प्रमाणें माझा पति जो हा हवशी याचें मला पाळलें पाहिजे असें मी हलटलें आसतां नव्हे ह्मणण्याची कोणाची पुण्याई नाही.

ब्रेवान्शो—आतां तुझे ईश्वर रक्षण करो, चला आमचें आटपलें. महाराज, आतां आपण रुपाकरून राजकीय कार्यास आरंभ करावा. पोटच्या पोरापेक्षां दत्तक घेतलेलें पोर वरें. अरे अथेळो ; इकडे ये. जें माझ्या मनांतून तुला

द्यावयाचें नव्हतें तें ज्या पक्षीं तूं घेऊन चुकलास त्या पक्षीं मी तें तुला आतां मनापासून देतो. रत्नासारखी हो पोर, पोरी, मी मोठा सुखी आहे कीं मला दुसरें संतान नाही. कारण कीं, या तुझ्या कृतीवरून त्यांस गांजून त्यांच्या पायांत खोडा घालायास तूंच गुरु झाली असतीस. महाराज, आमचें संपलें सगळें.

ढ्यूक.—आपलें बोलणें संपलें आतां मलाहि कांहीं बोलूंच्या कीं जेणेंकरून या वधुवरांवर पुनः आपली मरजी होईल. ज्या गोष्टी विषयीं प्रथम कांहीं भय असतें तीच गोष्ट घडून आली आणि तिच्या निवारणाविषयीं मुळींच उपाय नाहीसा झाला तर तिजविषयींचें दुःखच संपलें. होऊन गेलेल्या दुःखाचा शोक करित बसणें हा केवळ नवीन दुःख उकरून काढण्याचा मार्ग होय. जेव्हां कांहीं दैवच नेऊं लागतें आणि त्याचें आपल्या हातून रक्षण होत नाही त्यावेळेस मनाचा गंभीरपणा न सुटतां सहनशीलता जर काईम राहिली तर तिच्या पुढें दुःखेंच लाजू लागतात. चोरी झाली असतांही जो हसून समाधान दर्शवितो तो कांहीं अंशीं चोरांसच नागवितो आणि जो उगीच रिकामें दुःख करित बसतो तो आपण आपणासच नागवून घेतो.

ब्रेवान्शो.—आपण ल्पणतां हे जर खरें आहे तर तुर्क लोक आह्माला फसवून सैप्रस घेईनात! त्यांकडे पाहून आपण हसावें मग त्यांत कांहीं आपला तोटा नाही. महाराज, मनुष्यांस सजा होते वेळीं सजा देणारा त्यावेळेस जो हितवाद सांगतो त्या कडेसच जो दृष्टि पुरवितो तो ती सजा खुशालपणीं भोगितो, त्याचें दुःख मानीत नाही ; परंतु ज्यापाशीं मुळींच धैर्याची पुंजी कमी आणि त्या पुंजीतूनच जेव्हां दुःखाची फेड करणें प्राप्त होतें तेव्हां त्याला तें दुःख आणि ती सजा हीं दोन्ही मोठ्या संकटानें भोगावीं लागतात. अशा तऱ्हेचीं बरा आणि वाईट ह्या दोन्ही पक्षांस सारखीं लागू पडणारीं वाक्यें पुष्कळ आहेत त्यांत कांहीं हशील नाही. शब्द ल्हटले ल्हणजे ते शब्दच, केवळ शब्दांनींच ल्हणजे कोणाच्या दुःखाचे घाव कधीं बुजाले आहेत असें आज पर्यंत माझ्या ऐकण्यांत आलें नाही. याकरितां मी आपणास विनयपूर्वक प्रार्थना करितों कीं, आपण आतां आपल्या राजकीय कार्यास लाग्तावे.

ड्यूक.—बरें आहे ; अथेलो तुर्क लोक मोठ्या तयारीनें सैप्रसवर गेले आहेत. त्या ठिकाणाची मजबुती कितपत आहे ह्याची

सर्वापेक्षां तुह्मास माहिती चांगली आहे, आणि हल्लीं जो तेथें अधिकारी आहे तो केवळ ल्हाणजे त्यांची दाद लागूं देईल असें नाहीं, परंतु तुह्मांस पाठविलें असतां फार चांग-
लें होईल असें सर्वांचें मत पडतें आणि पांचामुखीं परमे-
श्वर अशी ल्हाण आहे; ह्याकरितां सांप्रत जो हा तुह्मांस न-
वीन लाभ प्राप्त झाला आहे याचा रंग चार दिवस एकी-
कडे ठेवून हल्लीं जी मोठी अणीवाणीची लढाई उभी राहि-
ली आहे तिकडे तुह्मांस स्वारी केली पाहिजे.

अथेहो.—महाराज, असल्या कामाचें तर मला वाळकडूच आहे.
आणि लहानपणा पासून अशा खडतर प्रसंगांचीच मला
सवय, त्यामुळें युद्धांत गारा आणि तिखें यांच्या शय्येवर
जरीं निजण्याचा प्रसंग येतो तरीं ती युद्धशय्या बाला,
भ्यासामुळें परांनीं तिप्पट भरलेल्या गादीच्या विछन्या-
सारखी होऊन गेली आहे, आणि माझा असा कांहीं स्वभा-
व होऊन गेला आहे कीं, असें एकादें धाडसाचें काम आलें
कीं मला लागलेंच फुरण चढतें. ह्या करितां तुर्क लो-
कांबरोबर युद्ध करण्याचे कामाचा विडा मी उचलतें
परंतु सरकारापाशीं विनयपूर्वक इतकेंच मागणें आहे कीं,
माझ्या स्त्रीची सरकारानें योग्य तरतूद ठेवावी. तिचा

मान पान, तिची तैनात, तिला जागा. पागा, तिच्या बरोब-
रचीं माणसें काणसें यांची व दुसऱ्या अवांतर सोईची य-
थास्थित तजवीज सरकारांतून मेहेरबानीनें व्हावी.

ढ्यूक.—जर तुमच्या मनास येत असेल तर तिला आपल्या
बापाच्या घरीं राहूंदा.

ब्रेबान्शो.—नको महाराज, ती माझ्या घरी नको.

अथेल्लो.—मलाही त्याच्या घरीं ठेवणें नाहीं.

देस्दिमोना.—माझेही मत तसेंच आहे. कारण, मी त्याच्या डो-
ळ्यांसमोर असल्यानें त्याचें चित्त कधीं स्वस्थ राहायाचें
नाहीं संताप येत जाईल. पण महाराज, माझ्या मनांतून
आपणापाशीं कांहीं बोलायाचें आहे, तें रुपा करून ऐकून
घेऊन माझा मनोभाव सिध्दीस जाईल अशा प्रकारचें मला
आपल्या तोंडचें अभय वचन मिळावें

ढ्यूक—काय इच्छा आहे तुम्ही देस्दिमोने ?

देस्दिमोना—मी या अथेल्लोवर जी प्रीति ठेविली ती याचा माझा
वियोग नहोतां सदोदित सहवास घडावा ह्मणून ठेविली
आहे. या गोष्टीचा माझ्या धडधडित दांडगेपणाच्या
आचरणा वरून व बऱ्या वाइटाचा विधिनिषेध न बाळग-
तां सर्वांवर लाथ मारून बाहेर पडल्यावरून जगामध्ये डं.

का वाजला आहे. माझे मन माझ्या पतीच्या अंगांत जो कांहीं गुण लपून आहे त्यासच वश होऊन राहिले आहे. मला जें अथेल्लोचें स्वरूप पाहावयाचें तें मी त्याच्या अंतर्गामांत पाहिलें आहे. त्याचा मोठेपणा व त्याचे शौर्यादिगुण यांवरच मी आपलें तन मन धन वाहिलें आहे. या करितां महाराज तो जर लढाईवर गेला आणि मी उगीच वापुडवाणी माशा मारित मागें राहिल्यें तर ज्या हेतूनें मी त्याजवर प्रीति ठेविली आहे तो हेतु सिध्दीस जाणार नाही, आणि माझ्या प्राणनाथाच्या वियोगानें तो परत येई तों पर्यंत मधला काळ मला मोठ्या संकटानें कंटावा लागेल. या करितां त्याच्या बरोबर जाण्याची मला परवानगी असावी.

अथेल्लो—महाराज, माझी ही सर्वास प्रार्थना अशीच आहे कीं, देस्दिमोनेच्या इच्छेप्रमाणें होण्याविषयीं आपला सर्वांचा रुकार पडावा. हे परमेश्वरा, तूं सर्वजाणता आहेस, तुझ्या साक्षीनें मी हेंच कबूल करितों कीं मी जी हल्लीं विनंति करितों आहे ती आपल्या विषयवासनेच्या नृद्यर्थ करितों आहे असें नाही. कारण सांप्रत मी अगदीं नवा तरणा बांड नसल्यामुळे कोणी तारुण्याच्या भरांत असतां अनिवार काम त्यास जितकी पीडा करतो तितकी तो मला करी-

त नाही, पण शुध्द देस्दिमोनेचा मनोरथ पूर्ण करावा हाच काय तो माझ्या विनंतीचा हेतु. देस्दिमोना बरोबर असल्याने मी जें महत्कार्य पत्करिलें आहे त्याची मजकडून उपेक्षा होईल असें मात्र देवा ह्या महात्मे पुरुषांच्या मनांत येऊं देऊं नको. हें माझ्या हातून होणेंच नाही. लीलेनें पाहिजे तिकडे फरारे मारणारा जो काम त्याच्या नानाप्रकारच्या अतिरमणीय सहज चेष्टांत माझीं ज्ञानेंद्रियें व कर्मेंद्रियें गुंतून तळीन झालीं, आणि तेणें करून मी विषयासक्त होऊन जर माझें महत्कार्य विघडून नासलें तर माझ्या ह्या डोकीच्या मुगुटास माळणीच्या डोईवरच्या भाजीपाल्याच्या पाटीची योग्यता येवो, आणि मी आजपर्यंत मिळविलेल्या अवख्वरं पाणी पडून नाही तसलीं भलभलतीं पर्वतप्राय संकटें मजवर कोसळून माझा सत्यनाश होवो.

ड्यूक.—तुम्हीं आंतल्याआंत अपसामध्यें जसें पाहिजे तसें ठरवा. तिला नेण्याचें ठरवा किंवा न नेण्याचें ठरवा. सांप्रतचें कार्य फार घाईचें आहे. या करितां तुहांस मोठ्या निकडीनें गेलें पाहिजे.

सभासद.—अथेल्लो तुह्मी आजरात्रीं निघून जा.

अथेल्लो.—फार उत्तम मजकडून सिद्धताच आहे.

ड्यूक.—सकाळीं नऊ वाजतां आपण पुनः एथें जमूं. हे वीरा अथेल्लो, तूं कोणातरी कामगार पाठीमागें ठेव ह्मणजे त्याबरोबर जें तुला आज्ञापत्र द्यावयाचें आहे तें, व तुझी योग्यता व मरातव राही अशा योग्यतेचे प्रकारच्या ज्या कांहीं तुला दुसऱ्या आवश्यक वस्तु आहेत त्या तुला पाठवून देऊं.

अथेल्लो.—सरकारच्या मरजीस येईल तर मी निशाणवाल्यास मागें ठेंवितों. हा मनुष्य मोठा प्रामाणिक आणि विश्वासु आहे. सरकारांतून जें कांहीं देण्यांत येईल तें व माझी स्त्री यांस घेऊंन तो येईल.

ड्यूक.—ठीक आहे, यावें, सलाम. (ब्रेवान्शोकडे पाहून) ब्रेवान्शो साहेब, जो पुरुष सद्गुणसंपन्न तो सुंदर, ही गोष्ट जर खरी आहे तर आपला जांवई जरीं काळा आहे तरीं तो गोऱ्यापेक्षां अधिक आहे असें ह्मणायास हरकत नाहीं.

पहिला सभासद.—सलाम, अहोशूर अथेल्लो, देखिदमोनेचा चांगल्या रितीनें प्रतिपाळ करावा वरें.

ब्रेवान्शो.—तिजवर चांगली बारीक नजर ठेव. जिने आपल्या बापास फसविलें ती कदाचित् तुलाही फसवील.

(ड्यूक, सभासद व कामगार निघून जातात.)

अथेल्लो.—ही पतिव्रता निघाली नाहीतर काय ल्हाणाल तें ऐकेन.
 यागो, तूं प्रामाणिक आहेस. मी आपल्या देस्दिमोनेला
 तुझ्या स्वाधीन करितों. रूपाकरून तूं आपल्या बायकोस
 तिच्यापाशीं असावयास सांग, आणि त्या दोघींस तूं संभाळून
 आण. देस्दिमोने इकडे ये. मला आतां सगळी एका
 तासाची फुरसद आहे तेवढ्यांत तुझ्यावरोबर विलास व जें
 कांहीं संसारसंबंधीं सांगणें सवरणें तें सर्व आटोपिलें पाहिजे.
 जसा वक्त पडेल तसें वागणें भाग आहे.

(अथेल्लो आणि देस्दिमोना निघून जातात.)

रोदरीगो.—यागो ?

यागो.—हे उदार हृदया, काय ल्हाणें आहे.

रोदरीगो.—आतां मी काय करावें तुला वाटतें ?

यागो.—कां बरें, विछान्यावर जाऊन स्वस्थ निजावें.

रोदरीगो.—मी आपला आतां ताबडतोब जाऊन जीव देणार.

यागो.—वाः खासा व्रत. जर आपण असलें काम कराल
 तर आपलें व आमचें प्रेम राहणार नाही. असे कसे
 तुम्ही अगदीं वेडे पीर.

रोदरीगो.—अरे ज्या वांचण्यांत यमयातना भोगाव्या लागणार
 तसलें वांचणें यांत वेडेपणा. आणि जेव्हां मृत्युच आप-

ला वैद्य वनतो तेव्हां त्या पासून मरणरूपच औषध घेतलें पाहिजे.

यागो.—अरेरे, काय वेड माजलें आहे हें ; आज माझ्या जन्माला २८ वर्षे झालीं आणि जेव्हांपासून मला हित अनहित समजू लागलें तेव्हांपासून मी पाहातो आहे पण आपलें खरें हित समजणारा असा एकही पुरुष माझ्या पाहण्यांत आला नाही. एकाद्या बटकुलीच्या मोहास्तव मी आपला जीव देतों ही गोष्ट मी तर कालत्रयीं लक्षणार नाही. आणि लक्षणेन तर मी मनुष्याचा जेव्हां माकड पशु बनेन तेव्हांच बोलेन एरवी कधीं बोलायाचा नाही.

रोदरीगो.—मी करूं तरी काय? इतकें वेडाळून जाणें ही मोठी लज्जेची गोष्ट आहे हें मी कबूल करितों, परंतु नशिवा-पुढें इलाज नाही.

यागो.—नशीब ? बोडक्यांचें नशीब. अहो असें असणें अथवा तसें असणें हें आपल्या हातचें आहे. आपण करूं तसें होईल. आपलीं शरीरें या वागा आणि त्यांचे वागवान आपण लक्षणून या वागांत आपण जें पेरूं तें निपजेल. जर आपण कुइले लाविले किंवा कडु वृंदावनें लाविलीं अथवा निवडुंग लावून मोगरे उपटून टाकिले

अथवा एका जातीची फळ फळावळ सर्वभर लावून वाग सजविला अथवा हें लाव तें लाव करून वागेची नासाडी करून टाकिली किंवा आळसानें वाग नापीक केला किंवा उद्योगानें वागेत चांगलें खत पाणी घालून ती सुपीक होईल असें केलें तर तसतसें फळ प्राप्त होईल. हें सर्व करण्याची शक्ती आपल्या इच्छेच्या स्वाधीन आहे. या जीविताच्या तराजूला एक विचाराचें आणि दुसरें विषय-वासनेचें अशीं दोन पारडीं आहेत. जर विचाराचें पारडें नसतें तर आपल्या विषयवासना आणि हलकट स्वभाव यांच्या योगें आपण भलभलतींच कर्म केलीं असतीं, परंतु आपणास विचारशक्ति आहे तिच्या योगानें अंतःकरण क्षुब्ध होऊन जें उसाळ्या मारूं लागतें तें आपणास स्थिर करतां येतें. तशीच अनिवार जी विषयवासना उत्पन्न होत्ये ती कमी करितां येत्ये. आणि कामरूप सर्पाच्या दंशानें ज्या व्यथा होतात त्यांचें निवारण करितां येतें. तूं ज्या गोष्टीला प्रेमपाश लपून लपणतोस ती गोष्ट देखील या वरील गोष्टींतीलच एक कलम आहे.

रोदरीगो.—तसें नव्हें रे ?

यागो.—नव्हे तर काय ? तूं लपणतोस तो सर्व मनाचा आणि

इंद्रियांचा खेळ आहे. इकडे ये. अंगीं कांहीं मर्दपणा धर. पुरूषा सारखा पुरूष असून तूं आपल्याला बुडवून घेतोस ? कुत्र्या मांजरांचीं पिलीं बुडायोस योग्य. मी तुझा स्नेही लक्षणवितो आणि तुला योग्य वस्तुलाभ करून द्यावा लक्षणून मी तुझ्या गळ्याशीं मी आपला गळा गोवून घेतला आहे. आणि तुझे कार्य साधण्याची हल्लीं जशी संधी आली आहे तशी पुढें कधीं यावयाची नाही. थैली तयार कर. आमच्या बराबर लढाईला चल. नवीनच कळें विल्लें सजवून असा चांगला शिपाइवाणा धर. माझे तुला असें सांगणें आहे कीं थैली तयार असूं दे. देस्दिमोनेची अथेलोवर लक्षणजे एकसारखी चिरकाळ प्रीति राहिल असें कांहीं घडायोचें नाही. पैशाची मात्र तयारी असूं दे. आणि त्याचीही तिजवर राहावयाची नाही. अरे आरंभ जसा तडाक्याचा तशी समाप्तिही तडाक्याची तुझ्या दृष्टीस पडेल. थैलीमात्र तयार असूं दे. या हव-शांचीं मनें वरचेवर फिरत असतात. पिशवी तयार असूं दे. जें अन्न त्यास आज अमृतासारखें गोड लागतें आहे तेंच त्याला थोड्या दिवसांत विषासारखें कडू लागेल. तीही नवा तरणा बांड पाहिल्या वांचून कधीं राहायाची

नाहीं. एकदां याच्याविषयींची तिची तृप्ति होऊन गेली ह्मणजे कोटून हा नवरा केला असें तिला वाटूं लागेल आणि ती दुसरा पाहिल्या वाचून नाहींच नाहीं राहायाची याकरितां थैलीची तयारी असूं दे. जर तुला आत्महत्या करून अधोगतीच पाहिजे असली तर बुडवून घेण्यापेक्षां दुसरी एखादी नाजूकशी तरीं शकल काढ. होईल तितका पैशाचा सांठा कर. बाबरी देशचा भामट्या आणि वेनिस शहरची अट्टल सोदी यांचें जें उगीच पोकळ मेतकूट जमलें आहे तें जर माझ्या युक्ती प्रयुक्तींनीं आणि बीरमंत्रांनीं नाहींसैं होण्या सारखें असलें तर ती तुला भोगायाला सांपडलीच समज. याकरितां पैशाचा सांठा कर. भागुवाई सारखा जीव देतोस ? धू तुझ्या जिनगानीवर. हें करणें धडधडीत गैरशिस्त, अरे ती भोगायाला सांपडून मग जरीं फाशीं गेलास तरीं चिंता नाहीं, पण तें नाहीं आणि फुकट जीव द्यायाचा हें रे कोणत्या देशचें शाहापण.

रोदरीगो.—तुझ्या उद्योगापासून होणाऱ्या फळावर जर मी भरवसा ठेवून आपला जीव धरून वसलों तर तुझी बळकटी पुरी आहेना ?

यागो.—माझ्या विषयीं तिलमात्र संशय धरूं नको. जा, आणि पैसा जमीव. मी तुला बहुत वेळां सांगितलें आहे आणि आणखीं पाहिजे तर दाहा वेळां सांगतो कीं त्या हवशावर माझा दांत आहे. आणि त्याविषयीं मला पोटांतून वारंवार कड येत आहेत. आणि तुझी ही अवस्था तशीच आहे. तुझ्याला ही कांहीं कारण कमी नाहीं. याकरितां आपण दोघे मिळून त्याचा सूड उगवूं. जर तूं त्याच्यापासून तिला उपटून आणलीस तर तुझे उखळ पांढरें होईल आणि मलाही गम्मत होईल. अरे काळाच्या पोटांत हजारो गोष्टी भरल्या आहेत. त्या बाहेर पडल्या वांचून कधीं राहणार नाहीत. चला. या पैशाचा मात्र पुरावा ठेवा. या विषयीं आपण उद्यां वोलूं. रामराम.

रोदरीगो.—उद्यां सकाळीं आपणाला कोठें जायाचें.

यागो.—माझ्या बिऱ्हाडीं.

रोदरीगो.—मी मोठ्या सकाळचाच आपणाकडे येतो.

यागो.—ठीक आहे. यावे आतां आपण. रोदरीगो वावा ऐकतां?

रोदरीगो.—काय ह्मणतां तुझी.

यागो.—जीव देण्याची गोष्ट पुनः नाहीं बरें; ऐकिलें ना ?

रोदरीगो.—छे छे, आतां माझी बुद्धि अगदीं पालटली. आतां

पैशाकरितां मी आपलें वतन वाडी वगैरे चट सारें विकून टाकतों.

यागो.—ठीक आहे. यावें. दुसरें कांहीं आतां सांगणें नाहीं, पैशाची तयारी. (रोदरीगो निघूनजातो) (मनांत ल्हाणतो) हीं जीं असलीं आमचीं वेडीं पिकें आहेत हाच आमचा नेहेमीचा पैसा, आणि अशी ल्हाणही आहेकीं “मूर्ख भिन्न पैकेकरी तो निधानाच्यापरी.” नफा आणि गम्मत हीं दोनही न होतां अशा मूर्खावरोवर जर कपाळकूट करण्यांत फुकट वेळ घालविला तर आपण संपादलेलें ज्ञान मार्तीत घातल्या सारखें होईल. अथेल्लो बोवातर आमचे द्वेषी वोलून चालून. कारण ते राजश्री आमच्या विल्लान्यांत घुसून आमची कामगारी स्वतः आपणच बजावितात, असें जघन्य झालें आहे. मग त्यांत खरें काय असेल तें असो, पण ही संशयिक गोष्ट खरी आहे अशा निश्चयानेंच मला जें करायाचें आहे तें मी करीन. हवशाजवळ आपली पत चांगली आहे याजकरितां आपण जसें ल्हाणूं तसें आज होण्यासारखें आहे. क्यीशओ हा हवा तसाच मनुष्य आहे. मला पाहूं द्या आतां. एक त्याची जागा मिळवायाची आणि दुसरें आपला मतलब

साधायाचा अशी दुहेरी लुच्चेगिरी. कसें? कसेंवरें?
 मला पाहूं द्या एकदां. काहीं दिवसांनीं अथेळोचे आपण
 असे कान फुंकूं कीं, तुझ्या वायकोचें व क्याशिओचें फारच
 मेतकूट जमलें आहे. तो रूपवान असून छानछोक अस-
 ल्यामुळें हा असला आळही त्याला शोभेसा आहे. पर-
 मेश्वरानें याची मूर्ति अशी काहीं ओतली आहे कीं त्याला
 पाहण्यावरोवर स्त्रियांचें पातिव्रत्यच भंगून जावें. आतां
 तो हवशी जर पाहिला तर इतका मोकळ्या आणि उघड
 मनाचा आहे कीं केवळ वरवर प्रामाणिकपणा दाखवि-
 णाच्या मनुष्यास देखील तो प्रामाणिकच समजतो, आणि
 याचें नाकाड धरून खेंचरासारखें निमुटपणें यास हवें
 तिकडे वळवितां येतें, हें ठीक जमलें आहे. सगळें याचें
 बीजारोपण चांगलें झालें आहे. आतां सैतानकरणी करून
 चोरट्या रीतीनें हें रूत्य उजेडास आणिलें पाहिजे.

प्रथम अंक समाप्त.

अंक २.

प्रवेश १.

सैप्रस एथील बंदरकाठचें नगर.

समुद्रकाठची सपाटी.

मोंतेनो आणि दोघे गृहस्थ येतात.

मोंतेनो.—किनाऱ्यावरून तुमच्या कांहीं दृष्टीस पडतें आहे काय ?

पहिला गृहस्थ.—कांहीं पडत नाहीं. समुद्र काय अगदीं तुफान होऊन शुद्ध गगनास जाऊन लागला आहे. यांत अवजार कोठून दृष्टीस पडणार ?

मोंतेनो.—मला अतें वाटतें कीं, आज किनाऱ्यावर वारा फारच झपाट्यानें घोंगावतो आहे. अशा वाऱ्याच्या सोसाट्यांत आमच्या या तटाच्या जंग्यांमिती कधीं सांपडल्या नाहींत. जर समुद्रावर त्यानें असेंच तारांगण करून सोडलें तर गलबतांवर लाटांचे पर्वतापाठीमागून पर्वत येऊन जेव्हां कोसळतील तेव्हां त्याच्या फळ्यांचा टिकाव

कसा निघेल ? आजच्या तुफानाविषयी काय बरें आपल्या कांनीं पडेल ?

दुसरा गृहस्थ.—दुसरें काय, तुर्की लोकांच्या आरमाराची वाताहत. या फेंसाळलेल्या किनाऱ्यावर येऊन उभे राहा, ह्मणजे या भयंकर लाटा जोरानें ढगांस अगदीं सडकून टाकिताहेत; तसेंच या खवळून गेलेल्या समुद्रांतून पर्वतप्राय लाटा उठून दैदीप्यमान सप्तर्षींवर केवळ अभिषेकच करीत आहेत, आणि ध्रुवनक्षत्राचें रक्षण करणारे जे त्याच्या सभोवतालचे तारे त्यांस अगदीं थंड गार करून टाकीत आहेत असें दिसून येईल. समुद्र इतका खवळून जाऊन त्यांत असा खरावा झालेला आपल्या कधीं पाहण्यांत आला नाहीं.

मोंतेनो.—तुर्क लोकांनीं आपलीं जहाजे चांगला आश्रय पाहून जर खुंटविलीं नसलीं तर तीं बुडालीं ह्मणूनच समजावीं; तीं या तडाक्यांतून वांचावयाचीं नाहींत.

तिसरा गृहस्थ येतो.

तिसरा गृहस्थ—महाराज, नवीन वर्तमान ऐका. आपल्या लढाया संपल्या, तुर्की लोक या विलक्षण तुफानाच्या तडाक्यांत सापडून त्यांचा अगदीं चुराडा झाला; त्यामुळे त्यां-

चे सर्व बेत जागच्या जागीं राहिले. वेनिस एथील एक मोठें तारूं आलें, त्यांतील लोकांनीं तुर्की लोकांचीं बहुतेक तारवें फुटून त्यांची अगदीं दुर्दशा झालेली पाहिली.

मोंतेनो.—खरेंच कीं काय ?

तिसरा गृहस्थ.—तें बेरोना शहरचें तारूं एथेंच येऊन ला. गलें आहे, आणि महाप्रतापी जे अथेल्लो साहेब त्यांचे मुतालिक मैकेल क्याशिओ हे किनाऱ्यावर आले आहेत आणि अथेल्लो साहेबांची सैप्रसावर नेमणूक होऊन त्यांचें तारूंही मागून समुद्रांतून येत आहे.

मोंतेनो.—हें ऐकून मला फार संतोष झाला. कारण तो सेनाधिपति बहुत योग्य आहे.

तिसरा गृहस्थ.—पण महाराज, क्याशिओ हे तुर्क लोकांचा नाश झाल्यामुळें जरीं आनंदाच्या गोष्टी बोलताहेत तरीं त्यांचें तोंड अगदीं उतरून गेलें आहे असें दिसतें. आणि या वादळा पासून अथेल्लो महाराजांस धक्का न पोहोंचावा ह्मणून ते प्रार्थना करीत आहेत. कारण या जबरदस्त आणि दुष्ट वादळानें त्या दोघांची फाटाफूट करून टाकली आहे.

मोंतेनो.—देव करो आणि त्यास धक्का न पोहोंचो, कारण मी

त्याच्या हाताखाली चाकरी केलेली आहे तेणेंकरून मला पुरी माहिती आहे कीं, तो पुरुष सेनाधिपतीचे कामांत पुरा पटाईत आहे. आपण समुद्राकडेसच जाऊं चला, लणजे आलेलें तारुं दृष्टीस पडून महापराक्रमी अथेल्लो साहेवांचें तारुं आभाळ आणि काळी धार हीं जेथें अगदीं मिळून गेलींशीं दिसतात तेथवर दृष्टि पोंचवून नजरेस पडतेकां पाहूं.

तिसरा गृहस्थ.—ठीक आहे. चला आपण जाऊं. कारण, प्रतिक्षणीं दुसरीं तारुं येऊन पोंहचण्याचा संभव आहे.

क्याशिओ येतो.

क्याशिओ.—या लढाऊ वेटांतील वीर सरदार, ज्यांचें अथेल्लोवर अति प्रेम आहे, त्यांचा मी बहुत उपकारी आहे. ईश्वर करो आणि तो या महा भूतांच्या हातून निभावून येतो,—कारण समुद्र अगदीं तुफान होऊन गेल्यामुळे त्याची माझी चुकामूक पडली.

मोंतेनो.—त्याचें जाहाज चांगलें खंबीर आहेना ?

क्याशिओ.—जाहाजाचीं लांकडे खूप खंबीर असून तांडेलही चांगला कुशल आणि हुशारीची खात्री झालेला

आहे, त्यामुळें बुडण्याचें भय न वाटून तो सुरक्षित येऊ-
न पोहोचेल अशी आशा आहे.

(पडद्यांत) गलवत, गलवत, गलवत.

दुसरा गृहस्थ येतो.

क्याशिओ.—काय गलवल आहे हो ?

चवथा गृहस्थ.—महाराज, गांव अगदीं मोकळा पडला
आहे, आणि समुद्र किनाऱ्यावर लोकांच्या हारीच्याहारी
लागून ते गलवत गलवत अशा आरोग्या टोकीत आहेत.

क्याशिओ.—तो सेनाधिपतीच असावा असें मला वाटतें.

दुसरा गृहस्थ.—ते सलामीचे आवाज काढीत आहेत (बंदु-
का ऐकूं येतात) यावरून येणारे निदान आमचे मित्र
असावे असें मला वाटतें.

क्याशिओ.—तुम्ही पुढें जाऊन कोण आलें आहे याची खरी
वातमी काढून आह्मांला रुपाकरून कळवा पाहूं.

दुसरा गृहस्थ.—ठीक आहे; कळवितों.

मोंतेनो.—काय हो मुतालिक महाराज, सेनापतीचा विवाह
झाला काय ?

क्याशिओ.—ते मोठे नशीबदार ; त्यांस जी बायको मिळाली

आहे ती काय अप्रतिम आहे. तिचें जितकें ह्मणून वर्णन करावें तितकें थोडेंच. जे मोठे मोठे बाके लिहिणारे आहेत त्यांची लेखणी देखील तिचें वर्णन करितांना थकेल. या सृष्टींत ज्या ह्मणून सर्वोत्कृष्ट वस्तु आहेत त्यांची ती केवळ ओंतिव पुतळीच आहे. यामुळें ह्या त्रिभुवनांत तिच्या सारखी दुसरी सुंदर स्त्रीच नाही. कां कसें काय ? कोण येऊन उतरलें आहे ?

दुसरा गृहस्थ परत येतो.

दुसरा गृहस्थ.—सेनाधिपतीचा निशाणवाला यागो ह्मणून कोणी आला आहे.

क्याशिओ.—त्यानें तर खूप मजेची आणि मोठ्या वाहारीची जलदी केली. भयंकर तुफान, खयळलेला समुद्र, सोसाट्याचा वारा, मोटमोठ्या घळी पडलेलें खडक आणि वाळूचें ढिगांचे ढीग, असल्या घातक्यांच्या तावडींत विचारीं गरीब तारवें सांपडलीं असतां त्यांच्या बरगड्या मोकळ्या करण्याचा त्यांचा कृतसंकल्पच असतो ; परंतु हें तारुं निभावून आलें त्यापक्षां असें वाटतें कीं, त्यांस सौंदर्याची परीक्षा आहे; कारण देसिदमोनेचें दिव्य स्वरूप पाहातांच त्यांनीं आपले दुष्ट स्वभाव सोडून दे-

उन तिच्या गलवतास वाट दिली आणि तेणेंकरून तें सुरक्षित येऊन पोहोचलें.

मोंतेनो.—कोण हो ती ?

क्याशिओ.—जी मी तुझाला मघाशीं सांगितली तीच ही. आपल्या सेनाधिपतीची पट्टराणी. हिला त्यांनीं यागोच्या स्वाधीन केली होती आणि त्यास एथें येऊन पोहचण्यास आणखी एक आठवडा लागेल अशी आमची अटकळ होती. हे परमेश्वरा, अथेल्लोला आतां तुझी राखण असूंदे. त्याचें शीड तूं आपल्या झपाट्याच्या श्वासोच्छ्वासानें भरून काढून त्याचें भलें मोठें उंच तारूं या आखातास येऊन सुखरूप पोहोचूं दे. देस्दिमोनेला प्रेमालिंगन देऊन तिच्याशीं त्यास पुनः प्रीतीचा सोहाळा भोगूं दे. आमच्या कमरा ज्या अगदीं खचून गेल्या आहेत त्या नीट होऊन आम्हांला पुनः उत्तेजन येऊं दे. आणि हें सर्व सैप्रसच्या सैप्रस सुखी होऊं दे. अहो सैप्रस एथील लोकहो, ही पहा,

देस्दिमोना, एमिलिआ, यागो आणि सेवक येतात.
तारवांतील लक्ष्मी किनाऱ्यावर येऊन उभी राहिली आहे.
हिच्या पुढें गुडघे टेंकून सर्व हिला नमन करा. बाई-

साहेब, मी आपणास वंदन करितों, ईश्वरी रूपेचें चक्र आपणा भोंवतीं सर्वदा फिरतें राहून आपला सर्वदा जय-जयकार असो.

देसिदमोना—प्रतापशाली क्याशिओ तुझे कल्याण असो.

माझ्या प्राणनाथाचें काय वर्तमान आहे. ?

क्याशिओ.—ते अद्यापि आले नाहीत, पण त्यांची कांहीं काळजी करावयास नको. ते खुशाल आहेत. लवकर इकडे येऊन पोहोचतील.

देसिदमोना.—अरे, मला तर मोठी धास्ती येऊन पडली आहे.

तुझी त्यांची संगत कशी चुकली ?

क्याशिओ.—समुद्र आणि आकाश यांच्या मोठ्या थोरल्या झुजांत जेव्हां आहो सांपडलों तेव्हां चुकामुक पडली ; पण ऐकाहो, गलबत आलेंसें वाटतें (पडद्यांत गलबत गलबत असा आरडा चालून बंदुकांचे आवाज ऐकायास येतात.)

दुसरा गृहस्थ.—ते आमचा तट पाहून सलामीच्या बंदुका सोडताहत, यावरून तेही आमचे मित्रच असावे असें वाटतें.

क्याशिओ.—काय बातमी आहे पाहा. (गृहस्थ निघून

जातो) कां निशाणवाले खुशालना ? (एमिलियेकडे पाहून) कां एमिलिया बाई, आपली प्रकृति वगैरे ठीक आहेना ? एकदांची खुशाल येऊन पोहोंचलां, फार चांगलें झालें. यागोवोवा मी आपल्या कुटुंबाचें इतक्या सलगोनें आगत स्वागत करितों ह्मणून आपलें पित्त मात्र खवळूं देऊं नका. कारण माझ्या अंगीं विशेष सौजन्य असल्यामुळें मला मोठ्या प्रीतीनें आदर आतिथ्य करावेंसें वाटतें. (तिचें चुंबन करितो)

यागो.—ती मजवर जिब्हामृताची जितकी वृष्टि करित्ये तितकी जर ती तुह्यावर अधरामृताची करील तर तुमची खूप चैन होईल.

देस्दिमोना.—छत्, छत्, तिला मुळीं तोंडच नाहीं.

यागो.—बाई साहेब, खरोखरी जर विचाराल तर तिला फारच तोंड आहे. त्यामुळें मला झोंप देखील येत नाहीं. बाई साहेब, ही गोष्ट मी कवूल करितों कीं, आपल्या समक्ष तिचें तोंड चालत नाहीं. ती विचार करून आपली जीभ अम्मळ आटोपते.

एमिलिया.—असें ह्मणण्यास आपणास थोडेंच कारण सांपडेल.

यागो.—पुढें ये अशी पुढें ये. तुह्मी बायका दरवाज्याच्या बा-

हेर पडलां कीं बरीक जशीं अगदीं चित्रें ! वसण्या उठण्याच्या खोलींत असलां ह्मणजे जशाका मंजुळ घांटा; स्वयंपाक घरांत जंगली मांजरें; दुसऱ्याला उपद्रव द्यावयाचा असला ह्मणजे पुऱ्या मानभावणी; आपल्याला कोणी उपद्रव दिला कीं जशाकां डांकिणी; गृहकृत्यांत उडाण-टप्पू; आणि शय्याकृत्यांत मोठ्या प्रवीण !

देस्दिमोना.—हा निंदखोरा.

यागो.—बाईसाहेब, खोटें नव्हे हें, मी अगदीं खरें सागतों. जर खोटें झालें तर मी आपलें नांवच बदलून ठेवीन. उठली न उठली कीं चालली खिदळ्याला आणि विछान्यावरचें काम आलें कीं मग त्यांत मात्र भली पटाईत.

एमिलिया.—आपण नका माझी स्तुति करू. माझी स्तुति करण्याचें आपणावर मी कधीं सोंपवायाची नाहीं.

यागो.—कशी सोंपविशील; नाहींच सोंपविणार.

देस्दिमोना.—यागो, माझी जर तूं स्तुति करूं लागलास तर काय बरें करशील ?

यागो.—बाईसाहेब, त्या भरीस मला पाडूं नका. कारण मला स्तुति करतां येत नाहीं. निंदा करण्यांत मात्र मी कुशल आहे.

देस्दिमोना.—वरें एकदां करून तर पाहा. पण बंदरावर कोणी गेलें आहे काय ?

यागो.—होय गेलें आहे.

देस्दिमोना.—आज माझे चित्त कांहीं स्वस्थ नाहीं. पण मी आपली वाहेरून हसूनखेळून ती गोष्ट अगदीं छपवून टाकिली आहे. वरें तूं माझी स्तुति कशी काय करतोस ती पाहूं दे वरें ?

यागो.—त्याच विचारांत आहे, पण मी आपणास खरेंच सांगतों कीं, माझे डोकें असें कांहीं विलक्षण आहे कीं, त्यांतून एकादी अपूर्व कल्पना निघूं लागली ह्मणजे लोकराच्या वस्त्रास चिकटलेला गोंद काढूं लागलें ह्मणजे जसा तो लोकरा-ला घेऊन बाहेर पडतो तशी ती त्यांतला मगज वगैरे सर्व कांहीं घेऊन बाहेर पडत्ये. पण आतां माझी कल्पना तिडका देऊं लागली हो आणि तिच्या पासून हें असें निपजलें पाहा. जी शाहणी आणि सुंदर तिची दोहों कडून भर. एकतर उपयोगी सौंदर्य पदरीं आणि दुसरें शाहाणपण हें करी त्याची प्रधानगिरी.

देस्दिमोना.—योग्य वर्णन; वरें काळी बेरी असून जी शाहाणी असत्ये ती ?

यागो.—काळीं असून जर शहाणी तर ती गोज्याचीच करित्ये निवडणी. ही चतुराईची निवडण गोजिरे करित्ये काळेपण.

देस्दिमोना.—तुम्हीं तर अधिक अधिकच घसरत चाललां.

एमिलिया.—सुरूप असून वेडसर असली तर ?

यागो.—सुरूप असून वेडसर झालीच नाहीं आजवर. असलें जरी वेडेपण तरी तेंच होतें संततीस कारण. ज्या सुंदर जन्मती त्यांवर वरांच्या उड्या पडती.

देस्दिमोना.—ह्या आपल्या वेड्या समजुतीच्या म्हणी दाखुच्या दुकानांत झिंगलेल्या लोकांपाशीं बोलून त्यांस हसवायास फार चांगल्या. बरें ज्या अगदीं वेड्या वांकड्या बायका आहेत त्यांविषयीं आपला तारा काय तुटतो पाहूं ?

यागो.—शहाण्या सुरत्या जे ढंग करिती तेच वेड्या वांकड्या आचरती. एक्या मार्गे राहाटती वेड्या शहाण्यांची एकच गति.

देस्दिमोना.—केवढा अंधार हा. तुम्हीं आपले रंकाला राव बनविणार. बरें, जी स्त्री आपल्या सद्गुणांच्या योगानें मूर्तिमंत निंदेलाच असें म्हणत्ये कीं, जर मजमध्ये कांहीं तुला खोड दिसत असली तर काढ, असल्या थोर बायकांविषयीं आपला मुखरस काय पाघळतो पाहूं ?

यागो.—असूनिया सुंदर, गर्व नकधीं काडी भर. बोलण्याची मोकळीक असून नकधीं अमर्याद शब्द मुखांतून. पैसा असून पदरीं, कधींही नाहीं नट मोगरी. मना मानेल तें नकरी, प्रसंगीं करावें तेंच करी. राग येतां अंतरीं, त्यास झिटकारून घालवित्ये दुरी. सूड घेणें असून हातीं, रागाची गिळून करित्ये शांति. देऊन भरजरी शालजोडी, घेणें काळी वेरी घोंगडी. ऐशी शाहाणपणाची कडी, वसत नाहीं जिचे आंगीं. मनीं असून विचार गाढा, नकरी कोणापाशीं तो उघडा. मागें असतां वरांची दाटी, पाहात नाहीं आपल्या पाठी. जींत असले गुण भारी, ती खरोखर विजातीय नारी. पण अशी विजातीय नारी, जर निपजली पृथ्वीवरी.

देस्दिमोना.—तर तिजविषयीं काय म्हणतोस ?

यागो.—तिची मुलें पाजण्या खेरीज दुसरी, सोय नाहीं कोणें परी. अथवा तिनें राखून घर, फकत करावा भाजी पाल्याचा व्यवहार.

देस्दिमोना.—वाः वाः, तुम्ही तर भाषणाची कमाल केली. परंतु अगदींच पोकळ आणि लंगडें. काडीचें तगी स्वारस्य असावयाचें होतें. एमिलिये, हा तुझा नवरा आहे खरा,

पण तूं याचा कित्ता उचलूं नको हो ? क्याशिओ, तुमचें कसें काय हणणें ? हा आपला यथेच्छ भक्कारा आणि बीभत्स मसलती सांगणारा नव्हे काय ?

क्याशिओ.—वाई साहेब, तेथें कांहीं आंत बाहेर नाहीं. जें ओळीस येईल तें बोलावयाचें. तो कांहीं विद्वान नव्हे, शुद्ध शिपाई आहे, अशा बुद्धीनें आपण पाहिलें म्हणजे त्याचें बोलणें आपणास विशेष मानवेल.

यागो.—(मनांत) तिचा हात धरतो आहे. ठीक ठीक खासें बोलणें चाललें आहे. चालूंद्या कान गोष्टी. या अशा धाकट्याशा जाळ्यांतच क्याशिओ सारखी मोठी माशी मी गुंतवून टाकीन. तिजकडे पाहून हंसतो आहे. ठीक, हांस. हे जे तुझे प्रीतीचे खेळ चालले आहेत त्या पाशांतच तुझ्या तंगड्या अडकवून टाकितों. आपण वास्तविक बोलतां. तें खरोखरी तसेंच आहे. जर असल्या या आपल्या गुणांनीं तुम्हीं आपल्या मुतालिकीला मुकणार, तर आपण आपल्या तिन्ही बोटांचें इतकेवेळ चुंबन केलें नसतें तर बरें झालें असतें, आणि आपली सौजन्यता दाखविण्याकरितां पुनः तसेंच करण्याविषयीं आपली प्रवृत्ति होत आहे. फार चांगलें. खासें चुंबन केलें. सर्वोत्कृष्ट

आदरातिथ्य. हें असेंच आहे खरेंच. पुनः आपलीं बोटें
 ओंठाकडे चाललीं तीं तिकडे ननेतां खालच्या द्वारांत
 घालतां तर वरें झालें असतें. (वाद्यें) हा अथेल्लो आहे.
 अथेल्लोचें वाद्य माझ्या चांगलें ओळखीचें आहे.

क्याशिओ—खरेंच तें आहे.

देस्दिमोना.—चला आपण जाऊं आणि त्याला आणूं.

क्याशिओ.—हा पहा तो इकडे आला.

अथेल्लो आणि सेवक येतात.

अथेल्लो.—हा पहा आमचा गोरा गोमटा शिपाई! सखे देस्दि-
 मोने ?

देस्दिमोना.—माझ्या जिवलग्या अथेल्लो !

अथेल्लो.—सखे प्राणवल्लभे, तूं माझ्या अगोदर येथें येऊन पोहच-
 लीस हें पाहून मला पराकाष्ठेचें आश्चर्य वाटून अतिशय
 आनंद झाला आहे. आजच्या वादळाचा शेवट जसा
 गोड झाला तसाच जर प्रत्येक वादळाचा होऊं लागला
 तर साक्षात् मृत्यु जागा होई एवढ्या सपाट्यानें कां
 वापडा वारा वाहीना, आणि ओलेंपस पर्वता एवढ्या
 समुद्रांतील लाटांच्या शिखरावर कां तारूं जाऊन
 बसेना, आणि तें पुनः असमानापासून जितकी जमीन

खोल तितकें कां तळीं जाईना ? आतां मरण जरी आलें तरी तें देखील मोठें सुखाचें, कारण, सांप्रत जीवात्म्यास जसें सुख झालें आहे तसें म्हणजे पुढें कधीं होईल असा मला भरंवसा वाटत नाही.

देस्दिमोना—ईश्वर तसें नकरो, पण जसजशीं आपण वाढत जाऊं तसतशी आपली प्रीति वाढून आपल्या सुखाचा भरभराट होवो.

अथेलो—देवकरो आणि तसेंच होवो. आज जो मला आनंद झाला आहे तो पुरा सांगतां येत नाहीं. त्यानें मला पुढें बोलवतच नाहीं. आज आनंदाचा कळस झाला. सखे, तुझे माझे नेहेमीं प्रेमराहो आणि अंगसरपटीस यावयाचा प्रसंग म्हटला म्हणजे नेहेमीं अशाप्रकारचा असो—(मुके घेतो)

यागो—(मनांत म्हणतो) आजचा मिलाफ तर खूपच जमला आहे. मी जर खरा यागो आहे तर या मिलाफाची खुंटी पिरगळून टाकितों.

अथेलो—चला आतां आपण किल्ल्यांत जाऊं. मित्रहो वर्तमान ऐका. तुर्कलोक बुडाले आणि आपल्या लढाया संपल्या. कां येथील आमची सर्व प्राचीन मंडळी खुशाल आहेना ? प्राणसखे, सैप्रस एथील सर्व मंडळीचें आणि आमचें फार

प्रेम आहे त्यामुळे येथे तुला आमंत्रणाची अगदीं गरदी उसळून जाईल. प्रिये आज मी आपला यथेच्छ बोलतो आहे. मी आपल्या आनंदांत अगदीं रंगून गेलों आहे. त्यामुळे मी आज कांहीं शुद्धीवर नाहीं. यागो, तू बंदरावर जाऊन आमचें सगळें सामान घेऊन ये आणि तांडेलालाही बरोबर आण. तो मनुष्य मोठा सभ्य आणि मान देण्यास बहुत योग्य आहे. सखे देस्दिमोने सैप्रसमध्ये पुनः आपली भेट झाली, फार चांगलें झालें.

(अथेल्लो, देस्दिमोना आणि सेवक निघून जातात.)

यागो.—तुम्ही मला आतांच्या आतांच बंदरावर येऊन भेटा. इकडे या. अगदीं जे हलकट आणि नीच मनुष्य आहेत ते जर विषयासक्त झाले तर त्यांच्या अंगीं मूळचा जो सभ्यपणा असतो त्यापेक्षां विशेष येतो असें लक्षणतात याप्रमाणेंच जर तुमच्या अंगांत शूरत्वाचें वारें विशेष येण्यासारखें असलें तर सांगतो हें ऐका. आजरात्रीं मुतालीक बोवा स्वतः पाहाण्यावर येऊन वसणार आहेत. पण प्रथम ही गोष्ट तुम्हास कळविली पाहिजे कीं, देस्दिमोनावार्डिचें आणि मुतालीक बोवांचें आंतून कांहीं सूत जमलें आहे.

रोदरीगो.—काय? त्यांचें सूत जमलें आहे. छे, ही गोष्ट मला संभवण्याजोगी देखील दिसत नाही.

यागो.—नाहीं म्हणतां? मी सांगतो या गोष्टीचा तुम्ही अगो-
दर एकाग्रचित्तानें चांगला विचार करून पहा. प्र-
थम तुम्ही असें मनांत आणा कीं, त्या हवशानें ज्या
खोट्या वाता खबलून मोठ्या मोठ्या वढाईच्या गोष्टी
सांगितल्या, त्यांस भुलून कोण्या वेगानें बरें त्यास ती
वश झाली? आणि पाहिल्या झपाट्यासरशी त्यास ती
वश झाली लपून अजून देखील ती त्याच्या बातांस भु-
लून त्याजवर प्रीति ठेवील? तुम्ही ज्यापक्षीं विचारशील
आहां त्यापक्षीं ही गोष्ट तुझाला खरी वाटूनये. अहो
तिच्या डोळ्यांचें तर समाधान झालें पाहिजेना? पण त्या
भुताकडे पाहून तिला कितपत समाधान होत असेल
हें आपलें आपल्याला दिसतच आहे. प्रथम जो मनाचा
बहर असतो त्याप्रमाणें एकदा व्यापार होऊन गेला ल-
णजे मग इंद्रियें थंड पडतात. आणि पुनः त्यांस उत्ते-
जन येऊन विषयवासना जागृत होण्यास अंगीं सु-
कुमार पणा, समान वय, सुंदर रीत भात आणि दिव्य
स्वरूप हीं साधनें लागतात. या आवश्यक साधनांतून

त्या काळुंब्याच्या अंगी एक देखील साधन नाही. ते-
 व्हां अर्थातच आपल्या दिव्य आणि सकुमार शरीराची
 हवशाशी संबंध केल्यामुळे अगदी विटंबना होऊन गेली
 असें स्वभावतः तिला वाटेल आणि त्याजवरील तिचें
 मन उतरून तिला त्याची अगदी ओकारी येईल, आणि
 असें झालें ह्मणजे दुसरा नवरा करणें आवश्यक आहे
 असें तिच्या मनांत आल्या वांचून कधी रहावयाचें नाही.
 ही गोष्ट जर महाराज आपण कूल कराल (कांकीं या
 गोष्टीचें आपोआप वीजारोपण झाल्यावांचून रहावयाचें
 नाही.) तर ह्या भाग्याचा लाभ मुतालिकास प्राप्त
 होण्याचा जितका संभव आहे तितका दुसऱ्या कोणाला
 आहे काय ? दुसऱ्याला आहे असें मला तर वाटत
 नाही. कारण, तो मनुष्यच तसला विजातीय आहे. बेटा
 अतोनात अव्वल प्रतीचा वोलका आणि भला चैनी; वरें चै-
 न मारायाची ती तरी कांहीं पुळपुळीत नाही, तर अट्टल
 चैन मारावयाची आणि असली चैन यथेच्छ भोगून पुनः
 तिचा मागूस देखील लोकांस लागूं द्यावयाचानाहीं,
 व ती पुरी साधून घेण्याकरितां वाहेरून माणुसकीचें
 आणि सालसपणाचें सोंग घेणारा भला बाहदर, पण

कामा पुरती मात्र सालसगिरी, वाकी खऱ्या सालसगिरीच्या नावानें शून्य. पक्की असामी. हुं हुं हणतां हातावर तुरी देणारा आणि नाहीं तो प्रसंग उपस्थित करणारा गृहस्थ. बेट्याच्या डोळ्यांची तरी चमक काय ! नाहीं तें डोळे मार मारून आहे हणून लोकांच्या मनांत विंववून द्यावयाचा, गुलाम अट्टल सोदा. आणि दुसरें तरणा ताटा असून देखणा चांगला. तात्पर्य, साळ्यां भोळ्यांस आणि ज्यांचीं अंतःकरणें पक्क दशेस आलीं नाहीत त्यांस फसविण्यास हणून जें कांहीं पाहिजे तें सर्व बेट्यामध्ये भरलें आहे. वास्तविक मोटा घातकी आणि पुराटक, असल्या राजश्री वरावर ती स्त्री आपलें खातें जमवून सुद्धां पार झाली.

रोदरीगो—ती हणजे असें करील हें आपले कान कांहीं ऐकत नाहीत. कारण ती साध्वी काय शुद्ध देव माणूस आहे.

यागो—बोडक्याची देवमाणूस. मनुष्यें जें अन्न खातात तेंच ती खाते. ती कांहीं अमृत पीत नाहीं. ती जर देवमाणूस असती तर हवशास कधीं वश झाली नसती, उपभोगाला चांगली इतकेंच. स्वर्गींचें फळ हवें त्यानें चोखावें. क्याशिओच्या हाताशीं तिच्या बोटांचा चाळा

कसा चालला होता तो नाहीं कां तुही पाहिला ? तुमच
नाहीं वाटतें तिकडे लक्ष गेलें ?

रोदरीगो—हो तें मीं पाहिलें, पण त्यांत काय ? तें तर सभ्यप-
णाचें लक्षण.

यागो.—महाराज हा सभ्यपणा नव्हे. व्यभिचार आणि दुष्ट-
वासना यांचा पूर्व रंग आहे हा. परस्परांच्या श्वासो-
च्छ्वासांची टक्कर लागे इतकीं जवळ त्यांचीं तोंडे
येऊन भिडलीं होतीं तीं नाहींकां पाहिलीं ? हा सर्व
प्रकार सोदेगिरीचा नव्हे काय ? महाराज हे अस-
ले वाहेरचे चाळे चालू होऊन परस्परांच्या खुणा
मुद्रा होऊं लागल्या म्हणजे सहज समजावें कीं आतां मागू-
न थोरल्या महाराजांची स्वारी येऊन परस्परांचें मे-
तकूट जमण्यास विशेष अवधि नको. असो, आतां आ-
पण मात्र महाराज माझ्या धोरणानें चाला. वेनिस
शहराहून मी आपणास येथें आणिलें आहे. आज रात्रीं
पाहाण्यावर तुम्ही उभे राहा. तसें करण्याचा हुकूम मी
तुमच्याकडे सांगेन. क्याशिओची आणि तुमची कांहीं
ओळख नाहीं. मी तुमच्या जवळच असेन. तुम्ही
मोठ्यानें ओरडून अथवा क्याशिओच्या बंदोबस्तास

कांहीं खोड ठेवून अगर त्या प्रसंगी जी तुम्हाला चांगली युक्ति सुचेल ती करून क्याशिओ खूप संतापेल असें करा. रोदरीगो—ठीक आहे.

यागो—महाराज तो फार अविचारी आहेहो. हुं हुं ल्णतां रागावतो. एकदा स्वारी संतापली ल्णजे हातातलें सोडगें देखील तुमच्या पाठीवर मारायला कमी करणार नाहीं. पण तो इतक्या वेतावर येईल असा त्याला चिडवा. कारण, तेवढ्या वरूनच मी सैप्रस एथील लोकांत वंडावा उत्पन्न करीन, आणि त्या वंडाव्याचा शेवट क्याशिओच्या वरतर्फी वांचून व्हावयाचा नाहीं. क्याशिओ पदच्युत व्हावा हाच त्या वंडाचा गुण, आणि असें झालें ल्णजे तुमचा हेतु सिद्धीस जाण्यास देखील लांवण लागणार नाहीं. कारण, आज आपल्या कार्याला क्याशिओचीच कायती आडकाठी आहे, ती एकदा निघाली ल्णजे मग आपल्याला जें कर्तव्य आहे तें यथेच्छ साधेल.

रोदरीगो—तसा प्रसंग जर माझ्यानें आणवला तर तुम्ही सांगतां तसें करण्यास मी कधीं कमी करणार नाहीं.

यागो—मी तुम्हाला साथी आहे कीं नाहीं. आणाच तसा प्रसंग. असो, मी आतां त्याचें सामान आणायास समुद्र

किनाच्यावर जातों आपण मग मला किल्ल्यांत भेटा. यावें,
रामराम रोदरीगो.

यागो—क्याशिओचें तिच्यावर प्रेम आहे ह्या गोष्टीचा आप-
णाला कांहीं अंदेशा नाही आणि तिचें त्याजवर प्रेम आहे
ही गोष्ट संभवण्या जोगी दिसत्ये. तो हवशी, माझ्या
आणि त्याच्या जातकास अगदीं पडत नाही तरी मोठा
गंभीर, मायाळू आणि उदार स्वभावाचा आहे. आणि मा-
झी खचीत खातरी आहे कीं त्याची देस्दिमोनेवर पूर्ण
प्रीति राहिल. त्याजकडून ह्मणून कधीं विघडणार नाहीं.
माझे ही तिजवर प्रेम आहे. आणि जरी मी केषळ शपथ
वाहण्यास मोकळा नाहीं, तरी तें शुद्ध कामवासनेपासू-
नच आहे असें नाहीं, तर मला जो सूड उगवायाचा
आहे त्याचाही त्यांत कांहीं वाटा आहे. ह्या लुच्चा आणि
स्त्रैण हवशानें आमच्या घरींही कांहीं गुण पाघळले
आहेत असा मला संशय आहे. ही गोष्ट मनांत आली
ह्मणजे हिरकणी खाल्ही असतां सर्वांगाचा दाह होऊन ती
जशी अतड्यांस कांपीतच जात्ये तसें मला होऊन जातें.
या करितां वायकोस वायको घेतल्या वांचून अथवा तें नच
घडलें तर कसा ही विचार केला तरी हलूंच नये असलें

तिच्याविषयी काळेंवेरें हवशाच्या मनांत आणून दिल्या-
वांचून माझा आत्मा कधी थंड व्हावयाचा नाही. ही पार-
ध साधण्यास हें जें भिकारेंडें वेनिसचें शिकारी कुत्रें मी
आपल्या वरोवर आणिलें आहे तें मजपाशीं टिकलें पाहि-
जे. शिकार लवकर साधावी ह्मणून हें उगीच पळत सुट-
तें, तसें त्यानें करूनये ह्मणून मी त्याच्या गळ्यांत लोढणें
अडकविलेंच आहे. जर करितां हें टिकाव धरून राहिलें
तर मग क्याशिओला मी खवाट्याच्या पेचांत पकडलेंच
ह्मणून समजायाचें. आणि एकदा माझ्या पेंचाटींत सांप-
डला कीं त्याजवर नाही तसलीं कुभांडें रचून हवशा-
जवळ त्याचें चांगलें स्विष्टकृत करीन. कारण ह्या राज
श्रीनीं देखील आमच्या घरांत कांहीं संधान जमविलें
आहे याची मला धास्ती आहे. आणि हवशी वावांस तर
गाढवाचे राजे वनवून भलभलते व्यूह रचून त्यांच्या म-
नाची स्वस्थता व शांति हीं अगदीं नाहींशीं करून त्यांस
अगदीं वेडे करून सोडीन. आणि असें करण्यावद्दल उल-
टे त्यानींच माझे आभार मानून मजवर मोठी प्रीति क-
रावी असें करून मोठमोठीं बक्षिसेंही त्यांजपासून उपटी-
न. हा सर्व वेत मनांत तर उतरला आहे परंतु त्यांत अ-

जून गोंधळ आहे. लवाडीचीं कामें प्रत्यक्ष करून पाहिल्या शिवाय त्यांतिल सर्व ठाकठिकी बरोबर वसली किंवा नाहीं हें समजायाचें नाहीं.

प्रवेश २.*

एक रस्ता.

ललकारा डांगोरा पिटीत येतो; त्याच्यामागून लोकांची झुंड येते.

ललकारा.— आपले महाप्रतापी व भाग्यशाली सेनापति अथेल्लो साहेब, यांच्या इच्छेवरून तमाम लोकांस जाहिर करण्यांत येतें कीं, तुर्की लोकांचे सर्व आरमाराचा अगदीं विध्वंस होऊन गेला अशी आनंदाची बातमी आली आहे. यास्तव सर्वांनीं जयजयकार करावा, नाच करावे, गायन करावें, दारूकामें करून लंका कराव्या, ज्यास जी गम्मत वाटेल ती करून सर्वांनीं उत्साह करावा. कारण आजचा दिवस विजयाच्या आनंदाच्या बातमीचा असून अथेल्लो साहेबांच्या विवाहाच्या उत्साहाचाही आहे. याप्रमाणें खावंदांच्या मर्जिवर्हुकूम तमाम लोकांस जाहिर केलें आहे. सर्व सरकारी मुत्पाकाच्या जागा खुल्या ठेविल्या

* प्रवेश २ व ३ ह्यांचें भाषांतर मूळ प्रतींत सापडलें नाहीं झणून तें नवीन करून घातलें आहे, व तितक्या पत्राचे अंक निराळे माडले आहेत.

अथेळो नाटक.

जातील. आतां ५ वाजले आहेत तर एव्हांपासून तों रात्रीचे अकरा वाजत तोंपर्यंत मुक्तद्वार आहे. सर्वांस जें पाहिजे तें खाण्यापिण्याची परवानगी आहे. या सैप्रस द्वीपावर व महा भाग्यशाली सरदार अथेळोवर परमेश्वराची पूर्ण रूपा असावी.

(निघून जातात.)

प्रवेश ३.

किल्ल्यांतील दिवाणखाना.

अथेळो, देस्दिमोना, क्याशिओ आणि अनुचर येतात.

अथेळो.— (क्याशिओस) गड्या मायकेला, आज रात्री पाह्याच्या बंदोबस्तावर तूं नजर ठेव. चैनीमध्ये दंग होऊन जाऊन बेतावाहेर न जाण्याविषयी आपणच मुळीं किता घातला पाहिजे.

क्याशिओ.— काय काय करावयाचें त्याची व्यवस्था यागोस सांगितलीच आहे, आणखी मी स्वतःही तिकडे चांगली नजर ठेवितों.

अथेळो.— यागो मोठा प्रामाणिक मनुष्य आहे. वरें, आतां

रामराम तर. उद्यां भल्ल्या झुंजुरका भेट.— (देस्दिमोनेस)
प्रिये, चल. सौदा तर झालाच आहे, आतां त्यापासून फल-
प्राप्ति व्हावयाची आहे. ती तुला व मला दोघांसही व्हाव-
याची आहे. मित्रा, रामराम.

(अथेळो, देस्दिमोना आणि अनुचर निघून जातात.)

यागो येतो.

क्याशिओ.— रामराम यागोजीराव, चला आपण आतां पाह-
व्याच्या तजविजीकडे लागूं.

यागो.— एव्हांच नाहीं मुतालिक साहेब, अजून दहासुदां
वाजले नाहींत. सेनापती साहेबांचें देस्दिमोना बाईंवर प्रेम
फार तेव्हां त्यांजकडे लवकर जावयाचें लणून त्यांनीं
आमच्या कामाची झटकर निरवानिरव केली. परंतु या-
बद्दल त्यांस कांहीं दोष देतां येत नाहीं. कांकीं, अजून
त्यांचे तिचे रात्रीचे सुखसोहाळे झाले नाहींत. आणि ती
तर प्रत्यक्ष इंद्राच्या उपभोगास योग्य आहे.

क्याशिओ.— ती काय केवळ लावण्याची मूर्ति आहे.

यागो.— शिकार साधावी तर खरोखर अशीचीच.

क्याशिओ.— खर्चितच. तो काय मोठा गुलजार आणि सुकु-
मार प्राणी आहे.

(४)

अथेल्लो नाटक.

यागो.—डोळ्यांत काय चमक आहे. एक नयनबाण मारला
कीं प्राण हिरावून घेतलाच.

वयाशिओ.—नदर मनोहारक तर खरीच. परंतु मला वाटते,
तशी असून पुनः फारच मर्यादेची आहे.

यागो.—आणि ती बोलूं लागली कीं शुद्ध कामालाच निमंत्रण.
नाहीं बरें!

वयाशिओ.—ती काय खरोखर रतिच.

यागो.—ईश्वर करो आणि त्यांची शय्या त्यांस सुखप्रद होवो!
बरें पण मुतालिक साहेब, चला आपल्याला दारूचें पिंप
आणलें आहे. आणि हे बाहेर सैप्रसचे दोघे जवान आहे.
त यांसही दारू भक्कम पाजली पाहिजे ह्मणजे हे आपल्या
अथेल्लो साहेबांस दुवा देतील.

वयाशिओ.—छे, छे, यागो, आज रात्रीं नाहीं ध्यावयाचा. मी
बोवा या पिण्याच्या कामांत अगदीं नादान. लोकांत आ-
गत स्वागताची याहून दुसरी एखादी रीत निघेल तर फार
चांगलें होईल.

यागो.—अहो, ते आपले मित्रच आहेत. एका पेल्याला कांहीं
हरकत नाहीं. मीसुद्धां तुमच्या बरोबर घेतों.

वयाशिओ.—मी सारा आज रात्रीं एक पेला घेतला आहे; आणि

त्यांत मुद्दां बुद्ध्या पुष्कळ पाणी घातलें होतें तरीं देखील पहा (डोक्याला हात लावून) येथें काय नवे नवे तरंग चालले आहेत. काय करावें बोवा, या लुसकानपणापुढें आपला नाइलाज आहे ल्हणून त्याचा आतां जास्ती अंत पाहतां कामास नये.

यागो.—काय, गृहस्था! आजची रात्र तर चैनीची. हे दोघे जवान तर अगदीं जिभळ्या चाटीत वसले आहेत.

क्याशिओ.—कोठें आहेत ते?

यागो.—हे दाराशीं. त्यांना तेवढे आंत बोलावा बरें.

क्याशिओ.—मी बोलावतों. पण हें आपल्या पसंतीस नाहीं येत.

(क्याशिओ जातो)

यागो.—एक पेला तर ह्यांनीं झोंकलाच आहे आणखी एक जर-
का ह्यांच्याकडून झोंकीवला तर आमच्या यजमाननीच्या कुत्र्यासारिखे हे ज्यावर त्यावर तोंड टांकू लागतील. आतां हें आमचें झुरणीस लागलेलें बावळें, रोदरीगो,—ज्याला कामज्वरानें अगदीं कांहींबाहींच करून टाकिलें आहे, तो आज देस्दिमोनेच्या नांवांनो ओ येईतोंपर्यंत दारू झों-
कून तर झाला आहे. आणि ही स्वारी आज पाहण्यावर!
बरें पुन्हः सैप्रस बेटांतील तिघे उमदे जवान कीं ज्यांमध्ये

अभिमान लणजे मी लणतो आहे व जे ह्या लढाऊ वेटांतले ऐन गुंडे आहेत, त्यांसही मी पेले भरभरून भक्कम पाजून ठेविले आहेत. आणि तेही आज रात्री पाहण्यावर असणारच. आतां मला ह्या छाकटे मंडळांत क्याशिओच्या हातून अशी कांहीं आगळीक करवायाची कीं सगळें बेटच्याबेट खवळून जाईल.—अरे पण हे आले. स्वप्नाप्रमाणें जरका घडून येतें आहे तर मग आमचें तारूं चाललें सूं. मग त्याला वारा पाणी पाहिजे तसें.

(क्याशिओ परत येतो व त्याजबरोबर मोंतेनो आणि दुसरे गृहस्थ येतात.)

क्याशिओ.—देवाचान् आज यांनीं मला कुपाचा कुपाच पाजला आहे.

मोंतेनो.— खरेंच सांगतों कांहीं इतकी नाहीं प्यायलास, फार तर शेरभर असेल याच्यावर कांहीं नाहीं. मी हाडचा शिपाई आहे, कधीं खोटें नाहीं यायाचें तोंडांतून.

यागो.— थोडी दारू आणाहो.

गाजें.

टुंबरी.

जनमका लेहेरी, जनमकालेहेरी, रे॥दारुवाला जनमकालेहेरी॥ध्रु०

भरकरप्याला, टिकार्टिकवजाए ॥ पीनेवालासिपैकालेहेरी रे ॥
दारूवाला० ॥

अरे थोडी दारू आणारे.

(दारू आणितात.)

क्याशिओ.— देवाचान् चुटका तर मोठा गोड.

यागो.—मी हा इंग्लंडांत शिकलों. त्या देशचे लोक पिणारे भले
वस्ताद. तुमचे डेन लोक जर्मन लोक आणि वड्या पोटाचे
हालंडर लोक पितात पण इंग्रज लोकांची सर नाही
यायची.

क्याशिओ.—अँ इंग्रज लोक इतके का पटाईत पिणारे आहेत!

यागो.—हात्तिचे! जितकी दारू प्यायल्यानें डेन लोक अगदीं
मेल्यादाखल होऊन पडतील, तितकी तर ते सहज झोंकून
देतात. जितकी दारू प्यायल्यानें जर्मन लोकांची पण अगदीं
खात्री होऊन जाईल तितक्या दारूनें ह्यांनां घामसुद्धां येत
नाहीं. आणि यांच्याबरोबर एक बार होऊन पुन्हाः पेले
भरताहेत तों हालंडर लोकांला तर वांतीच व्हायाची.

क्याशिओ.—हा पेला सेनाधिपतीचे नांवाचा.

मौतेनो.—मुतालिक, माझें त्याला अनुमोदन आहे, आणि
माझ्याकडून काहीं कसर व्हायाची नाही.

येगो.—आहाहा! काय मौजेचें इंग्लंड.

(८)

अथेल्लो नाटक.

गाणें.

तुंबरी.

दारुलगारे रे दारुलगी ॥ कलालवाकू पकडमंगाओरे ॥

दारु० ॥ ध्रु० ॥ १ ॥ सुगरकलालन रसभरिआंखया ॥ आपपीये

मेरे पीयाकु पिलाईरे ॥ दारु० ॥ २ ॥ मोहेकीदारु लगी छाति-

जलाई ॥ वाकू लिववाकू कपयां मंगाओ रे ॥ दारु० ॥ ३ ॥

अरे थोडी दारू आणारे,

क्याशिओ.—हा चुटका तर पहिल्याहीपेक्षां उत्कृष्ट.

यागो.—आपल्याला तो पुन्हः ऐकायाचा आहे?

क्याशिओ.—छे; तसें करणारांत कांहीं वकूव नाहीं असें मी

मानतों.—वरें.—ईश्वर सगळ्यांच्यावर आहे; आणि असे

कित्येक प्राणी आहेत कीं, त्यांस सद्गतीच योग्य, आणि

कित्येक असे आहेत कीं त्यांस दुर्गतीच योग्य.

यागो.—आपण बोलतां हें सत्य आहे मुतालिक साहेब.

क्याशिओ.—माझ्याविषयीं लणाल तर मला सद्गतिच प्राप्त

होईल असें माझे अनुमान आहे. असें लणण्यानें मी से-

नापतीविषयीं अथवा दुसऱ्या कोणा मोठ्या गृहस्थाविष-

यीं कांहीं वाईट बोलतों असें नाहीं.

यागो.—मुतालिक साहेब, मलाही सद्वृत्तिच प्राप्त होईल असें वाटते.

क्याशिओ.—होय, पण माझ्यापूर्वी नाही असें लक्षण्याची मला परमानगी असावी. पहिल्यानें मुतालिक बोवाचा उद्धार व्हावयाचा, मग निशाणवाल्याचा. पण हें पुरे आतां; आपण आपल्या कामास लागू.—आपल्या पातकांची क्षमा व्हावयाची अँ!—गृहस्थहो, आतां आपण आपल्या कामास लागू. गृहस्थहो, असें नका समजूं कीं मी छाकटा होऊन वरळतो अँहें;—हा माझा निशाणवाला, हा माझा उजवा हात, हा माझा डावा हात.—आतां कांहीं तुमच्यानें मला छाकटा लक्षणवार नाही; माझ्यानें नीट उभें रहावत आहे, व नीट बोलवतही आहे.

सर्व.—नीट लक्षणजे काय, सर्वोत्कृष्टच.

क्याशिओ.—बरे, तर मग मी छाकटा झालों अँहें असें नका समजूं तुम्ही. (जातो)

मोंतेनो.—महाराज, चला आपण चौकीवर जाऊं; आणि पहाण्याची योजना करूं.

यागो.—हा जो गृहस्थ आतां निघून गेला तो आपल्या पहाण्यांत आलाच. तो शिपाई लटला लक्षणजे असा वाका

आहे कीं प्रत्यक्ष सीजराच्या शेजारीं उभें राहून हुकूम करण्याची त्याची योग्यता. पण काय ह्या दुर्व्यसनानें गेला. त्याच्यांत जेवढा गुण तेवढाच दुर्गुण आहे. त्या दुर्गुणानें गुणाचें अगदीं मातेरें करून टाकिलें आहे, हणून त्याची दया येते. मला मोठा धाक आहे कीं, अथेल्लो साहेब याजवर भरवशानें काम सोंपवितात पण तेणेंकरून ऐखादे वेळेस ह्या व्यसनाच्या झपाट्यांत सर्व बेट हलकलून जाईल.

मोंतेनो.—पण हा वारंवार असा छाकटा होतो कीं काय?

यागो.—प्रत्येक दिवशीं निजावयाचें हटलें हणजे पहिल्यानें बोवांचें या देवांचें आराधन आहेच. दारूची वाटली झोंकून झोके नाहीं खाल्ले तर याला बारानबारा चोवीस तासांत झोप नाहीं यावयाची.

मोंतेनो.—सेनाधिपतीस ही गोष्ट कळविली तर बरी. कदाचित् त्यास हें माहित नसेल अथवा त्याजमध्ये जो गुण आहे तो फार मौल्यवान् मानून उदार स्वभावानें तो त्याच्या दुर्व्यसनाकडे लक्ष देत नसेल. असेंच असेल, नव्हे का?
रोदरीगो येतो.

यागो.—(एकीकडे) कसें काय रोदरीगो, अरे गड्या, मुतालिक बोवांच्या पाठीमागून जा; जा जा लवकर.

(रोदरीगो जातो.)

मोंतेनो.—अगदीं दुर्व्यसनाच्या स्वार्थीन झालेल्या अशा गृह-
स्थास दुष्यमगिरी देऊन जीव धोक्यांत घालणें हें हवशी
उदार स्वभावाचा आहे तरी त्यास नीट नव्हे. व याप्र-
माणें हवशास सांगणें हें खऱ्या मनुष्याचें काम आहे.

यागो.—हें माझ्याकडून लहणून नाही व्हावयाचें, मग त्यांत या
सुंदर बेटाचें कांहीं होवो. क्याशिओवर माझी अत्यंत प्रीति
आहे, व त्याचें हें दुर्व्यसन सुटण्याचा कांहीं उपाय अस-
ला तर तोबरीक करण्याविषयीं मी पराकाष्टा करीन,
पण ऐका! हा गलबला कसला आहे?

(धावा, धावा, लहणून आंतून शब्द येतो.)

रोदरीगोच्या पाठीमागें लागलेला असा क्याशिओ
परत येतो.

क्याशिओ—अरे गुलामा, अरे हरामखोरा!

मोंतेनो.—काय, झालें काय मुतालिकबोवा ?

क्याशिओ.—लुच्चा मादरचोद!—मला शिखवायास जातो!

मादरचोदाचीं हडें मोडून कणगींत कोंबून टाकीन.

रोदरीगो.—काय मला मारणार!

क्याशिओ.—अरे गुलामा, अजून तोंड करतोस?

(रोदरीगोस मारतो.)

मोंतेनो.—(त्यास थांबवून) छे, छे, सुन्न मुतालिकबोवा; रुपाकरून आपण आपला हात आटपावा.

क्याशिओ.—हँ, मला जाऊं द्या, नाहीं तर तुमचें दांताडच पाडून टाकीन.

मोंतेनो.—पुरे, पुरे, आपण आज बनलां आहां.

क्याशिओ.—कोण मी वनलों आहे!

(दोघेजण मारामारी करतात.)

थागो.—(एकीकडे रोदरीगोस सांगतो) जा, जा, बाहेर जा, आणि बंड हणून बोंव टोक.

(रोदरीगो जातो.)

छे, छे, सुन्न मुतालिक साहेब,—हर, हर, सभ्य गृहस्थहो,—अहो धावा, धावा!—मुतालिक,—महाराज,—मोंतेनो,—महाराज;—धावा, धावा. महाराज!—वः फारच उत्कृष्ट पाहरा हा. (घांट वाजते.) घांट कोण वाजवितो आहे तो!—डायबलो; हाय हाय, आतां शहरांत बंड होतें. ईश्वराची मर्जी. मुतालिक साहेब, संभाळा, तुमच्या तोंडाला जन्माची काळोखी लागेल.

अथेल्लो व अनुचर येतात.

अथेल्लो.—येथें काय गडबड आहे?

मोंतेनो.—देवा शपत, माझ्या अंगांतून अजून रक्तस्राव चालला आहे. मला इतकी इजा झाली आहे कीं मी मरणोन्मुख झालों आहे.

अथेल्लो.—वस्त, पुरे करा, नाही तर प्राणास मुकाल.

यागो.—मुतालिक साहेव, पुरे, पुरे,—महाराज, मोंतेनो,—सभ्य-
गृहस्थहो,—काय तुझाला कोठें आहा, काय करतां याचा
अगदीं विसर पडला काय? पुरे, पुरे! तुझांस बोलताहेत
ते सेनाधिपति आहेत; कांहीं लाज धरा आणि पुरे करा.

अथेल्लो.—अहो, आहे काय हें? हें उद्ध्वेलें तरी कसें? आपण
तुर्क लोक होऊन त्यांस देखील जें न करण्याविषयीं ईश्व-
राची आज्ञा आहे तें आपण आपणासच करूं लागलों
कीं काय? ख्रिस्ती धर्माला स्मरून ही मूर्खपणाची कलागत
बंद करा. जो ह्मणून आतां सूड उगविण्याकरितां पुढें सर-
सावेल तो अपल्या जिवाची परवा करित नाही असें ह्म-
टलें पाहिजे, कारण तो हलला कीं मेलाच ह्मणून समजा.
ती भयसूचक घांट बंद करा. तेणेंकरून सर्व बेट घाव-
रून जाईल. गडयानो, झालें तरी काय? प्रामाणिक यागो,

जो शोकानें अगदी मृतप्राय झाला आहेस, तो तूं सांग बरें
हें भांडण पहिल्यानें उपस्थित कोणी केलें? तुझी मजवर
खरीच प्रीति असली तर सांग बरें पाहूं.

यागो.—मला कांहीं माहीत नाही;—ह्या घटकेपर्यंत कीं हो
यांचें अगदीं प्रेम पाघळत होतें; एक घटकादेखील
नाहीं झाली, पाव घटकादेखील नाहीं गेली, यांचा जसा
नवराबायकोचा विछान्याविषयीं विनोद चालतो तसा
विनोद चालला होता; आणि इतक्यांत हे एकाएकीं तर-
वारा उपसून एकमेकाच्या बोकांडीस बसले. ग्रहदश
येऊन यांस वेड लागलें कीं ल्पणावें तरी काय? ह्या विल-
क्षण मारामारीचें आपल्याला कांहीं कारण सांगवत नाहीं
आणि ह्या पायांनीं ती चालली असतां मी पहावयास
आलों त्यापेक्षां एकाद्या कीर्तिकर लढाईत माझे पाय तुटून
पडले असते तर बरें झालें असतें.

अथेल्लो.—मैकेल, तुझे असें देहभान कशानें गेलें?

क्याशिओ.—महाराज, माझी अशी विनंती आहे कीं मला
क्षमा असावी, मला बोलवत नाहीं.

अथेल्लो.—योग्य मोंतेनो, तुझ्या अंगीं नेहेमी सभ्यता असे;
भर तारुण्यांत तुझा सहिष्णुपणा व गांभीर्य यांची सर्व जगां-

त ख्याति होती; तुझे नांव शहाण्या शहाण्या विचारवंत पुरुषांच्या तोंडांनीं गाइलें जात आहे; असें असतां तूं आपली अत्रू याप्रमाणें मळवितो आहेस. व आपली महान कीर्ति खर्चून रात्रीचा दंर्गा करणारा हें नांव संपादन करितो आहेस याचें कारण तरी काय? बोल, याचें मला उत्तर दे.

मोंतेनो.—महाभाग अथेल्लो, माझा अंत होईल अशी मला जखम लागली आहे; मला जें कांहीं ठाऊक आहे तें सर्व आपला कामगार यागो हा आपल्यास सांगेल. मी बोलतो आहे एवढ्यानेच मला थोडेंसें अस्वस्थ वाटूं लागलें आहे. आज रात्री माझ्या हातून कांहीं अयोग्य घडलें अथवा तोंडांतून कांहीं अयोग्य शब्द आले असें मला आठवत नाहीं. आतां, स्वरक्षण करणें हा जर कधीं कधीं दुर्गुण होत असला, अथवा कोणी तुटूनच आपल्या अंगावर येऊन पडला तर आपलें संरक्षण करणें ह्यांत जर पाप होत असलें तर मात्र कोण जाणे.

अथेल्लो.—देवाच्यान्, माझे रक्त आतां तापत चाललें आहे, व क्रोध विचारशक्तीस ग्रासून टाकून आपण प्रबळ व्हावयास पहातो आहे. जर मी एकदां हाललोंच, अथवा नुसता

हा हात वर केला, तर, तुमच्यांतला मोठां योद्धा देखील माझ्या धमकावणीनें गळून जाईल. हा अनर्थाचा दंगा कसा उपस्थित झाला, याचा आरंभ कोणी केला हें मला समजलें पाहिजे; आणि हा गुन्हा ज्याजवर शाबीद होईल तो जरी माझा सख्खा भाऊ असून तो व मी जुळे असलों तरी देखील त्याची माझी तुटातूट होईल. हें काय हें! लढाई सुरू असलेल्या शहरांत, जेथें अजून शांतता झाली नाही, सर्व लोकांचीं अंतःकरणें भयग्रस्त आहेत, अशा ठिकाणीं आपसाआपसांतलें घरगुती भांडण भर चौकी. वर रात्रीचें करणें यास काय ह्मणावें! हें राक्षसी कृत्य.— यागो, याचा कोणी आरंभ केला?

मोंतेनो.—जर कांहीं संबंध असल्यामुळें अथवा एकाच्या हाताखालीं दोघेजण काम करणारे आहां ह्मणून जें खरें आहे त्यांत कांहीं कमजास्त करून सांगशील तर तूं शिपाई नव्हेस.

यागो.—अगदीं माझ्या काळजालाच नका हात घालूं; माझ्या सांगण्यानें मैकेल क्याशिओस इजा होण्यापेक्षां ही-माझी जीभच तोंडातून काढून टाकली तरी पतकरेल. तथापि खरें सांगण्यानें क्याशिओचें वांकडें होईल असें म-

ला वाटत नाही. हेसेनाधिपते, हकीकत याप्रमाणे आहे.—
 मोतेनो व मी बोलत असतां एक मनुष्य धांवा धांवा लह-
 णून ओरडत आला. त्याचे पाठीमागे तरवार उपसून त्यास
 शिक्षा करावी लहणून क्याशिओ लागला होता. महाराज, हे
 गृहस्थ (मोतेनोकडे वोट दाखवून) पुढे होऊन क्याशिओस
 धांवण्याकरितां विनंती करिते झाले, व मी ओरडत आलेल्या
 गृहस्थाचे पाठीमागे लागलों कीं त्याच्या ओरडीनें शह-
 रचे लोक भिऊन जाऊं नयेत. पण शेवटीं तसें झालेंच.
 तो फार जलदी पळणारा असल्यामुळें मला सांपडला
 नाही, आणि इकडे तरवारींची खणखण व झकाझकी व
 क्याशिओ मोठमोठ्यानें शपता वाहतो आहे असें ऐकू
 आल्यावरून मी माघारा फिरलों. ह्या रात्रीपर्यंत मी कांहीं
 क्याशिओस शपत वाहतानां ऐकिलें नव्हतें. मी माघारा
 आलों तों (मला जाऊन कांहीं फार वेळ झाला नव्हता)
 हे दोघेजण एकमेकांशीं भिडलेले पाहिले, व गुदागुदी,
 भोंसकाभोंसकी चालली आहे; आपण जेव्हां त्यांस सोड-
 विलेंत तेव्हां जसें त्यांचें फिरून चाललें होतें त्याप्रमाणेंच. या
 प्रकरणाविषयीं जाजती कांहीं माझ्यानें सांगवत नाहीं:—
 पण मनुष्ये कित्ती झालीं तरी मनुष्येच; जे सर्वांत शहाणे

त्यांच्या हातून देखील कधीं कधीं चूकभूल होते:—
जरी क्याशिओकडून ह्यांची थोडी अगळिक झाली आहे
तरी खचित मला वाटतें कीं जो गृहस्थ पळून गेला
त्याकडून क्याशिओची अशी कांहीं बेअदबी झाली असा-
वी कीं ती सहन करण्यापलीकडे होती; रागाच्या सपा-
ट्यांत, जो आपलें चांगलें चिंतितो त्यासच मारावें असें
एखादे वेळेस मनुष्याच्या हातून होतें.

अथेळो.— मी समजलों, यागो, तूं सत्यवादी असून पुन्हा
क्याशिओवर तुझी प्रीति, लणून तूं सरासरी झालेल्या रु-
त्यावर असें सारवण घालितो आहेस कीं, क्याशिओचा
अपराध लहान दिसावा:— क्याशिओ, माझी तुजवर प्रीति
आहे, पण इतउत्तर तूं माझा कामगार नाहीं असावयाचा.—

(सेवकांसहवर्तमान देस्दिमोना येते.)

पहा, पहा, माझी प्रियसखीदेखील जागी झाली;— दुस-
ऱ्यांस दहशत बसावी लणून तुला शिक्षा केलीच पाहिजे.

देस्दिमोना.— प्रिया काय गडबड आहे!

अथेळो.— प्राणवल्लभे, आतां सर्व यथास्थित आहे; चल नि-
जायला. (मोंतेनोस) महाराज, मी स्वतः आपला वैद्य
होऊन आपल्यास जा जखमा लागल्या अहित त्या बऱ्या

करीन. ह्यांस उचलून न्या.

(मोंतेनोस उचलून नेतात.)

यागो, तूं शहरांत मोट्या खबरदारीनें देखरेख ठेव, आणि या मूर्खपणाच्या कलागतीनें जांचीं मनें चलविचल झालीं असतील त्यांस शांत कर.— देस्दिमोने चल; सुखकारक निद्रा लागली असतां दंगाधोपा होऊन जागें व्हावें हें शिपायाच्या कपाळींच लिहिलें आहे.

(यागो आणि क्याशिओखेरीज सर्व निघून जातात.)

यागो.— मुतालिकवोवा जखम झालो काय?

क्याशिओ.— होय, आणि ती कसा धन्वंतरी वैद्य आला तरी बरी व्हावयाची नाहीं.

यागो.— देव करो आणि असें न होवो.

क्याशिओ.— आब्रू! आब्रू! आब्रू! हाय हाय मी आपली आब्रू गमाविली ! माझ्यामधेल अमर भागच मी गमाविला; आतां जें राहिलें आहे तें जडवत् आहे.— यागो, माझी आब्रू, माझी आब्रू.

यागो.— मी भोळा मनुष्य ल्हणून मला वाटलें होतें कीं, आपल्या शरिरास कोठें जखम झाली आहे; आब्रूपेक्षां त्याजपासून नुकसान अधिक. आब्रूही उगीच मानीव व अगदीं लटकी फटवणूक आहे. योग्यतेशिवाय ती पुष्कळ

वेळा मिळते, व कांहीं दोष केल्याशिवाय जाते. तुम्ही स्वतःच माझी आत्रू गेली ह्मणून घोषित वसलां नाहीं तर तुमची आत्रू मुळींच गेली नाहीं. काय गृहस्थ हो ! सेनापतीस वळवायास अजून पुष्कळ मार्ग आहेत. आतां रागाच्या सपाट्यांत तुम्हाला काढून टाकिलें आहे, व ही शिक्षा गैर मर्जीपेक्षां राजकारणाकरितां केली आहे. जाप्रमाणें उन्मत्त सिंव्हास धमकावण्याकरितां निरपराधी कुतऱ्यास झोडपावें त्याप्रमाणें ही गोष्ट आहे. पुन्हा जाऊन त्याचे पाय धरा ह्मणजे तो तुमचा झाला.

वयाशिओ.— अशा चांगल्या सरदारास फसवून मजसारख्या हलकट, मद्यपी व अविवेकी मनुष्यास पुन्हाः कामगार नेमण्याविषयीं प्रार्थना करण्यापेक्षां माझी छी, थू, करण्याविषयीं मी त्याची प्रार्थना करीन. छाकटें होणें पोपटासारखी बडबड करणें, कलागत करणें, हवें तसें बहकणें, शपता वहात सुटणें, आणि आपल्याच सावलीशीं भांडत वसणें, ह्यास काय ह्मणावें ? हे मद्यामध्ये रहाणाऱ्या अदृश्य वायुरूपी पदार्था, जर तुला दुसरें नांव नाहीं तर तुला पिशाच नांवानें हाक मारावी !

यागो.— तरवार उपसून ज्याचे मागे लागला होता तो कोण ?

त्याने तुझास काय केलें होतें ?

वयाशिओ.— मला कांहीं ठाऊक नाहीं.

यागो.— असें होईल का तरी ?

वयाशिओ.— मला पुष्कळ गोष्टी आठवतात, पण एकदेखी-

ल स्वष्ट आठवत नाहीं; भांडाभांडी झाली खरी, पण क-
शाकरितां कोण जाणे. हर हर, काय अनर्थ हा, कीं, मनु-
ष्यांनीं, आपलें शिरकमल हरून न्यावें लणून, शत्रूस आ-
पल्या मुखांत जागा द्यावी ! कीं आपण आनंदानें, मौजेनें,
खुशीनें, व टाळ्या पिटपिटून पशु वनावें.

यागो.— कां पण आतां तुझी नोट आहां. आपण शुद्धीवर
कशानें आलां ?

वयाशिओ.— मद्यरूपी पिशाचानें स्वसंतोषानें आपलें पद
क्रोधरूपी पिशाचास दिलें. एका दुर्गुणानें माझ्या अंगचा
दुसरा दुर्गुण मात्र दिसून येतो व तणेंकरून अंतःकरणा-
पामून माझा मला तिरस्कार येतो.

यागो.— चला, आपण फारच कठिण नीति शिकविणारे अहां.
सांप्रतची वेळ, जागा व या देशाची स्थिति यांचा विचार
मनांत आणला लणजे मनःपूर्वक मला वाटतें कीं, जें

झालें तें न होतें तर वरें होतें. पण ज्याअर्थी तें होऊन चुकलें त्याअर्थी आतां ज्या रीतीनें आपलें चांगलें होईल तसें तें सुधरून व्यावें.

क्याशिओ.— मी त्याला पुनः जागा देण्याविषयीं विनंती करीन, पण तो हणेल कीं तूं छाकटा आहेस ! आणि तो असें हणाला कीं मला शोषा इतकी तोंडें असलीं तरी तीं सर्व बंद झालीं. एका घटकेत शुद्धीवर असणें, पुढें लागलेंच वेडगळ बनणें व लागलेंच क्षणांत पशुवत् होणें, हा काय चमत्कार ! बेताबाहेर जे पेले शोकणें त्यांतील प्रत्येक पेला अनर्थ करणारा होय व त्यांत जें द्रव्य असतें तें पिशाच होय.

यागो.— चला, चला, चांगलें मद्य असून त्याचा नीट रीतीनें उपयोग केला तर तो काय उत्कृष्ट, नेहेमीचा ओळखीचा पदार्थ. त्याच्या विरुद्ध नका आह्माला उपदेश करूं. व भले सुज्ञ मुतालिक साहेब, माझी अशी समजूत आहे कीं माझी आपणावर प्रीति आहे हें आपण जाणून आहां.

क्याशिओ.— महाराज, मी तें आपणास प्रत्यक्ष दाखविलेंच.—मी पिऊन !—

यागो.— अहो, तुझीसे काय, जो प्राणी जीवंत आहे तो केव्हां

नाहीं केव्हां छाकटा होत असेलच. असो, परंतु आतां मी सांगतो तसें करा. आपल्या सेनापतीची वायको ही सांप्रत सेनापति आहे;— मी असें लणतो याला कारण असें कीं तो हल्लीं तिचे लावण्य व तिचे गुण हीं अवलोकन करण्यांत व त्यांचें चिंतन करण्यांत निमग्न आहे:— तुम्ही जाऊन सर्व साद्यंत तिजपाशीं कबूल करा, व तिची विनवणी करा. ती तुमची जागा तुम्हांला पुन्हः मिळण्याविषयीं सहाय करील. ती इतकी मोकळ्या मनाची, इतकी दयाळू व इतकी योग्य आणि उत्कृष्ट स्वभावाची आहे कीं, कोणी विनवणी करील त्याहून थोडासा जाजती उपकार त्याजवर नाहीं केला तर आपल्या चांगुलपणास बट्टा आहे असें ती मानते. तिच्या नवऱ्यामधील व तुमच्या मधील जोहा प्रीतीचा सांधा निखळला आहे तो पुन्हः बसविण्याविषयीं तिची प्रार्थना करा; आणि मग जर पाहिल्यापेक्षां तो खंबीर नाहीं झाला तर तुमची आमची पाहिजे त्याची पैज.

क्याशिभो.—तुम्ही मला बराबर सल्ला देत आहां.

यागो.—मी प्रतिज्ञेनें आपणास सांगतो कीं शुद्ध प्रीतिभावानें व खऱ्या मायेनें मी हा सल्ला आपणास देतो.

क्याशिओ.—मीही सरळभावानें तो मानतों, आणि उद्यां स-
काळच्या प्रहरींच मी सद्गुणी देखिदमोनेकडे जाऊन
माझी कामगिरी पत्करण्याविषयीं तिला विनंती करीन. जर
तेथें कांहीं आडफाटा आला तर माझ्या नशिवाची पुरी प-
रीक्षा झाली ह्मणून मी समजेन.

यागो.—आपलें ह्मणणें बराबर आहे. राम, राम, मुतालिक साहेब.
मला पाहाण्यावर गेलें पाहिजे.

क्याशिओ.—राम, राम, इमानी यागो.

(क्याशिओ जातो.)

यागो.—मला लुच्चा ह्मणून आतां कोण ह्मणेल? मी जो सल्ला
दिला आहे तो सरळ व खरा अमून विचारांतीं संभ-
वण्याजोगा आहे. इतकेंच नव्हे, हबशाला पुनः वश
करण्याला मार्ग ह्मणजे हाच आहे. कारण भिडस्त दे-
स्दिमोनेस कोणत्याही खऱ्या काजाविषयीं विनंती करून
वळविणें हें काम फार सोपें आहे. कल्पतरुप्रमाणें ती इ-
च्छिलेलें फळ देणारी आहे. वरें, हबशास वळविणें हें ति-
ला कांहींच नाहीं. तिच्या मोहपाशामध्यें तो तन, मन,

धन इतका गुंतून गेला आहे कीं ख्रिस्ती धर्म सोडून दे, पापमोचन झाल्याच्या खुणाखाणा आहेत त्या सर्व काढून टाक हलून जरी तिने त्यास सांगितलें तरी तें देखील तो करील. तिच्या मनास येईल त्याप्रमाणें ती आज त्याला खेळवूं शकेल. तेव्हां, क्याशिओच्या कल्याणाचा जो हा सरळ मार्ग तो दाखविल्याबद्दल मला लुच्चा कोण हलणेल ? हे नरक देवते, जेव्हां पिशाचें माणसांकडून रवरव नरकांत नेणारीं पातकें करवितात तेव्हां मी ज्याप्रमाणें सांप्रत फसवीत आहे त्याप्रमाणेंच पाहिल्यानें स्वर्ग लोकींचीं पुण्यें दाखवून मग माणसांस फशीं पाडतात. हा भोळा वैलोवा आपलें फुटकें नशीब पुनः सुधारवें हलून देस्दिमोनेच्या पाठीस लागला असतां, व ती त्याचा पक्ष धरून हबशाजवळ सक्त मेहनतीनें भांडत असतां मी त्याच्या कानांत अशी विषतुल्य कंडी फुकून देईन कीं, ती आपल्या शरीरसुखभोगाकरितां त्यास माघारी बोलाविते आहे. मग जसजशी ती क्याशिओवर उपकार करण्यास अधिक झटेल तसतसा हबशाचा तिजवरील विश्वास कमी होत जाईल. या प्रमाणें मी तिच्या सद्गुणाची राळ करून टाकीन व तिच्याच चांगुल-

पणाचें असें जालें वनवीन कीं त्यांत सर्व अडकून पडती-
ल.— रोदरीगो, काय वर्त्तमान?

रोदरीगो येतो.

रोदरीगो.— मीयेथें शिकारिंत आलों आहे, पण शिकार कांहीं
मला नाहीं कधीं सांपडावयाची; मी आपला भों भों क-
रून गोंगाट करावा. माझा पैसा बहुतेक संपला; आज
रात्रीं छानदार पलाखती मारही वसला, आणि त्या स-
गळ्याचें फळ बहुतकरून एवढेंच दिसतें आहे कीं, इतका
शहाणपणा अधिक आला. तेव्हां पैसा चट सारा जाऊन
थोडीशी जाजती अकल घेऊन वेनिस शहरास परत
जाण्याची पाळी येईल.

यागो.— जांस धीर नाहीं त्यांचें दैन्य काय सांगावें!— कोण-
ची जखम बरें एकदम बरी झाली आहे? तुला ठाउकच
आहे कीं, आपल्यापाशीं कांहीं जादूगिरी नाहीं, सर्व
युक्तीनें काम करावयाचें; आणि युक्ति लहली लणजे धिरा-
धिरानेंच घेतलें पाहिजे. झालें आहे तेथपर्यंत ठीकच
झालें आहे, नाहीं का? क्याशिओनें तुला मार दिला, पण
तेवढ्या मारानें तूं क्याशिओस चाकरीवरून उडविलास.
अरे बाबा जरी सूर्याच्या उन्हांनेच सर्व फळें पक्क होतात

तरी पाहिल्याने मोहोर येतो तींच फळें पाहिल्याने पक्क होतील. थोडे दिवस स्वस्थ रहा.— अरे, देवा शपत, उजाडलें; गम्मत व उद्योग यांनीं वेळ केव्हां जातो तो समजत नाहीं.— तूं आतां आपल्या विन्हाडीं जा, जा जा, जलदीकर; आणखी सांगवयाचें आहे तें मग सांगेन. जाच लौकर (रोदरीगो जातो.) दोन गोष्टी केल्या पाहिजेत.— माझ्या वायकोनें क्याशिओकरितां आपल्या धनिणी पार्शीं गोष्ट काढिली पाहिजे, व तसें करण्याविषयीं मी तिला सांगेन; दुसरें, मला स्वतः हवशास कोणीकडे तरी गुंतवून, जेव्हां क्याशिओ तिची पायधरणी करित असेल त्या संधींत तिकडे नेला पाहिजे:— हा हा, युक्ति हीच. मैद-पणानें व आळसानें तीं मार्गें पडूं देतां कामा नये.

द्वितीय अंक समाप्त.

अंक ३.

प्रवेश १. किल्ल्यापुढील जागा.

क्याशिओ आणि वाद्ये वाजविणारे येतात.

क्याशिओ.—वस्तादजी एथे थोडक्यांत कांहींतरी वाजवून दाखवा आणि सेनाधिपतीस सुप्रभात असें मंगल करा तुमच्या श्रमाप्रमाणें मी तुमचा संतोष करीन.

नकल्या येतो.

नकल्या.—कां वस्तादजी, तुमचीं वाजवायाचीं हत्यारें नाकसुरांतशीं वाजताहेत. नेपल्सशहरास जाऊन तेथील हवा खाऊन आलीं आहेत कीं काय ?

पहिला वाजविणारा.—कसें लणतां महाराज कसें ?

नकल्या.—या तुमच्या वाद्यांस वायुवाद्ये लणवात काय ?

पहि० वाज०—होय, देवीच्यान् वायुवाद्ये लणतात.

नकल्या.—तरींच त्यांच्यामार्गे शेषूट आहे.

प० वाज०—कशाच्यामार्गे शेषूट आहे. महाराज ?

नकल्या.—वस्तादजी महाराज, देवीच्यान् मी तुल्लाला सांगतों

कीं ज्या वायुवाद्यांतून वारा ल्हगून सरतो त्या वायुवाद्यांपैकीं पुष्कळांच्या मागें शेषूट असतें. पण महाराज, ही ध्या तुमची विदागी. तुमचें गाणें वजावणें ऐकून सेनाधिपति इतके संतुष्ट होऊन गेले आहेत, कीं रुपाकरून या किटकिटी पासून आत्मास लवकर सोडवा असें त्यांचें सांगणें आहे.

प० वाज०—नाहीं वाजवीत महाराज नाहींवाजवीत महाराज. नकल्या.—नवाजण्याजोगें जर एकादें वाद्य तुह्यापाशीं असलें तर तें वाजवीत वसा. पण सेनाधिपतीला गाण्यावजावण्याचा इतका षोक आहे असें कांहीं नाहीं.

प० वाज०—तसलें वाद्य आमच्याजवळ नाहीं महाराज.

नकल्या.—तर मग तुतारीला आतां गवसणी दाखवा. कारण हा पहा मी निघालों एथून, चला अटपा एथून नाहींसे व्हा एकदा, मग हवेंत कां उडूनजाना वापडे. निघा.

(वाद्ये वाजविणारे निघून जातात.)

क्याशिओ.—अरे तूं माझे गड्याचें ऐकतोस ?

नकल्या.—मी तुझ्या गड्याचें ऐकत नाहीं, तुजें पाहिजेतर ऐकतों.

क्याशिओ.—रुपाकरून तुमचे शब्दश्लेष आतां पुरे करा. माझ्याजवळ ही एक सोन्याची मोहोर आहे ही मी

तुह्णाला बक्षीस देतो, आणि सेनाधिपतीच्या कुटुंबाजवळ जी वाई असत्ये ती जर उठली असली तर तिला जाऊन असें सांगा कीं, वयाशिओ ह्मणून कोणी गृहस्थ आहे त्याच्या मनांतून, आपण रूपा केली तर आपणापाशीं चार शब्द बोलण्याचे आहेत. कराल का एवढें ?

नकल्या.—ती उठली आहे महाराज, पण ती जर इकडे येऊन भेटेल तर मात्र मी तिला कळविलें असें तुमच्या प्रत्ययास येईल.

यागो येतो.

वयाशिओ.—गड्या करच एवढें. यागोजीबोवा तुह्णीतर छान वेळ साधली.

यागो.—काय, तुह्नी निजलाच नाहीं वाटतें.

वयाशिओ.—छे, निजूं केव्हां, तुह्नी आह्नी उठून गेलों त्याच्या अगादरच फटफटलें होतें.

यागोजीराव.—आज मी आपणहोऊनच तुमच्या कुटुंबाकडे एक निरोप पाठविला आहे, त्यांत मी इतकेंच मागणें मागितलें आहे कीं त्या सुशील देस्दिमोना वाईची आणि माझी आपल्या मार्फत क्षणभर गांठ पडावी.

यागो.—मी जाताक्षणींच तिला तुमच्याकडे पाठवून देतो आणि तुमच्या तिकडे अथेल्लो महाराजांची स्वारी न येईल अशी

कांहीं युक्ति योजितों ल्पणजे तुल्लाला तुमच्या कामाकाजा विषयीं देस्दिमोनावार्ई वरोवर यथेच्छ मजकूर बोलावयास सांपडेल.

क्याशिओ.—मग तर काय मजवर आपली मोठी मेहेरवानगी होईल. फ्लेरेन्स गांवामध्ये कृपाळु आणि प्रामाणिक असा तुमच्या पेक्षां अधिक कांहीं कोणी माझ्या अढळांत आला नाहीं.

एमिलिया येत्ये.

एमिलिया.—मुतालिकबोवा, रामराम, तुमच्यावर हल्लीं इतराजी झालेली ऐकून मला फार वाईट वाटते. पण लवकरच सर्व यथास्थित होईल. सेनाधिपति आणि त्यांचें कुंटुंब ह्यांचें याविषयींच कांहीं बोलणें चाललें आहे. वाईसा-हेवांनीं तुमचा पक्ष खूप उचलला आहे. अथेल्लो महाराजांचें असें ल्पणें पडलें आहे कीं, ज्या गृहस्थास तुम्ही दुखविलें आहे तो गृहस्थ सैप्रसमध्ये मोठ्या नावालौकिकाचा असून त्याचें मोठमोठ्यांशीं नातेंही आहे, याजकरितां सांप्रत तुम्हास परत न आणणें हेंच विचारदृष्टीनें प्रशस्त दिसते. पण तो पुनः छातीला हात लावून असें ल्पणतो कीं ज्यापक्षीं त्याजवर माझे प्रेमच आहे त्यापक्षीं त्या विषयीं मजपाशीं कोणी रदबदलीच करायास पाहिजे असें

नाहीं. अंवल हा गवगवा जिकडच्या तिकडे शांत झाला ह्मणजे माझामीच त्याला परत आणीन.

क्याशिओ.—तरिं आपणाजवळ माझी अशी विनंति आहे कीं, होण्यासारखें असून आपल्या विचारास जर येत असेल तर, देस्दिमोनावाईची आणि माझी एकांतीं गाठपडून त्यांपाशीं मला चार शब्द बोलण्याची सवड मिळेल असें आपणाकडून व्हावें.

एमिलिया.—ठीक आहे. आंत या ह्मणजे मी त्यांची तुमची अशी गांठ घालून देत्ये कीं जें तुमचें तद्द्रत तुह्मास कळवायाचें असेल तें तुह्मी स्वस्थपणीं मोकळें मन करून त्यांस हवेंतसें खुशाल कळवा.

क्याशिओ.—मग तर काय मजवर मोठीच मेहेरवानगी.

प्रवेश २.

किल्ल्यांतील खोली.

अथेळो, यागो, आणि सभ्यगृहस्थ.

अथेळो.—यागो, हीं पत्रें नेऊन तांडेलाजएळ दे, आणि सरकारास फार फार मुजर सांगितले आहेत अशी विनंति करा-

यास सांग. तें झाल्यावर मी या तटवंदीवर हिंडत आहे
तेथें येऊन मला भेट.

यागो.—ठीक आहे महाराज, आज्ञेप्रमाणें करितों.

अथेल्लो.—किल्लावगैरे लणतात तो हाच वाटतें. एकदा पा-
हिला पाहिजे तर; चला पाहून येऊं.

सभ्यगृ०—स्वारी निघाली कीं आह्मी सिद्धच अहों.

(निघून जातात.)

प्रवेश ३.

किल्ल्याच्या पुढल्या बाजूस.

देस्दिमोना, क्याशिओ आणि एमिलिया हीं येतात.

देस्दिमोना.—क्याशिओ, तुला पक्की खात्री असूंदे कीं माझ्या
अंगांत जितकी लणून शक्ति आहे तितकी सर्व मी तुझ्या
कार्याकरितां खर्च करीन.

एमिलिया.—बाईसाहेब एवढें रुपाकरून आपण करावेंच. काय
सांगूं आम्हाच्याएथें हा खटला जणु आपल्यावरच शेकला
आहे अशी तळमळ लागून गेली आहे.

देस्दिमोना.—खरीच लागली असेल. कारण तो फार व्रामा-
णिक मनुष्य आहे. क्याशिओ, तूं किमपि संशय बाळगूं
नको. माझ्या प्राणनाथाचा आणि तुझा मी पहिल्यासार-
खा स्नेह जमवून देईन.

क्याशिओ.—वाईसाहेब, असलें उदार कृत्य आपणावांचून दुसरें
कोण करणार आहे. या क्याशिओचें कांहीं जरीं ज्ञालें
तरीं तो आपल्या पायांचा खरा चाकर आहे एवढें मात्र
आपणास समजतो, दुसरें कांहीं समजत नाहीं.

देस्दिमोना.—क्याशिओ, या तुझ्या वोलण्यानें मी मोठी मानव-
ल्यें वात्रा, माझ्या प्राणनाथावर तुजें खरोखरी प्रेम आहे आणि
तुझा दोघांचा परिचयही बहुत दिवसांचा आहे, याकरि-
तां मी तुला खचित सांगत्यें कीं, राजकारणापुरतें मात्र तो
तुझ्याशीं वैलक्षण्य बाळगील अधिक कधीं बाळगायाच
नाहीं.

क्याशिओ.—खरें, पण वईसाहेब, राजकारण ह्मणतां ह्मणतां तें
कदाचित् कधींच संपायाचें नाहीं, अथवा त्या राजकारणा-
ला चांगलें पथ्यापाण्याचें मिळून तें यथास्थित पोसेल आ-
णि इतके दिवस पुरवेल कीं मी जवळ नसून माझी जागा-
ही भरून गेल्यामुळें आमच्या सेनाधिपति महाराजांस मा-

इया हातून घडलेल्या चाकरीचा व मजवरील लोभाचा अगदीं विसर पडून जाईल.

देस्दिमोना.—त्याविषयीं तर तूं निःशंक राहा. या एमिलियेच्या समक्ष मी तुझ्या जाग्या विषयीं तुला अभिवचन देतें. तुला या गोष्टीची पक्की खात्री असूंदे कीं, मी ज्याला एक वेळ आपलासा लग्नविला त्याला अखेर पर्यंत सोडायची नाहीं. इतःपर माझ्या प्राणनाथाला मी कधीं चैन पडूं द्याव याचो नाहीं. रात्रंदिवस पिच्छा पुरवून त्याला मी आपलासा करीन. वोलून वोलून मी त्यास अगदीं उच्छाद आणीन. आसनीं, शयनीं, व भोजनीं दुसरी लग्न मी कांहीं गोष्ट काढायची नाहीं. सर्व काळ तुझ्या अर्जाच्या गोष्टींनीं त्याचे कान भरून देईन. या करितां क्याशिओ, तूं आतां स्वस्थ ऐस. छातीस हात लावून हा तुझा वकील तुझ्या कामाकरितां कदाचित मरूनही जाईल, पण तें हातचें लग्न कधीं सोडायचा नाहीं.

अथेल्लो आणि यागो हे दुरून येतात.

एमिलिया— वाईसाहेब, ही पहा सरकार स्वारी इकडे येत आहे.

क्याशिओ.—वाई साहेब, मी घेतों तर मग आतां निरोप.

देस्दिमोना.—कांवरें ? जरा थांव आणि बोलतें तें ऐक.

क्याशिओ.—आतां नाहीं थांवत वाईसाहेब, मी फार दिलगिरीं आहे. माझ्या कामाच्याही मी कांहीं उपयोगी नाहीं.

देस्दिमोना.—वरें तर तुझी मर्जी.

क्याशिओ निघून जातो.

यागो.—हें हें नाहीं आपल्याला आवडत.

अथेल्लो.—काय लग्नतोसरेतूं ?

यागो.—कांहीं नाहीं महाराज, पण कायसें लग्नत होतों खरें, परंतु काय लग्नत होतों कोण जाणे ?

अथेल्लो.—आमच्या कुटुंबापासून उठून गेला तो क्याशिओ नव्हेका ?

यागो.—क्याशिओ महाराज ? क्याशिओ नव्हे याविषयीं तर माझी पुरी खातरी आहे, कारण आपली स्वारी आलेली पाहून तो चोरट्यासारखा कधीं उठून जाणार नाहीं.

अथेल्लो.—मला तर तोच होता असें वाटतें.

देस्दिमोना.—प्राणनाथ, वरें आहेना ? आपली इतराजी होऊन जो मनुष्य रखडतो आहे तो कांहीं दाद लागावी लपून मजकडे आला होता त्याच्याशीं मी बोलत बसलें होतें

अथेल्लो.—कोण वरें तो ?

देस्दिमोना—कोणवरें, हणजे, आपला मुतालीक वयाशिओ अहो प्राणनाथ, जर आपली मजवर रुपा असेल अथवा आपणाजवळ माझी कांहीं भीड चालण्याजोगी असेल तर त्यानें आपल्या जाग्यावर पुनः येण्याविषयींची जी मजपाशीं विनंति केली आहे ती रुपाकरून आपण मान्य करावी. कारण त्याचें आपणावर खरें प्रेम आहे, आणि त्याजकडून जर कांहीं चुकी घडली तर ती अज्ञानानें घडो, पण मुद्दाम लुच्चेगिरीनें कधीं घडणार नाहीं इतका तो प्रकृतीनें सरळ आहे. या माझ्या हणण्यांत जर कांहीं फेर पडला तर चेहेज्यावरून माणसाच्या खरेपणाची परीक्षा मला करतां येत नाहीं असें हटलें पाहिजे. याकरितां माझी एवढी विनंती ऐकावी आणि त्याला परत बोलवावें.

अथेळो—तोचका गेला आतां एथून?

देस्दिमोना—होय, तोच. विचारा इतका दीन झाला आहे कीं, त्याची ती अवस्था पाहून त्याच्या दुःखाचा वाटा मजकडे येऊन मला देखील त्याच्या वरोवर दुःखहोत आहे. याकरितां प्राणनाथ, त्याला आतां परत बोलवावें.

अथेळो—सख्ये देस्दिमोने, आतां नको, पुढें पाहूं.

हेस्दिमोना—पुढें तरीं लवकरना पण.

अथेल्लो—अगे, हो, ज्यापेक्षां तूं ह्मणत्येस त्यापेक्षां विशेष लवकरच त्याला परत बोलावूं.

देस्दिमोना.—आज संध्याकाळीं जेवणाच्या वेळेस?

अथेल्लो.—नाहीं नाहीं, आज नाहीं.

देस्दिमोना—तर उद्यां दोनप्रहरीं जेवावयाच्या वेळेस?

अथेल्लो.—उद्यां आमचें भोजन घरीं नाहीं व्हावयाचें. कारण कपतान लोकांची आमची उद्यां किल्ल्यांत मुलाकत व्हावयाची आहे.

देस्दिमोना.—तर मग उद्यां रात्रीं किंवा मंगळवारीं सकाळीं; अथवा मंळवारीं दोनप्रहरीं किंवा रात्रीं, नाहीं तर बुधवारीं सकाळीं; कोणती तरीं वेळ रुपाकरून नेमावी, पण तीन दिवसांच्या पुढें मात्र जाऊं देऊं नये. वास्तविकच सांगत्यें कीं, केल्या कर्माचा त्याला मोठा पश्चात्ताप झाला आहे. आपल्या लष्करी खात्याच्या रीतीप्रमाणें, लष्करांतील मोठमोठ्या लोकांवरच शस्त्र धरल्यावांचून चक वसायाचा नाहीं असें ह्मणतात तें काय असेल तें असो, पण क्याशिओनें जो आपला हुकूम तोडला आहे तो घरगुती स्नेहांत अंतर येण्याजोगा अगोदर अपराधच नाहीं असें आमच्या साधारण बुद्धीनें वाटतें.

तर न्यानं केव्हां यावें सांगा पाहूं. हे प्राणनाथा, एवढें सांगावेंच. इतका उशीर कावेंरें? माझ्या मनांत तर हा एक मोठा अचंधाच आहे कीं आपण कायवरें मजजवळ मागाल आणि मी तें देणार नाहीं, अथवा अशी कांकू करीत बसेन. अहो क्याशिओ, ज्या वेळेस आपल्या वरोवर माझे लग्नापूर्वी मजकडे येई ते वेळेस मी पुष्कळ-वेळां त्याच्या जवळ आपल्याविरुद्ध बोलून पाहिलें आहे, परंतु तो नेहेमीं आपलाच पक्ष घेत असे. अशा गृह-स्थास परत आणण्यास इतकें अवघड अँ! आपली खात्री असूं द्यावी कीं मी कधीं मागें सरावयाची नाहीं.

अथे ल्लो.—रुपाकरून आतां पुरे कर. जेव्हां पाहिजे तेव्हां त्याला येऊंदे. तूं जें ह्मणशील तें मी मान्य करीन.

देस्दिमोना.—पण हें काहीं मला मोठें बक्षीस नाहीं. आपणांस आपले हातमोचे घालण्याविषयी, अथवा अंगावर गरम कपडे घेण्याविषयी किंवा भोजनांत पुष्टताई-चे पदार्थ खाण्याविषयी आणि विशेषेंकरून आपल्या शरीरास जेणेंकरून सुख होईल तें करण्याविषयीं जशी माझी विनंति त्यांतलीचही. यांत काय आहे. जर कदाचित् आपल्या प्रीतीचीच कसोटी पाहण्याच्या

बुद्धीनें मी एखादी विनंति केली तर ती मात्र मोठ्या जडत्वाची व संकटाची, आणि रुकार देण्यास मोठ्या अडचणीची असेल.

अथेळो.—मी तुझ्या कोणत्याही गोष्टीला नाकवूल नाहीं. पण- इतकेंच मागणें आहे कीं यावेळेस तूं जा, आणि मला क्षणभर स्वस्थ असूंदे.

देस्दिमोना.—आपलें मन मी मोडीन कीं काय? कधीं मोडणार नाहीं. येथें तर महाराज.

अथेळो.—देस्दिमोने, येवें. मीही तुजकडे लवकरच येतों.

देस्दिमोना.—एमिलिये चल वाई आपण जाऊं.

(अथेळोस) आपण कसेही असा मी आपल्या सेवाधर्मांत हजर आहे.

एमिलियेस घेऊन निघून जाव्ये.

अथेळो.—पराकाष्टेची विचारी गरीब! आणि महासाध्वी! प्रिये, जर तुजवर माझी प्रीति नसेल तर हा जीवात्मा रौरव नरकांत जाऊन पडो. आणि जेव्हां मी तुजवर प्रीति करीनासा होईन तेव्हां सृष्टीचा प्रलय होऊन आरंभीची स्थिति आली असें समजलें पाहिजे.

यागो.—माहाराज?—

अथेळो.—काय लणतोस यागो?

यागो.—आमच्या बाईसाहेबांपाशीं जेव्हां आपलीं लग्नसंबंधी रहस्याचीं व लाडीगोडीचीं बोलणीं चाललीं होतीं त्या वेळेस आपली प्रीति बाईसाहेबांवर जडली होती ही गोष्ट. क्याशिओला टाऊक होती काय?

अथेल्लो.—हो, पहिल्यापासून तों शेवटपर्यंत त्याला माहिती, तू कां बरें विचारतोस ?

यागो.—उगीच, माझ्यामनांत कांहीं विचार आला होता लहून. त्यांत कांहीं अर्थ आहे असें नाहीं कांहीं.

अथेल्लो.—कसलारे विचार तुझ्या मनांत यागो?

यागो.—नाहीं, बाईसाहेबांची आणि त्याची ओळख होती असें मला वाटलें नव्हतें.

अथेल्लो.—वा; अरे पुष्कळ ओळख. आह्ना दोघांमध्ये मध्यस्थी देखील त्यानें बहुत वेळां केली आहे.

यागो.—खरेंच कीं काय!

अथेल्लो.—खरेंच कीं काय? अरे हो, खरेंच. कां यांत कांहीं काळिंबेरें आहे असें तुला वाटतें कीं काय? तो प्रामाणिक नाहीं का?

यागो.—प्रामाणिक महाराज?

अथेल्लो.—हो,हो, प्रामाणिक.

यागो.—असेल महाराज. नाही तरी कोणी ल्हाणवें.

अथेल्लो.—तुझ्या बुद्धीनें कसें वाटतें पण?

यागो.—माझ्या बुद्धीनें महाराज ?

अथेल्लो.—माझ्या बुद्धीनें महाराज ! खरेंच, मी जें बोलतां आहे तेंच तेंच काय बोलतो आहे हा आज ! याच्या कपाळांत आज काय वेड शिरलें आहे हें; याला कांहीं भूतवाधा तर नाही नां झाली ? यागो, आज तुझ्या मनांत कांहीं तरी नवल विशेष आलें आहे असें मला वाटतें. आतां नुक-ताच माझ्या बायकोजवळून ज्या वेळेस कयाशिओ उठून गेला त्या वेळेस तुला मी असें बोलतांना ऐकिलें कीं, “ हें हें नाही आपल्याला आवडत.” न आवडण्यासारखें कायरे तें ? आणि जेव्हां मी तुला सांगितलें कीं तो आमच्या लग्नाच्या घाटाघाटींत मध्यास्थि देखील करित असे, तेव्हां तर तूं दीर्घ स्वर काढून बोललास “ खरेंच कीं काय ! ” आणि भोंवया वर चढवून कपाळास बहुत आटया घातल्यास, त्यावरून तूं कांहीं तरी एक विलक्षण अकटो-विकट कल्पना आपल्या मस्तकांत गच्च आवळून टाकिली आहे असें मला वाटलें. यागो, खरोखरी जर तुझी प्रीति मजवर असली तर मनांतली कल्पना मजपाशीं सांगण्यास कांहीं पडदा ठेवूं नको.

यागो.—महाराज, माझी प्रीति आपणावर आहे किंवा नाहीं हें आपणास ठाऊकच आहे.

अथेल्लो.—तुझी प्रीति मजवर आहे हें मला पुरें माहित आहे आणि प्रीति व प्रामाणिकपणा हीं तुझ्यांत पूर्ण भरलेलीं असून कोणतीही गोष्ट बोलणें झाल्यास तूं तिचा पुर्वेपणीं विचार केल्याशिवाय बोलत नाहींस हेंही मला माहित आहे; याकरितांच तुझ्या या संदिग्ध बोलण्याचें मला मोठें भय वाटतें. आतां स्वाभिकार्यावर ज्यांची निष्ठा नाहीं अशा निमकहरामांच्या तोंडांतून जर अशा गोष्टी निघाल्या तर त्यांच्या त्या नेहेमींच्या फसविण्याच्याच विद्या आहेत असें लक्षणप्यास चिंता नाहीं. परंतु जे सत्यवादी पुरुष आहेत ते अशा गोष्टी मनांत ठेवितात आणि आंतल्याआंत त्यांची वाटावाटा होऊन जेव्हां त्या मनांत साटवेनाशा होतात त्या वेळेस मात्र त्यांचे उद्गार तोंडांतून बाहेर पडूं लागतात.

यागो.—क्याशिओविषयीं जर विचाराल तर तो माझ्या बुद्धीनें मला प्रामाणिक दिसतो हें मी शपथ घेऊन सांगतों.

अथेल्लो.— मलाही असेंच वाटतें.

यागो.—माणसें जशीं दिसतात तशींच तीं असावीत; आणि जीं तशीं असत नसतील त्यांनीं तसें दिसूं नये हें वरें.

अथेल्लो.—माणसें जशीं दिसतात तशींच तीं असावीत असें जें-
तुझे लक्षणें तें खरें आहे.

यागो.—तर मग माझ्या बुद्धीनें क्याशिओला प्रामाणिक लक्षण-
ण्यास कांहीं हरकत नाहीं.

अथेल्लो.—असें नाहीं, यांत कांहीं तरी गोम दिसत्ये आहे.
माझी तुला आतां इतकीच विनंति आहे कीं, ज्या कांहीं
तुझ्या मनांत कल्पना आल्या असतील त्या सर्व मला सग,
त्यांत लक्षण कांहीं आतां आड पडदा ठेवूं नको. त्या
अति विभत्सही शब्दांनीं सांगावयास कचरूं नको. त्यांत
सांगायला सुद्धां लाजिरवाण्या अशा जरीं कांहीं गोष्टी असल्या
तरी देखील त्या वेगळूं नको. भलत्या सलत्या ज्या कल्प-
ना असतात त्या भलत्या सलत्या शब्दांनींच सांगितल्या
पाहिजेत आणि तसें करायास तूं काडीची देखील भीड
धरूं नको.

यागो.—महाराज, याविषयीं मला क्षमा असावी. अहो, माझा
सेवकधर्म आहे खरा परंतु ज्या गोष्टीची गुलामांवर देखी-

ल सक्ति चालत नाहीं त्या गोष्टीविषयीं मी कांहीं आपला वांधलेला नाहीं. मी मनांतल्या कल्पना सांगूं ? अहो असें समजा कीं, त्या अगदीं खोट्या नाट्या असल्या तर ? इतकें शुद्ध मन कोणाचें आहे कीं ज्याच्या मनोराज्यांत सद्विचारच नेहेमी न्याय मनसुं चालवितात आणि दुसऱ्यांचीं छिद्रे पाहण्याकरित कुतर्क कधीं शिरतच नाहीत ? असा कोणाचा वाडा निर्मळ आहे कीं ज्यांत कधीं कधीं घुशी देखील घुसत नाहीत ? गांव लहटला कीं तेथें आपला महारवाडा आहेच.

अथेल्लो.—मित्राचा मोठा घात होतो आहे असें वाटून जर तूं आपले विचार त्याला श्रुत करित नाहीस तर ही त्याच्याशीं तुझी फितुरी आहे असें लहटलें पाहिजे.

यागो.—महाराज, माझी एक आपणास अशी विनंति आहे कीं, माझ्या मनांत कधीं कधीं अगदीं विलक्षण कुतर्क उत्पन्न होतात. ही गोष्ट मी आपल्या तोडानें कवूल करतो कीं, माझ्या स्वभावांत अशी कांहीं गोम आहे कीं, लोकांचीं जेवढीं छिद्रे तेवढीं धुंडाळा याचीं आणि मत्सरबुद्धीनें नसतीं किटाळें उभीं करायाचीं. तर आतां एवढीच प्रार्थना आहे कीं, ज्याला पुर्तेपणीं यथार्थ तर्क करितां येत नाहीं, त्याच्या सांगण्याकडे लक्षच आपण पुरवूनये, आणि त्याच्या उगीच वायकळ गोष्टी

ऐकून एखादा नवा व्यूह रचण्याच्याही आपण खटपटीत पडूनये. मी मनांतल्या कल्पना आपणास सांगितल्या-पासून त्यांत ह्मणजे आपलें हीत होऊन आपल्या चित्तास स्वस्थता वाटेल असें काहीं दिसत नाहीं आणि तसें करणें माझ्या मोठेपणास व प्रामाणिकपणास आणि शाहाणपणासही प्रशस्त नव्हे.

अथेळो.—तुझ्या बोलण्याचा अभिप्राय तरी काय?

यागो.—माहाराज बायको किंवा पुरुष कोणीकां असेना त्याला चांगल्या नावासारखें दुसरें भूषणच नाहीं. माझी लक्ष्मी जर कोणी हरून नेली तर त्याची मला काडीची देखील हळहळ वाटायची नाहीं. कारण ती मुळचीच चंचळ. आज माझ्याजवळ उद्या त्याच्याजवळ अशी ती हजारोंची वटीक. पण जो माझ्या चांगल्या नावाला कलंक लावितो तो अशा काहीं गोष्टीला मला नागवितो कीं, तिच्या योगानें तो स्वतः श्रीमान न होतां मला मात्र सर्वस्वास मुकवितो.

अथेळो.—तुझ्या कल्पनाच हरतऱ्हेनें मी काढून घेईन.

यागो.—माझे अंतःकरण जरीं आपल्या हातीं लागलें तरी देखील माझ्या कल्पना आपणास समजायाच्या नाहींत,

मग तें माझ्या पाशीं असल्यावर समजणार नाहींत हें
तर सांगायासच नको.

अथेल्लो. हां!

यागो.—माहाराज आपली वायको व्यभिचारिणी आहे अशी
कल्पना एकदां मनुष्याच्या मनांत आली कीं, मग त्याला
चैन ह्मणून कधीं पडायचें नाहीं याकरितां त्या गोष्टी-
विषयीं मात्र आपण फार जपा. कल्पनेसारखें द्वाड कोणी
नाहीं. ती शुद्ध घाऱ्या डोळ्यांची राक्षसीण आहे. नाहीं ते
संशय घेऊनच घोळीत वसते मग त्यांतले काहीं टाकून देत्ये
पुनः आणखी घेत्ये. हा खेळ चाललेला असतो. जांच्या
वायका जारिणी असतात त्यांत तो पुरुष सुखी कीं, जो एकदा
आपलें पक्कें नशीब समजून त्या अवदसेवर प्रेमच राखीत
नाहीं. परंतु प्रेम ठेवून मनांत किंतु वाळगतो, मनांत
विकल्प आणून जो लाळ घोटायला पाहतो त्या विचाऱ्या-
ला मात्र हायहाय, त्यास एकएक क्षण किती संकटानें
लोटावा लागत असेल!

अथेल्लो—हायहाय, काय दुर्दशा ही! अक्कावाईनें पुरें घेरलें.

यागो.—माहाराज गरीबी असून ज्याला समाधान तो सदा श्री-
मान. त्याला कधीं कशाचा तोटाच नाहीं. पण अगणित

संपत्ती जवळ असून मी दरिद्री होईन मी दरिद्री होईन अशी जो धास्ती वाळगतो तो नेहमी अक्कावाईच्या घेण्यांत असतो. दयाघन परमेश्वराजवळ नेहेमी मी अशी प्रार्थना करित असतो कीं, हे देवा कृपा करून माझ्या व माझ्या जातीच्या प्राण्यांच्या मनांत दुष्ट शंका एवढी कधीं उद्भवूं देऊं नको! कारण "संशयात्माविनश्यति" लक्षणजे संशयी पुरुषाचा नाश झाल्यावांचून कधीं राहात नाहीं.

अथेल्लो—कांवरे! असेंका? चंद्राची एकएक कळीजशी वाढत जात्ये तसा रोजच्यारोज मला नवा संशय उत्पन्न होऊन मी आपला सगळा जन्म संशयांत काढीन असें तुला वाट तें? असें कधीं व्हावयाचें नाहीं. एकदां संशय आला कीं त्याची निवृत्ति केल्यावांचून ठेवतां कामास नये. तूं जसे जसे तर्क काढीत जाशील तसे तसे मी नेहमी असले हलकट आणि वायकळ वहीम घेण्याचाच जर रोजगार पत्करिला तर मग तूं मला गाईचा वाप बनावशील. माझी वायको सुंदर, उत्कृष्ट, देखणी, उत्कृष्ट पदार्थ करणारी व खाणारी, तिला चांगले चांगले मंडळीची हौस, ती बोलण्यांत अघळपघळ, गाण्यांत, नाचण्यांत व खेळण्यांत हुशार एवढे लटल्यानें लक्षणजे ती दुराचारी आहे असा

संशय मी कधीं ध्यायांचा नाही. अरे ज्या ठिकाणीं सद्बुद्धी आहे त्या ठिकाणीं हे वरील गुण फारच शोभतात. त्याप्रमाणेंच मी काळाविळा असून छानछोक नसल्यामुळें तीं जायकार्म करील याची तिळमात्रही माझ्या मनांत भीती नाही. कारण तिनें मला आपल्या डोळ्यांनीं स्वतः पाहूनच वरिलें आहे. तें कांहीं नाही. यागो, प्रथम नीट पाहून मंग मी संशय धरीन; संशय आला कीं, त्याची शहानिशा करीन आणि मुद्या पत्यानिशीं जी गोष्ट ठरेल तीप्रमाणें एक संशय-निवृत्ति तरी करीन किंवा प्रेमनिवृत्ति तरी करीन.

यागो— हें ऐकून मला फार संतोष झाला. कारण माझ्या मनांतून जितकी आपली सेवा घडावी असें आहे तितकी करण्याविषयीं प्रशस्तपणीं बोलण्याचालण्यास मला आतां विशेष हुशारी आली. आतां मजकडून जीं कांहीं चाकरी घडेल तीं रूपा करून स्वीकारण्यांत मात्र यावी. मी मुद्यापत्याविषयीं एव्हांशीं आपल्याजवळ बोलतच नाहीं, सध्या इतकेंच सांगतों कीं नदर ठेवा. वयाशीओवरावर आपली स्त्री असली ह्मणजे वारीक नजरेनें तिच्याकडे पहा. नदर ठेवणें ती अशी ठेवा. केवळ संशय बुद्धीनें ठेवूं नका आणि केवळ निःसंशय बुद्धीनेंही ठेवूं नका. आपला

स्वभाव मोकळा असून दिलदारीचा आहे, तेव्हां अशा स्वभावास वट्टा लागूं नये, ह्मणूनच मी बारीक नदर ठेवण्याविषयींची विनंति केली. माझ्या देशची चाल मला पुरी माहीत आहे. वेनिस एथील बायक आपले ढंग व वेडेवेडेचार ईश्वरास खुशाल पाहूं देतात नवऱ्याला पाहूं दावयास मात्र मनांत कचरतात. कोणतीही गोष्ट जरी केली तरी ती लोकांच्या समजण्यांत आली नाही तर मग त्यांत पातक नाही अशी त्यांची समजूत आहे.

अथेल्लो.— तूं ह्मणतोस हें खरेंच कीं काय?

यागो.—खरेंच, कीं काय ! अहो तिनें आपल्या बापाच्या हातावर तुरी देऊन आपणाशीं लग्न नाही का लावलें आणि जोंपर्यंत ती आपल्या डोळ्यांच्या धाकांत असून थरथर भीत असे तोंपर्यंत आपणावर तिची उत्कृष्ट प्रीति नव्हती का ?

अथेल्लो.— होती खरीच बोवा.

यागो.—चला झालें तर मग. अहो ती एवढीशी होती तेव्हांच तिनें कसा कावा केलातें नाही कां वधितलें. तिचा बाप धडधडीत डोळस असून त्याच्या डोळ्यांस तिनें चांगले घट्टमुट्ट पडदे बांधून टाकले. त्याला असैं बाटलें कीं, तिला

कोणी तरी चेटक करून फसविलें. पण महाराज, प्रेमाच्या भरांत माझें बोलणें मर्यादेच्या बाहेर गेलें अशी माझी हात जोडून आपणास प्रार्थना आहे.

अथेल्लो.— यागो, तुझे उपकार माझ्याहातून कधीं फिटवयाचे नाहींत.

यागो.— पण महाराज, यावरून आपल्या वृत्तीची कांहीं चल-विचल झाल्यासारखी वाटत्ये.

अथेल्लो.— भलतेंच एकादें, तिळमात्र देखील नाहीं.

यागो.— मी खोटें नाहीं सांगत, खरीच झाली आहे. माझ्या तोंडांतून जे शब्द निघाले ते माझ्या प्रेमाचे उद्गार अशी आपली खचित खातरी आहे असें मला वाटतें. पण महाराज, वृत्तिकोभ खराच झाल्यासारखा दिसतो. माझी आपणास अशी विनंति आहे कीं, माझ्या भाषणाचा ओढून ताणून विपरीत अर्थ करूं नका आणि संशयाच्या पलीकडे त्याचें पर्यवसान होऊं देऊं नका.

अथेल्लो.— नाहीं होऊं देत.

यागो.— महाराज, माझ्या भाषणाचा पल्ला जर दूरवर नेला तर त्याचा शेवट इतका वाईट होईल कीं, माझ्या मनांतून ज्या गोष्टी उघडकीस येऊं नयेत असें आहे त्या कदाचित्

निदर्शनास येतील. वयाशिओ माझा परम मित्र आहे—
महाराज, वृत्ति चलविचल झाल्यासारखी दिसते.

अथेल्लो.— नाही, फार नाही झाली.—

देस्दिमोना पतिव्रता नाही असें कांहीं मला वाटत नाही.
यागो.— भगवान् करो आणि चिरकालपर्यंत ती तशीच राहो,
आणि आपली बुद्धीही तिच्याविषयीं चिरकाल तशीच असो.

अथेल्लो— पण मूळचा स्वभावच खोटसाळ निघून जर—

यागो— बस ठीक. येथेंच कायतें तत्व आहे. आपणापाशीं
मी आतां निर्भिड होऊन बोलतो कीं, स्वभाव हलटला हलणजे
आपल्या देशाचा, आपल्या वर्णाचा आणि आपल्या बरो-
वरीच्या घराण्यांतला नवरा आवडावा, परंतु हिची आपली
भलत्यावरच इच्छा, केवढें धाडस कर्म हें! याजवरून
अव्यवस्थित चित्त आणि विलक्षण वासना एकादास
सहज दिसून येतील. पण महाराज, मला माफी
असावी, मी हलणजे तिलाच उद्देशून हें बोलतो आहे असें
नाहीं. परंतु अजून ही भीति माझ्या पोटांत आहेच
कीं, पुनः हिची लहर फिरून स्वकीय देशांतील लोकांच्या
स्वरूपाशीं तुमचें स्वरूप लढवून कदाचित् केलेल्या
कर्माचा हिला पश्चात्ताप होईल कीं काय कोण जाणे?

अथेल्लो— यागो, आतां रामराम तुला. जर कांहीं अधिक तुझ्या दृष्टोत्पत्तीस आलें तर तें मला कळीव. तूं आपल्या बायकोला तिच्यावर नदर ठेवायास सांग. ये तर आतां.

यागो— महाराज, मी घेतों तर निरोप. (जाऊं लागतो.)

अथेल्लो— म्या लग्न तरी कशाला केलें? या प्रामाणिक मनुष्यानें या गोष्टीविषयीं पुष्कळ पाहिलें व त्याला माहितीही पुष्कळ आहे. आतां यानें जितकें सांगितलें त्यापेक्षांही विशेष माहिती आहे असें वाटतें.

यागो— महाराज, मला सरकारापाशीं पदर पसरून एवढें मागणें आहे कीं, मी सांगितलेल्या गोष्टीचा विशेष छडा काढण्याच्या नादांत न पडतां ती कालगतीवर टाकावी, आणि क्याशिओ आपली जागा चालविण्याविषयीं मोठा बहादुर आहे ह्मणून जरीं त्याची जागा त्याला देणें प्रशस्त आहे, तरी सरकारच्या विचारास येत असल्यास तें करणें सध्या तहकून्न ठेवावें ह्मणजे तो व त्याची कृति हीं विशेषेंकरून आपल्या दृष्टोत्पत्तीस येतील. त्यांत इतकें पहावें कीं, आपली पत्नी त्याला परत आगण्याविषयीं कितपत आग्रह धरत्ये व केवढे जिवापाडी श्रम करत्ये; त्यांकडे चांगलें लक्ष पुराविलें ह्मणजे त्यांत पुष्कळ गोष्टी दिसून

येतील, परंतु माझ्या मनांत उगीच आपली नाही ती भीति उत्पन्न होत्ये, असें समजून ही अपराधी आहे असें मात्र सांप्रत आपण समजूं नका, एवढी रूपा सरकारांनीं मजवर केलीच पाहिजे. नाही तर एकादा अनर्थापात घडून येईल अशी मला धास्ति आहे.

अथेल्लो.—माझ्या हातून अविचाराचें काम होण्याची काळजी मुळींच तूं वाळगूं नको.

यागो.—बरें, मी पुनः निरोप घेतों तर मग.

(निघून जातो.)

अथेल्लो.—हा गृहस्थ पराकाष्ठेचा प्रामाणिक आणि लोकव्यवहारांत चतुर आणि दक्ष असून पुरा मार्मिक आहे. दोस्दिमोना जर खरोखरीच पांखरूं ठरली तर मी आपल्या काळजाच्या दोऱ्यांची जरी तिच्या पायास बंधनें केलीं आहेत तरी तिला हुःसकरून वाऱ्यावर उडवून देईन. आणि दैव देईल तें खा आणि पी असें सांगेन. कदाचित्, मी काळावेरा आहे, आणि विषयी पुरुषांच्या भाषणांत जें माधुर्य असतें तें माझ्या भाषणांत नाही किंवा उत्तरोत्तर मी जराग्रस्त होत चाललों आहे,—पण यांत काहीं

फारसें आहे असें नाहीं. तरी अशा कांहीं कारणावरून ती माझ्या हातांतून गेली असें वाटते आणि माझी अपकीर्ति करून माझ्या तोंडास तिणें काळोखी आणली. यांतून मोकळे व्हावयास तिचा त्रास केल्यावांचून गत्यंतर नाहीं. लग्नाचें कपाळच हें. गोज्यागोमट्या सुकुमार स्त्रियांस आपण मात्र आपल्या आपल्या असें लग्नत असावें, पण त्यांचीं मनें कोठें आहेत आपलीं? वेडूक होऊन उकिरड्याच्या वाफांत रहाण्याचें मला पतकरेल परंतु जेथें माझी प्रीति त्या ठिकाणीं लोकांनीं येऊन रमावें लग्नून एक कोपरा देखील ठेवण्याचें मला पतकरणार नाहीं. थोराच्या पाटी-मागें हें शुक्लकाष्ठ असतेंच. ह्या गोष्टींत लहानांपेक्षां थोर, कमनशीवदार. हें मरणासारखें कधीं टळायाचें नाहीं. आह्मी जन्मास येण्याबरोबर हें बाशिंग आमच्या कपाळीं बांधून ठेवलेलें असतें. ती येत्ये आहे पहा.

देसिदमोना आणि एमिलिया ह्या येतात.

ही जर व्यभिचारिणी निघाली तर ईश्वर आपल्या हातीं आपली विटंबना करून घेतो आहे असें लटलें पाहिजे. मी कांहीं तें खरें मानायाचा नाहीं.

देसिदमोना.— सख्या अथेळो, कसें काय आहे आतां. आपलें

भोजन, व आपण ज्या संभावित गृहस्थांस आमंत्रण दिले.
होते ते सर्व आपली वाट पहात आहेत.

अथेल्लो.— माझ्याकडून उशीर झाला खराच.

देस्दिमोना.— आपला शब्द असा हळू कां वरें येतो आहे.

प्रकृति बिघडली आहे कीं काय?

अथेल्लो.— आज माझे कपाळ दुखते आहे.

देस्दिमोना.— कां वरें, तें जाग्रणानें दुखते आहे असें वाटते.

तें आतां राहिल. मी तें अगोदर वळकट बांधून टाकतें
ह्मणजे लागलेंच वरें होईल.

अथेल्लो.— तुझा रुमाल फारच लहान आहे. (आपल्याजवळ-
चा रुमाल काढून बांधतो आणि तिचा खाली पडतो)
असूंदे असाच. चल, तूं आणि मी आतां आंत जाऊं.
(अथेल्लो आणि देस्दिमोना निघून जातात.)

एमिलिया.— हा रुमाल मला सांपडला एवढ्यानें मला फार
संतोष झाला. हवशानें तिला ही पहिलीच देणगी दिली
होती. माझ्या भ्रतारानें हा चोरून आणण्याविषयीं शेक-
डों वेळां माझी विनवणी केली, पण तिचें त्याजवर इतकें
प्रेम कीं, त्याला ती क्षणभर विसंवत नसे. (तसें करण्यावि-
षयीं तिच्या पतीचीच आज्ञा होती.) आणि त्याचे मुके घेण्या-

करितां व त्याच्याशीं बोलण्याकरितां ती तो नेहमी आपल्या जवळ बाळगी. याजवरची बुद्धी उतरून घेऊन हा मी यागोला देईन. तो याचें काय करणार आहे भगवान जाणें, मला कांहीं टाऊक नाही. मला दुसरें कांहीं कर्तव्य नाही, त्याचा संतोष करण्याकरितांच मी हा त्यास देणार.

यागो येतो.

यागो.—प्रिये, कसें काय ? तूं एकटीच काय करते आहेस एथें?

एमिलिया.— तुम्ही मला असें धमकावूं नका. मी एक आपणाकरितां वस्तु आणली आहे.

यागो.— वस्तु, मजकरितां ? — ही वस्तु सामान्यच आहे —
एमिलिया. — हां !

यागो.— मूर्ख वायको असणें,

एमिलिया.— हं: एवढेंचका सगळें. वरें, जर मी आपणास तो रुमाल दिला तर मला काय द्याल ?

यागो.— तो रुमाल कोणता?

एमिलिया.— कोणता ह्मणजे ? अहो जो प्रथम तिला हवशानें दिला होता आणि जो आपण मला बहुत वेळ चोरून आणायस सांगितला होता तो.

यागो.— तिच्यापासून तो चोरून आणलास कीं काय ?

एमिलिया.— छे, चोरून नाहीं आणला. पण ती एथें घाईघाईनें विसरून गेली आणि लाभकाळाची गोष्ट मी एथें होत्यें, तेव्हां तो मी उचलून घेतला. हा पहा माझ्या जवळ आहे.

यागो. — तूं पटाईत बायको खरी. दे मला तो पाहूं.

एमिलिया. — तुझी मोठ्या अगत्यानें हा जो मला चोरून आणायोस सांगितला याचें तुझी आतां करणार तरीं काय ?

यागो.— कां वरें तुला काय त्याचें.

(हिसकून घेतो.)

एमिलिया.— जर आपणास याचें काहीं मोठेंसें काम नसेल तर हा मला परत द्या. गरीब विचारी माझी धणीण! जेव्हां याची तिला गरज लागेल तेव्हां ती वेडी होऊन गिरगीर शोधित फिरेल.

यागो.— तो मी घेतला असें ह्मणूं नको. याची मला गरज आहे, जा तर मग आतां एथून. (मनांत) हा रुमाल मी (एमिलिया निघून जात्ये.) क्याशिओच्या विन्हाडीं नेऊन टाकीन, ह्मणजे तो त्याला सांपडेल. संशयी अंतःकरणास वाज्या सारखें हलकें अल्पस्वल्प कारण जरीं सांपडलें तरी तें

त्याला धर्मशास्त्रांतील वचनाप्रमाणें वाटूं लागतें. यापासून काहींना काहीं तरी आपला उपयोग होईल. हवशी बावांवर जे मी विषप्रयोग केले आहेत त्यांचा अंमल त्यांजवर बराच चालू झाला आहे. जेवढ्या ह्मणून घातुक कल्पना तेवढ्या स्वभावतः विषासारख्याच असतात. हें कल्पनारूप विष प्रथमच काहीं वेचव व कडू लागत नाही, परंतु तें शरीरांत भिन्न जरा त्याचा रक्ताशीं स्पर्श झाला कीं, गंधकाच्या खाणीप्रमाणें सर्वांगाची होळी करून टाकतें. मी ह्मटलें तसेंच. ही पहा स्वारी आली! आतां तुला कोठली झोंप! अफू, भांग व दुसरीं जेवढीं जगांतील मनुष्यास गुंगवून टाकणारीं औषधें आहेत तेवढीं सर्व जरीं तूं घेतलींस तरी काल जशी तुला गाढ निद्रा लागली होती तशीं इतःपर लागणें नाही.

अथेल्लो.—हा ! हा ! माझ्याशीं विश्वासघात काय ?

यागो.—कां, महाराज, कसें काय आतां ? त्याविषयीं पुढें काहीं आतां बोलायाचें नाही.

अथेल्लो.—काळें तोंड कर, चल जा एथून निघून. तूं माझ्या सर्वांगाला वेदना लावल्या आहेस. मी शपथपुरस्तर सांगतो कीं, थोडें थोडें समजण्यापेक्षां एकदम फजीती बरी.

यागो.—कसें ह्मणतां महाराज ?

अथेल्लो.—तिनें मला चोरून जारकर्म केल्यावदलचें मला कांहीं ज्ञान होतें का ? तें मी पाहिलें नाहीं, त्याविषयीं माझ्या मनांत कल्पनाही नाहीं, आणि त्यामुळें त्याचा मला कांहीं खेदही नाहीं. काल रात्रीं मला कशी स्वस्थ झोंप लागली होती. चांगला जेवलों, खाळों, आनंदानें हसलों खेळलों. क्याशिओचे मुके तिच्या ओठांवर कांहीं कोठें दिसले नाहींत. ज्याच्या घरीं चोरी होत्ये, त्याच्या घरचा जो जिनस चोरीस जातो; त्याची त्याला गरज नसली तर त्याला चोरीचा मजकूर कळवूंच नये, हणजे त्याच्या घरीं चोरीच झाली नाहीं असें समजायाचें.

यागो.—हें ऐकून मला फार वाईट वाटतें.

अथेल्लो.—आमच्या कंपूतील सर्व लोक, वेलदार विलदार चट सारे यांनीं जर तिच्या मधुर शरीराचा उपभोग घेतला असता आणि ती गोष्ट माझ्या कानांवर न येती तर मी सुखी असतों. आतां इतःपर माझ्या अंतःकरणास स्वस्थता आणि समाधान हीं कोटून होणार ! याकरितां त्या उभयतांही माझा आतां शेवटचा सलाम असो, याप्रमाणेंच तुरुपस्वार व मोठमोठ्या लढाया ज्यांच्या

योगानें महत्वाकांक्षा ही मनुष्यास दूषणरूप असतां भूषणरूप होत्ये, त्या तुरुप स्वारांस व त्या लढायांस माझा-हा शेवटचा सलाम असो. माझा आतां सर्वासच शेवटचा सलाम. धिम धिम धिम वाजणारे नगारे नौवती, खिंकाळणारे घोडे, ऐकण्याबरोबर कांटाळ्या बसून अंगांत स्फुरण चढविणारीं रणवाद्यें, जरीपटके, तसेच इतर सर्व क्षिपाईवाण्याचे आणि योद्धेपणाचे डामडौल या सर्वास आतां माझा शेवटचा सलाम असो. अहो महाकाळी प्रभृति तोफानो, तुह्मी मृत्युलोकींच्या असतांही तुमच्या मुखांतून अक्राळ विक्राळ जो शब्द निघतो तो शाश्वत आणि भयंकर अशा इंद्राच्या गडगडाटाशीं देखील टक्कर मारतो, अशा तुह्नासही माझा शेवटचा सलाम असो. अथेल्लोचा चाकरीचा पेशा लपून आतां राहिला नाहीं. त्याची समाप्ति झाली.

यागो—असें संभवतें का महाराज ?

अथेल्लो—अरे गुलामा दुष्टा, माझी प्राणवल्लभा जारिणी आहे, या गोष्टीचा तुला पक्का पुरावा करून देतां आला पाहिजे हें मात्र ध्यानांत धर. तो पुरावा सामान्य नव्हे, गोष्ट प्रत्यक्ष माझ्या नदरेस पडली पाहिजे. (त्याचें नरडें धरतों.) मी आपल्या गळ्याचीशपत तुला सागतों कीं, माझ्या ह्या

क्रोधाला पात्र होण्यापेक्षां तूं एकादा कुत्रा झाला असतास तर बरें झालें असतें.

यागो.—ही गोष्ट या का थरास आली ?

अथेल्लो.—ती गोष्ट माझ्या दृष्टीस पाड, किंवा निदान असें कांहीं प्रमाण दाखीव कीं, तें कसोटीस उतरावें आणि संशयाला ह्मणून विलकूल जागा मिळूं नये आणि जर असें न करशील तर तूं प्राणासच मुकशील.

यागो.—हे उदारचरिता,

अथेल्लो.—जर तूं तिच्यावर खोटे अपवाद आणून माझ्या सर्वांगाचा उगाच दाह करित असलास तर इतःपर तूं प्रार्थना ह्मणून करूं नको. पश्चात्ताप सोडून दे. कारण क्षमा ह्मणून व्हावयाची नाही. अघोर कर्माचा परिणाम अघोरच. येथें पातकाची सीमा झाली. याच्या पुढें जरी तुझ्या हातून पृथ्वी उलून जाई आणि स्वर्गस्थ देवतांच्या डोळ्यांतून टिपें गळत अशा प्रकारचीं कृत्ये घडलीं तरी तीं दुर्गति होण्यास विशेष कारण व्हावयाचीं नाहीत, कारण या कृत्यापेक्षां अधिक पाप घडावयाचेंच नाही.

यागो.—हे दयाघना परमेश्वरा, तूं मला सहाय हो. तुझी मनुष्य आहां का ? तुझाला आत्मा अथवा ज्ञान आहे का ?

जगदीश्वर तुमचें रक्षण करो. माझ्याकडचें काम काढून मला मोकळें करा कसें. हारे मी दुर्भागी मूर्ख? म्या मूर्खानें जन्मास घेऊन प्रामाणिकपणाचा दुर्गुण संपादन केला. जगाचा हा विलक्षण थाट आहे. हे जगा, सरळ मार्गानें आणि प्रामाणिकपणानें वागलें असतां त्याचा विपरीत परिणाम होतो ह्या गोष्टीचा तूंच प्रत्यय घेऊन ठेव. ही गोष्ट आपणापासून मला समजली हा एक मला मोठा लाभच झाला. यामुळें मी आपला बहुत उपकारी आहे. आणि इतःपर मी मित्रावर हलून अगदी प्रीति करायाचा नाही. कारण प्रीतीचा हा असा घोर परिणाम होतो.

अथेल्लो.— असें नव्हे, थांब, तुला प्रामाणिक असलेंच पाहिजे.

यागो.— मला शहाणें झालें पाहिजे. कारण प्रामाणिक असणें हा मूर्खपणा आहे. प्रामाणिकपणा धरून ज्याकरतां झटायार्चें तेंच नाहीसें होतें.

अथेल्लो.— या जगाचीच शपथ घेऊन मी सांगतां कीं, माझी वायको मला प्रामाणिक असाविशी वाटत्ये आणि ती नाही अशीही वाटत्ये. तूं खरा आहेस असेंही वाटतें आणि नाहीस असेंही वाटतें. याकरितां मला पुरावाच पाहिजे. माझ्या नांवाची कीर्ति चंद्रासारखी

शुभ्र तिला आज कलंक लागून माझ्या मुखाप्रमाणे ती अगदी काळी ठिकर पडून गेली आहे. फांस, सुण्या, विष, अभि, कडकडीत रस इत्यादि घातुक साधनें असतां माझ्या हातून तें काहीं सहन व्हावयाचें नाहीं. खात्री मात्र माझी पक्की व्हावी.

यागो.—महाराज, रागानें आपल्याला अगदी गिळून टाकलें आहे असें दिसतें. आणि हें होण्यास कारण मीच झालों, याजकरतां मला मोठा पश्चात्ताप झाला आहे. आपणास खात्री पाहिजे काय ?

अथेल्लो.—खात्री पाहिजे काय ? केलीच पाहिजे.

यागो.—ठीक आहे, पण कशी. कोणत्या रीतीनें खात्री करून घेणार. महाराज, धिमेपणा धरून उगीच जांभया देत ति-कडे पहावत आपल्याच्यानें उभें रहावेल काय ? प्रत्यक्ष कोणाच्या अंगाखालीं का तिला पहाणार ?

अथेल्लो.—काडदिशीं मरण येऊन अधोगतीच प्राप्त होईल. हाय, हाय.

यागो.—ही गोष्ट प्रत्यक्ष नदरेस पडायची ह्मटलें ह्मणजे महा-प्रयास आहेत. हा मिथुन राशीचा योग त्या उभयतांच्या नेत्रांवाचून इतर मानवांच्या दृष्टीस पडेल तर त्यांच्या

जिग्याला धिःकार असो. तर मग कसें ? कोणत्या रितीनें कशी मी आपली खात्री करावी ? महाराज, बोकडासारखीं जरी तीं भरांत आलीं, माकडासारखीं जरी तीं कुलुलींत आलीं, लांडग्याप्रमाणें जरी तीं मदोन्मत्त झालीं आणि अगोदर अज्ञान व तशांत मद्यपान इतकीं जरी तीं वेडाळलीं तरी देखील तो गोष्ट ह्मणजे प्रत्यक्ष आपल्या दृष्टीस पडेल असें नाहीं; परंतु माझे असें ह्मणणें आहे कीं, ज्या वहिमावरून व ज्या दृढतर साधनसूत्रावरून थेट सत्यच निदर्शनास येतें ते वहीम व तीं साधनसूत्रें यांपासून जर समाधान होत असेल तर तीं आपणास मिळतील.

अथेल्लो.—ती पतिव्रता नाहीं अशाविषयीं मला एकादें उघड असें प्रमाण सांग.

यागो.—हें काम माझ्या प्रकृतीला आवडत नाहीं; पण माझ्या वेडगळ साळसूदपणानें व प्रीतिभावानें मी ज्यापेक्षां यांत शिरलों आहे त्यापेक्षां तें आतां मला तडीस नेलें पाहिजे. महाराज, मी सांगतो या गोष्टीकडे आपण आतां लक्ष पुरवावें. मी थोड्याच दिवसांपूर्वी कयाशिओच्या शेजारीं निजलों होतो आणि माझा हात ठणकत होता यामुळें मला झोप आली नाहीं. कित्येक मनुष्य असे आहेत कीं, ते जें जें

काय करतात तें सर्व झोपेंत वरळतात. क्याशिओ याच प्रकारचा मनुष्य आहे. मी त्याला झोपेंत हीं अक्षरें लणतांना ऐकिलें. “सखे देस्दिमोने, आपणास चांगली सावधगिरी राखून आपला जो स्नेह जमला आहे, तो छपवून ठेवला पाहिजे.” असें लणूल मग त्यानें माझा हात मुठींत धरून घट्ट अवळला. आणि लणाला, आहा “किती गोड प्राणि आहे हा !! आणि मग मुक्यांचा असा कांहीं सपाटा लाविला कीं, जगु का माझ्या गालावर उगवलेले मुके मुळापासून उपटूनच घेतो आहे, असें वाटूं लागलें. नंतर आपली तंगडी माझ्या मांडीवर टाकून त्यानें एक मोठा थोरला उसासा टाकिला आणि पुनः चुंबन करून लणाला. “जळो तें तुझें दैव ज्यानें तुला हबशाच्या हातीं दिलें.”

अथेळो.—केवढें उलटें काळीज हें !

यागो.— तसें नव्हे महाराज, हें त्याचें आपलें स्वप्न आहे.

अथेळो.— पण पूर्वी झालेला इत्यर्थ यारून कळून आला आणि जरीं हें स्वप्न असलें तरी संशयास जागा खाशी झाली.

यागो.—आणि जीं दुसरीं सवळ प्रमाणें नाहींत त्यांस बळकटी आणण्यास हें उपयोगीं पडेल.

अथेळो.— मी तिची खांडोळीच करून टाकीन आतां.

यागो.— जें करणें तें विचारणें करा. अजून कोणतीही गोष्ट घडलेली आपण पाहिली नाही. ती अद्याप पतिव्रता नसेल ह्मणून कोणी सांगावें. पण आपणास एक गोष्ट विचारतों तेवढी सांगा. आपण आपल्या बायकोच्या हातांत एक बुट्टीदार रुमाल कधीं पाहिला होता काय ?
अथेल्लो.— हो, तसला रुमाल मीच तिला दिला होता, आणि ती माझी तिला पहिलीच देणगी.

यागो.— तें कांहीं मला ठाऊक नाही पण तसला बुट्टीदार रुमाल (तो आपल्या बायकोचा एवढें मात्र मला पक्कें ठाऊक आहे) हातांत घेऊन क्याशिओ आज आपली दाढी पुशीत होता हें मी स्वतः डोळ्यांनीं पाहिलें.

अथेल्लो.— जर तोच रुमाल असला—

यागो.— तोच असो किंवा दुसरा एखादा तिच्या पैकीं असो पण इतर पुरावा घेऊन पाहिलें असतां त्याच्या भरीला हें एक साधन सांपडेल.

अथेल्लो.— अरे, त्या गुलामाला चाळीस हजार देह पाहिजे होते, कारण मला सूड घेण्याकरितां एक देह काय अगदी बापुडवाणा पासंगास देखील पुरावयाचा नाही. आतां मला पक्कें दिसूं लागलें कीं, हें सर्व खरें आहे.— इकडे बघ, यागो, ही पहा मी आपली चट सारी प्रीति आकाशांत

फुंकून दिली. आतां प्रीतीचें हणून नांव देखील नको ध्यायाला. साधेल तितका द्वेष उगविला पाहिजे. हे रुग्णवर्णा वैराग्या, आपल्या नरकदरींतून निघून तूं असा बाहेर ये. हे प्रेमा, तूं आपला मुगुट व माझ्या त्दयांत जें तुझें सिंहासन आहे तेंही त्या जुलमी द्वेषाच्या स्वाधीन कर. अंतःकरणा, आतां तुझे विषतुल्य तरंग चालून तूं उलून जा. कारण द्वेष हा काळसर्प आहे.

यागो.—महाराज, रूपा करून शांति धरा.

अथेल्लो.—आतां कशाची शांति ! रक्तस्राव, शिरच्छेद, यांवांचून दुसरें आतां बोलणें नाहीं.

यागो.—माझें असें हणणें आहे कीं, दमानें द्या. अजूनही आपलें मन कदाचित् फिरेल.

अथेल्लो.—मन फिरावयाची वार्त्ता आतां कशाला बोलतोस यागो ! जसा पोट्टिक समुद्राचा प्रवाह त्यांतील बर्फ वितळून नेहमी जोरानें प्रोपोटिस समुद्राकडे व हेलिस्पांट सामुद्रधुनीकडेसच वहात असतो, कधीं उलटा वहात नाहीं, तशी माझा द्वेष उगविणाऱ्याच्या मनोवृत्तीस जी आतां भरती लागली आहे, त्या भरतीच्या विपुल आणि खोल उदकामध्यें तीस जलसमाधि दिल्याशिवाय ओहटी लागायाची नाहीं. आतां मी ईश्वर साक्षीनें अशी घोर

प्रतिज्ञा करतो कों, हा जो आतां मी संकल्प केला आहे, तो कधीं फिरावयाचा नाही. (गुडघे टेकून प्रतिज्ञा करतो)

यागो.—(इतक्यांत उठून) कां महाराज, (असें ह्मणून आपण गुडघे टेकतो आणि बोलतो.) अहो निरंतर प्रकाशमान स्वस्थ तारागणानो, अहो चोहींकडून आह्लास वेष्टणाच्या पंचमहाभूतांनो, तुमच्या साक्षीनिशीं या दुःखपीडित अपकीर्ति पावलेल्या अथेळोची जी चाकरी पडेल ती करण्याविषयीं हा मी यागो आपलें शरीर, आपलें ज्ञान आणि आपलें मन हीं अर्पण करतो. अथेळोनें आज्ञा मात्र करावी ह्मणजे तें किती जरी दुष्ट कर्म असलें, तरी त्याची आज्ञा मान्य करण्याकरतां तें मी सुष्ट मानीन.

अथेळो.—मी केवळ पोकळ उपकार मानून तुझ्या भक्तीचें अभिवंदन करीत नाहीं. तर मोठ्या औदार्यानें तिचा स्वीकार करून याच क्षणीं तुझ्यावर तसली कामगिरी संपवितों. आजपासून तीन दिवसांच्या आंत क्याशिओ जिवंत नाहीं हीं अक्षरें तुझ्या तोंडांतून निघतांना मला ऐकूंदे.

यागो.—चला, माझा मित्र तर सपला. आपल्या आज्ञेवरून तो पार झालाच; पण तिला तरी जिवंत राहूं द्या.

अथेळो.—दुर्वृत रांड, असलीला अधोगतीच योग्य. चला आतां आपण जाऊं. मी त्या गोऱ्या गोमट्या अवदसेस ताबडतोब

मरण येण्याजोगीं साधनें आहेत तीं मिळविण्याकरितां हा
असाच निघालों. माझा मुतालिक आतां तूं.

यागो.—निरंतर मी आतां आपलाच आहे.

(निघून जातो.)

प्रवेश ४.

थस्त.—पूर्वीचेंच.

देस्दिमोना, एमिलिया आणि नकल्या,
हीं येतात.

देस्दिमोना.—अरे, ए, मुतालिक, क्याशिओचा वास कोठें आहे ?

नकल्या.—क्याशिओला वास आहे असें मला कांहीं वाटत नाहीं.

देस्दिमोना.—भलतेंच समजतो. अरे, क्याशिओ उतरला
आहे कोठें ?

नकल्या.—क्याशिओ उतरतला आहे कोठें, हें सागीतलें लणजे
तुझाला मी आपला ऐताच खोटें बोलतांना सांपडलों.

देस्दिमोना.—हें भलतेंच काय उत्तर ? याचा कांहीं तरी अर्थ
होतो काय ?

नकल्या.—क्याशिओ कोठें उतरला आहे ही गोष्ट मला ठा-

ऊक नसून मी जर तो अमुक ठिकाणी उतरला आहे असें सांगितलें तर मी स्वमुखेंच लवाडी बोललों असें होईल. देसिदमोना.— त्याचा शोध काढून आह्माला कळविशील का ? नकल्या.— मी आतां दुनयेला विचारीत सुटतां, आणि तें उत्तर देईत असें करतो.

देसिदमोना.— त्याला धुंडाळून काढून इकडे बोलाविलें आहे ह्मणून सांग. त्याला असा माझा निरोप कळीव कीं, मी आपल्या पतीस तुझ्याविषयीं चार गोष्टी सांगून त्याला चांगला वळविला आहे, तेव्हां सर्व गोष्टी लवकरच यथास्थित होतील असें वाटते.

नकल्या.— हें करणें ज्यापक्षीं मनुष्याच्या बुद्धीच्या आटोक्यांत आहे, त्यापक्षीं मी तसें करण्याचा प्रयत्न करीन.

(निघून जातो.)

देसिदमोना.— एमिलिये, तो रुमाल मी कोठें टाकला असावा बरें ?

एमिलिया.— मला नाहीं ठाऊक बाईसाहेब.

देसिदमोना.— मी तुला खरेंच सांगतें कीं, माझी मोहरांची धैली जरी हरवली असती, तरी देखील मला पुरवतें. माझा कुलीन पति खऱ्या अंतःकरणाचा असून केवळ संशय-खोर लोकांसारखा मनाचा हलका नाहीं, नाहीं तर एवढ्या

गोष्टीवरून त्याच्या मनांत भलत्या कल्पना उठायाम कधीं राहिल्या नसत्या.

एमिलिया.— तो संशयखोर नाही का?

देस्दिमोना.— कोण, तो ? मला असें वाटतें कीं, ज्या ठिकाणीं तो जन्मला तेथील सूर्यानें आपल्या प्रखर तापानें त्याच्या मनांतील असले दुष्ट दोष अगदीं जाळून टाकिले आहेत.

एमिलिया.— ती पहा स्वारी आली.

देस्दिमोना.— तो क्याशिओला परत बोलावीपर्यंत मी त्याला आतां जाऊं देणार नाहीं. प्राणनाथ कशी काय प्रकृति आहे आतां ?

(अथेल्लो प्रवेश करतो.)

अथेल्लो.— प्रिये, वरें आहे आतां. (एकीकडे) बाहेरून एक आणि आंतून एक असें दाखविणें फार कठीण. तुजें कसें काय आहे देस्दिमोने ?

देस्दिमोना.— वरें आहे प्राणनाथ.

अथेल्लो.—तुज्या हात दे पाहूं. ; प्रिये हा हात सिग्ध लुसलु-शीत आहे.

देस्दिमोना.—याला अजून वार्धक्याचा अनुभव नसून कष्टही माहीत नाहीं.

अथेल्लो.—वहुत अपत्यें होणें आणि उदार अंतःकरण असणें

याचें हें लक्षण. हा गरम गरम असून स्निग्ध आहे. या तुझ्या हाताला परतंत्रता, उपास तापास, देव धर्म, देहदंड, हीं असलीं पाहिजेत. कारण या तुझ्या हातांमध्ये एक घाम आलेला तरणाताटा झोटिंग आहे. तो बहुधा आपली झोटिंग पाच्छाई मिरवीत असतो. हा सुंदर हात खरा आणि दुसरा निष्कपट.

देसिद्मोना.— आपणास वास्तविकच असें ह्मटलें पाहिजे. कारण ज्या हातानें माझे अंतःकरण देखील आपणास अर्पण केलें तोच हा हात.

अथेल्लो.—मोठा उदार हात. प्राचीन कालीं प्रथम मन अर्पण करून मग हात अर्पण करीत. परंतु आमची अर्वाचीन वंशावलीची विद्या अशी आहे कीं, नुसते हात, मनें नाहींत.

देसिद्मोना.— या विषयावर मला कांहीं बोलतां येत नाहीं. चला आतां आपलें वचन—

अथेल्लो.—प्रिये कोणतें वचन ?

देसिद्मोना.—आपणापाशीं येऊन बोलोंव ह्मणून मी क्याशिओला निरोप पाठविला आहे.

अथेल्लो.—आतां मला कफाची विरुति होऊन मी अगदीं बेताल झालों आहे. तुझा रुमाल दे पाहूं.

देस्दिमोना.—हा घ्यावा प्राणनाथ.

अथेळो.—मी जो तुला दिला होता तो दे.

देस्दिमोना.—तो हल्लीं माझ्या पाशीं नाहीं.

अथेळो.—नाहीं ?

देस्दिमोना.—वास्तविकच नाहीं महाराज.

अथेळो.—तर मग हा तुजपासून मोठा अपराध झाला, तो रुमाल मिश्रदेशांतील एका बायकोनें माझ्या आईला दिला होता. ती मोठी मांत्रिक असे आणि तिला लोकांच्या दैवीं काय लिहिलें आहे तें समजत असे. तिनें माझ्या आईला असें सांगितलें होतें कीं, हा रुमाल जोंपर्यंत तिच्या जवळ असेल तोंपर्यंत माझ्या बापाची मर्जी तिच्यावर राहून तो तिला भुलून अगदीं वश होऊन राहिल. आणि जर तो तिनें हरवला किंवा कोणाला वक्षीस दिला तर माझ्या बापाची कृपादृष्टि तिच्यावर न रहातां तो तिचा अगदीं त्रास करील आणि तिच्या विषयीं भलभलत्या कल्पना त्याच्या मनांत उठूं लागतील. तिनें मरते वेळेस तो मला दिला, आणि ह्मणाली कीं, जेव्हां तुला तुझ्या नशीबानें बायको मिळेल तेव्हां तो तिला दे. मी तसें केले. तर तूं त्याला फार जप आणि आपल्या डोळ्यांप्रमाणें त्याचें महत्व समजून जिवाप-

लीकडे त्याचें रक्षण कर. जर तो तूं गमावला किंवा कोणाला दिला तर तुझा जो त्यापासून नाश होईल तो दुसऱ्या कशापासून होणार नाही.

देस्दिमोना.—ही गोष्ट खरीच कीं काय ?

अथेल्लो.—वास्तविकच खरी. त्या रुमालाच्या तंतुजालांत चेटक केलेलें आहे. तें चेटुक करणारी २०० वर्षांची ह्यातारी होती. तिच्या अंगांत जेव्हां वारें आलें होतें, तेव्हां तिनें त्यावरील बुट्टीचें काम काढलें, आणि ज्या क्रिड्यांपासून तें रेशीम काढलें होतें त्या क्रिड्यांवर प्रोक्षण करून त्यांस चांगलें पवित्र केलें होतें, आणि ज्या तरण्या ताठ्या वायका मरतात त्यांच्या काळजांतून त्या सुग्रीनें एक्या प्रकारचा रस काढून त्यांत तें रेशीम रंगविलें होतें.

देस्दिमोना.— खरेंच कीं काय हें ?

अथेल्लो.—निःसंशय खरें. याकरितां तो नीट पाहा.

देस्दिमोना.—जर तो मुळीं माझ्या दृष्टीसच न पडता तर बरें झालें असतें.

अथेल्लो.—हॅ, कां बरें ?

देस्दिमोना.—आज असें चावळल्यासारखें भाषण कां बरें मुखांतून निघतें ?

अथेल्लो.—हरवला ? गेलातो ? बोल. अगदीं नावनाट झालें काय त्याचें.

देस्दिमोना.—देव आमचें नीट करो.

अथेल्लो.—काय बोलतेस ?

देस्दिमोना.—तो हरवला तर नाहीच, पण हरवला तर काय करायाचें आहे ?

अथेल्लो.—कसे ?

देस्दिमोना.—मी तो हरवला आहे असें नाहीं लणत.

अथेल्लो.—नाहींना लणत ? तर आण मला पाहूं दे.

देस्दिमोना.—आणोन महाराज. पण आतां नाहीं आणायाची. मला ठाऊक आहे कीं, मी जी विनंति केली आहे ती पाठीमार्गे टाकण्याची ही शकल दिसत्ये आहे. क्याशिओस परत आणावें अशी माझी प्रार्थना आहे.

अथेल्लो.—तो रुमाल अगोदर मला आणून दे. माझे त्ददय संशयग्रस्त होऊन थरथर कांपतें आहे.

देस्दिमोना.—हें असूं द्या अगोदर. मी लणत्यें तें ऐकावें. क्याशिओपेक्षां अधिक योग्यतेचा मनुष्य आपणास कधीं भेटायाचा नाहीं.

अथेल्लो.—रुमाल.

देस्दिमोना.—रुपा करून क्याशिओच्या प्रकरणाबद्दल आपण माझ्याशीं बोलावें.

अथेल्लो.—रुमाल.

देस्दिमोना.—तो मनुष्य आज दिनपर्यंत आपल्या रूपेनें भाग्या-
स चढला. त्यानें आपणावरोवर संकटें भोगिलीं.—

अथेळो.—रुमाल.

देस्दिमोना.—खरें हटलें हणजे अपराध आपणाकडे पेतो.

अथेळो.—चल जा. (असें हणून अथेळो निघून जातो.)

एमिलिया.—हा मनुष्य संशयखोर नव्हे का ?

देस्दिमोना.—असलें मी पूर्वी कधीं पाहिलें नाहीं. वास्तविक
त्या रुमालांत कांहीं चमत्कार आहे खरा. तो हरवला
त्यामुळें मला अगदीं चैन पडत नाहीं.

एमिलिया.—एक किंवा दोन वर्षांत पुरुषांची परीक्षा होत
नाहीं. पुरुष हे अन्नाशयासारखे आहेत, आणि आपण
स्त्रिया अन्नासारख्या आहों. ते आपणास अधाशासारखे
ओ, ओ, येईतों खातात, आणि घशाच्यावर आलें हणजे
ओकून टाकतात. हे पहा माझा भ्रतार आणि क्याशिओ
पेत आहेत.

यागो आणि क्याशिओ हे पेटात.

यागो.—तेयें कांहीं दुसरा मार्ग नाहीं. तिच्याच कडून झालें
पाहिजे तें. आणि पहा, तुझें कल्याण होण्याचा रंग दिस-
तो आहे. जा, आणि तिला विनीव.

देस्दिमोना.—सुज्ञ गड्या क्याशिओ कसें आहे आतां ? तुह्या.
कडील नवीन खबरवात ?

क्याशिओ.—वाईसाहेब, मी जी पूर्वी आपणास प्रार्थना केली आहे तिजवांचून दुसरी कांहीं खबरवात नाही. माझी आपणास अशी विनंति आहे कीं, आपण उत्तम प्रकारचे उपाय योजून, मी मोठ्या भावार्थानें अंतःकरणपूर्वक ज्याच्या शुश्रूषेमध्ये अगदीं निमग्न आहे त्याची प्रीति पुनः मजवर जडून ती सदोदित राहिल असें करा. आतां दिवस-गत मात्र लावूं देऊं नका. माझ्या हातून जीं पूर्वी कामें झालीं आहेत व जीं होण्याजोगीं आहेत तीं व सांप्रत जीं मी दुःखे अनुभवीत आहे तीं, या सर्वांचा विचार केला तरी देखील पुनः मर्जी होण्याचा लाग दिसत नाही. इतका जर माझा अपराध प्राणघेण्या असेल तर तेवढें तरी रुपा करून मला कळवावें. ह्मणजे ती गोष्ट देखील आतां मला हितावह आहे, कारण ती कळली ह्मणजे मग आळें वळें मी आपल्या मनाचें समाधान करून घेऊन दैवावर हवाला ठेवून पोट भरण्याचा दुसरा एकादा धंदा शोधून काढून त्यांत तरी शिरेन.

देस्दिमोना.—हाय हाय, मह सुज्ञ क्याशिओ, सांप्रत माझी रद-बदली उपयोगीं नाही. मी जो पक्ष उचलला आहे त्या-

ची सांप्रत काहीं जुगुल वसत नाहीं. अथेल्लो माझा नाथ खरा, परंतु सध्यां तो माझा नाथ नाहीं सारखा झाला आहे. हल्लीं त्याच्या प्रकृतींत जसा फेरफार पडला आहे तसा जर त्याच्या स्वरूपांत पडता तर मी कांहीं त्यास ओळखिलें नसतें. तुजविषयीं बोलण्याची माझ्या हातून जितकी पराकाष्ठा व्हावयाची तितकी पराकाष्ठा मी करून सोडिली आहे. आणि मी मन मोकळें करून बोलत्यें ह्मणून मजवर गैर मर्जी झाली आहे. याकरितां साधू संत माझे आतां साध्य करोत. वयाशिओ, तूं कांहीं वेळ दम धरून रहा; माझ्या हातून जेवढें होण्यासारखें आहे तेवढें मी करीन. मी जातीच्या कामापेक्षां देखील तुझ्या कामाला अधिक इष्टेन. यापेक्षां तुला अधिक काय पाहिजे.

यागो.—आमचे यजमान आज रागावले आहेत काय ?

एभिलिया.— ते आतां नुकतेच एथून निघून गेले. आणि खरेंच त्यांस कांहीं विलक्षण संताप आला होता.

यागो.— त्यांस राग येण्याचा संभव आहे का पण ? ज्य वेळेस तोफेनें त्यांच्या सैन्याच्या हारीच्या हारी हेंवेंत फुकून दिल्या, व ब्रह्मराक्षसाप्रमाणें त्यांच्या खाकेंतून त्यांच्या भावला अक्कलखात उडाविला, ते प्रसंग जातीनें मी पाहिले आहेत. तर त्याजवरून त्यांस राग येणें संभवत

नाहीं, जर आलाच असला तर कांहीं तरी तसेंच प्रकरण आहे असें दिसतें. याकरितां मला स्वतः जाऊन त्यांस भेटलें पाहिजे. कांहीं तरी तसेंच असल्याशिवाय ते कधीं रागावयाचे नाहींत.

देस्दिभोना.— आवश्यकमेव भेटावें. माझीही विनांति तशीच आहे. खचित कांहीं तरी राजकारण असावें. मग (यागो निघून जातो.) तें वेनिसकडील असो, किंवा सैप्रस मध्येच आंतल्याआंत कांहीं गुप्तरूपानें बंडावा चालू असून त्यांचा त्यांला पक्का शोध लागलेला असो. पण ह्यामुळें त्यांचें पित्त खवळलें आहे असें वाटतें. आणि एकदा पित्त खवळलें ह्मणजे मोठमोठ्या गोष्टीकडे लक्ष पोंचविणारे जे लोक ते क्षुड्क गोष्टींत थोडक्या कारणावरून अगदीं पेटल्यासारखें करतात. आणि हें वास्तविकच आहे; कारण आपलें एक बोट टणकूं लागूं द्या कीं, सर्व शरीराला टणका लागला आहे असें अनुभवास येतें; दुसरें मनुष्य कांहीं ईश्वर नव्हेत. आणि पाणिग्रहण कर्त्तें वेळेस ज्या आण भाका केलेल्या असतात तदनु रूप ते सर्वदा वर्तन करतात असेंही नाहीं. पण एमिलिये, युद्धकामांत आह्लां बायत्रांना काय समजतें, असें असून त्याच्या गैर मर्जीचीं भलभलतींच कारणें कल्पून त्याला जो मी दोष

दिला त्याबद्दल मला धिःकार असो. आतां मला पक्कें समजलें कीं, मी भलत्या वरूनच भरीं भरून त्याच्यावर उगीच खोटा आरोप घेतला.

एमिलिया.—ईश्वर करो आणि तुम्ही ह्मणतां त्याप्रमाणें कांहीं राजकारणच असो. तुमच्याविषयीं कांहीं कल्पना येऊन भलभलते वेडे विचार मात्र त्यांच्या मनांत नसोत.

देस्दिमोना.—हाय हाय, काय दिवस हा ! मजविषयीं त्यास वाईट कल्पना यावी असें माझ्या हातून तर एकादें रूत्य घडलेलें मला आठवत नाहीं.

एमिलिया.—संशयात्मे जे आहेत त्यांच्याजवळ हें उत्तर चालायाचें नाहीं. संशयखोरांस कांहीं कारण नाहीं लागत. स्वभाव संशयी ह्मणून संशय उत्पन्न होतो. संशय ह्मणजे एक पिशाच आहे, त्याला कोणी उत्पन्न नाहीं करावें लागत, तें आपोआप उत्पन्न होतें.

देस्दिमोना.—परमेश्वर करो आणि हें पिशाच अथेल्लोच्या मनांत न संचरो.

एमिलिया.—माझीही ईश्वराजवळ तशीच प्रार्थना आहे.

देस्दिमोना.—तो कोठें आहे तो मी पाहत्यें. क्याशिओ तूं इकडेच कोठें तरी फीर. मर्जीचा रोल जर बरासा दिसला तर मी तुझ्या कामाची गोष्ट काढीन. आणि तें तडीस

लावण्याविषयीं मी त्यांच्या जवळ आपली पराकाष्ठा करीन.
व्याशिओ.—वाईसाहेब, माझ्या शिरावर आपले बहुत उपकार
 आहेत.

(देस्दिमोना आणि एमिलिया हीं निघून जातात.)

बयांका येत्ये.

बयांका.—सख्या व्याशिओ तुझे कुशल असो.

व्याशिओ.—सख्ये बयांके, तू घर सोडून कां आलीस ? अगे
 सुंदरी, कसें काय वर्तमान ? प्राणसख्ये मी वास्तविक आतां
 तुझ्या घराकडे येणार होतो.

बयांका.—मीही आपल्याच त्रिंहाडीं जात होत्यें. व्याशिओ,
 काय आठवड्याचा आठवडा बुडी मारावी अँ ? सगळे
 सात दिवस आणि सगळ्या सात रात्री ? आठ विसा आणि
 आठ तास ? नुसते तास घालविणें त्यापेक्षां प्राण-
 सख्याच्या वियोगाचे तास घालविणें ल्हटलें ल्हणजे फार
 कठीण, ते जात नाहीत. मोजतां मोजतां कंटाळा येतो !

व्याशिओ.—बयांके यावद्दल मी तुझी क्षमा मागतों. अगे,
 आलीकडे माझे अंतःकरण अगदीं चिंताग्रस्त झालें आहे,
 त्यामुळें मला अगदीं सुचत नाही. परंतु जिकडेतिकडे

अंमळ निर्विघ्न झालें ह्मणजे जितके खाडे पडले आहेत तितक्या सर्वांचा वचपा काढून टाकीन. (देखिदोनेचा रुमाल तिला देऊन ह्मणतो) याजवरची वेलबुट्टी येवढी मला काढून दे.

बयांका.—क्याशिओ खरेंच सांगा हा आपल्याला रुमाल कोटून मिळाला ? कोणी नवीन प्रियपात्र मिळून त्याणें ही देणगी दिली आहे असें वाटतें. आपण इतके दिवस कां आलां नाहीं ह्मणून माझ्या जिवाला मात्र चुरचुर लागली होती, परंतु त्याचें कारण आतां मला समजलें. इतक्यावर का आलें हें ! वरें. वरें.

क्याशिओ.—चल, वेडी वेटी. तूं गडे असले वेडे वांकडे कुतर्क नको काढीत जाऊं. तुला आतां अशी शंका आली आहे कीं, हा रुमाल कोणी एक्या नाइकिणीनें मला बक्षीस दिला आहे. पण बयांके, मी तुला वास्तविक सांगतो कीं, ही शंका व्यर्थ आहे.

बयांका.—कां वरें, कोणाचा तर तो ?

क्याशिओ.—कोणाचा हें काहीं मला ठाऊक नाहीं. तो माझ्या खोलींत मला सांपडला. त्याजवरची वेलबुट्टी मला फार आवडते. आणि हा ज्याचा आहे तो केव्हांना केव्हां तरीं मागायास येईलच. याकरितां मागायास येण्याच्या अ-

गोदरच याजवरची वेलबुट्टी उतरली पाहिजे. हा घे,
आणि तेवढी मला उतरून दे आणि या वेळेस तू येथून जा.
बयांका.—एथून जाऊं! कां वरें ?

क्याशिओ.—मी इकडे सेनाधिपतीकडे आलों आहे. आणि
मी स्त्रैण आहे ही गोष्ट त्याच्या दृष्टीस पडावी यांत मला
भूषण वाटत नाही आणि तसें व्हावें अशी माझी इच्छाही
नाहीं.

बयांका.—कां वरें नाही ?

क्याशिओ.—माझी तुजवर प्रीति नाहीं ल्हाणून नाहीं कांहीं.

बयांका.—पण प्रीति नाहीं हें खरेंच. असो मला आतां रुपा क-
रून मार्गास लावून द्या आणि रात्रीस तरी मला लवकर येऊन
भेटाल कीं नाहीं हें सांगा.

क्याशिओ.—मी तुला मार्गास लावून देतो, पण फार लांब येत
नाहीं; कारण मी एथें अडकलों आहे. रात्रीस मात्र तुला
मी लवकर येऊन भेटेन.

बयांका.—फार चांगलें, प्रसंगासारखें वागणें प्राप्त आहे.

अंक ४.

प्रवेश १.

स्थल—पूर्वीचेच.

अथेल्लो आणि यागो हे येतात

यागो.—तुमच्या येईलका असें विचारास ?

अथेल्लो.—असें विचारास यागो ?

यागो.—काय, चोरून चुंबन घेणें ?

अथेल्लो.—हें अशास्त्र चुंबन.

यागो.—अथवा विच्छान्यांत आपल्या दोस्तावरोबर एक दोन तास नम्र असावें? पापवासनेच्या उद्देशानें नव्हे काहीं.

अथेल्लो.—काय, यागो, विच्छान्यांत नम्र असून मनांत पापवासना नाही? पापदेवतेला देखील फसविणारें दोंग हें. मनांत पापसंकल्प नसूनही जे असें करितात त्यांच्यामध्ये पापदेवतेचा संचार होऊन त्यांचे सद्गुण लटपटतात आणि ते ईश्वरी क्षोभ होण्याजोगीं कर्म करण्यास प्रवृत्त होतात

यागो.— जर वास्तविक त्यांनीं कांहीं कुकर्म केलें नाहीं तर ही चूक माफ करण्याजोगी आहे, परंतु जर मी आपल्या बायकोला रुमाल दिला—

अथेल्लो.— मग काय?

यागो.— मग काय? तो तिचा झाला, आणि ज्यापेक्षां तो तिचा झाला त्यापेक्षां तिणें तो पाहिजे त्याला द्यावा असें मला वाटतें.

अथेल्लो.— आपल्या पातिव्रत्याची देखील ती मालकीण आहे ह्मणून तें तिणें लोकांस अर्पावें कीं काय ?

यागो.— पातिव्रत्य हा पदार्थ कांहीं दिसण्याजोगा नाहीं. हें ज्यांच्यापाशीं नसतें त्यांच्याचकडे याची बहुधा मालकी दृष्टीस पडत्ये. पण रुमालाचें ह्मटलें ह्मणजे—

अथेल्लो.— देवा शपत मला त्याचा विसर पडला असता तर फार चांगलें झालें असतें. तूं ह्मणालास कीं—हरहर ज्या घराचें तळपट व्हावयाचें असतें त्या घरावर जसें दिवा-भीत जाऊन वसतें तसें हें सर्व माझ्या मनांत येऊन उभें राहतें— माझा रुमाल त्याजवळ होता?

यागो.—वरें मग काय त्याचें?

अथेल्लो.—हें कांहीं चांगलें नव्हे.

यागो.—वरें, तुह्यास अपकार करतांना मी त्यास पाहिलें असें

हटलें असतें तरी काय? अथवा त्याला असें बोलतांना ऐकिलें? (कारण असे पुष्कळ लुच्चे आहेत कीं एकादीचा पाठलाग करून तिला वश करून घेतली अथवा एकादी स्वतःच त्यांस भुलून गर्ज्या पडली ह्मणजे त्यांस असली गोष्ट बोलल्यावांचून रहावत नाहीं)

अथेल्लो.—तो कांहीं बोलला का ?

यागो.—होय महाराज तो बोलला, परंतु एवढी मात्र आपली खात्री असूंद्या कीं त्यांतली एक देखील गोष्ट मी केली नाहीं असें तो शपथ घेऊन सांगेल.

अथेल्लो.—काय बरें बोलला तो ?

यागो.—मी केलें असें. पण मला नाहीं बोवा ठाऊक काय केलें तें.

अथेल्लो.—काय ? काय ?

यागो.—निजला.

अथेल्लो.—तिच्या जवळ ?

यागो.—तिच्याजवळ, तिच्यावर ; जें पाहिजे तें.

थेल्लो.—तिच्या जवळ निजला ! तिच्यावर निजला ! तिच्या जवळ निजणें यांत कांहीं तरी संदिग्ध अर्थ आहे, परंतु तिच्यावर निजला हटलें ह्मणजे मग कांहीं त्यांत तथा राहिली नाहीं. पातिव्रत्याचाच भंग केला असा अर्थ होतो

हा रुमाल, वरें हा रुमाल; याबद्दल तो कबूल झाला पाहिजे. कबूल झाला कीं या कामाबद्दल फाशीचीच शिक्षा—नाहीं तर असें नाहीं, अगोदर फाशी आणि मग कबूलात. हें ऐकून माझे सर्वांग संतापून जाऊन कापरी भरली आहे. मनोदेवतेजवळ सर्वांची साक्ष आहे. पांत कांहीं तरी खरें असल्याशिवाय आपोआप इतका संताप व्हावयाचा नाही. केवळ शब्दांनीं मला कांहीं इतकी कापरी भरायाची नाहीं—बेइमानी ! काय, नाक कान ओठ एके ठिकाणीं लागले होते—संभवतेका पण हें ? कबूल !—रुमाल—रे सैताना—(मूर्छा येऊन पडतो)

यागो.—वा, माझे औषध तर खूपच लागूं पडलें. औषधा, असाच क्रम चालूं दे. भोळवट मूर्ख जे फसतात ते असेच, आणि संभावित पतिव्रता ज्यांस काडीचाही डाग नाहीं त्यांच्यावर जो वदचालीचा आळ येतो तोही असाच; अहो महाराज, महाराज !

क्याशिओ येतो.

अहो महाराज अथेल्लो साहेव ! कां क्याशिओ कसेंकाय आहे आपलें.

क्याशिओ.—असें काय झालें आहे हो यानां.

यागो.—महाराजांस फेपरें आलें आहे. हा दुसरा झटका आला. कालही असाच येक आला होता.

क्याशिओ.—कानशिला जवळ चोळा पाहूं.

यागो.—छे, चोळतांनाहीं कामास. फेपरें झटलें झणजे त्या माणसाला उगीच स्वस्थ पडूं दिलें पाहिजे नाही तर त्याच्या लागलाच तोंडाला फेस येतो आणि कांहीं वेळानें त्याला वेड लागून तो कावरावावरा होतो. पहा तो, वळूं लागला. आपण जरा येथून जायाचें करावें तो आतां स्थितीवर येईल. तो येथून निघून गेला झणजे मग कांहीं जरूरीच्या कामाविषयीं आपणाशीं मला बोलायाचें आहे. (क्याशिओ निघून जातो.) काय झालें महाराज हें ? आपल्या डोक्याविक्याला नाहीना लागलें ?

अथेल्लो.—तूं थट्टा करतोस काय माझी ?

यागो.—मी थट्टा आपली ? छेछे, देवाच्यान नाही, इतकेंच कीं जी गोष्ट आपल्या दैवीं लिहिलेली आहे ती आपण धैर्य धरून पुरुषासारखी सहन करावी.

अथेल्लो.—जो जारिणीचा पती तो केवळ पशू आणि पिशाच होय.

यागो.—असें काय ? तर मोठ्या वस्तीच्या शहरांत असले पशु पुष्कळ आणि पिशाचही पुष्कळ.

अथेल्लो.—त्यानें कबूल केलें कां ?

यागो.— महाराज, मनुष्यासारखे व्हा. उगीच, मनांत आणाकीं हर एक दाढीवाला ज्याचें ह्मणून लग्न झालें आहे तो आपल्याच पंक्तीला येऊन बसणारा आहे. एथें काय लक्षावधी प्राणि असे आहेत कीं ते जार पुरुष ज्या-वर लोळलेले अशा विछान्यावर रात्रीं निजून ते विशेष पवित्र आहेत अशी शपथ वाहण्यास देखील तयार आहेत. आपली गोष्ट यापेक्षां फार चांगली आहे. आपल्या स्व-कीय आणि पवित्र विछान्यावर जारिणीचें अधरपान करून तिला पतिव्रता मानणें हें पापदेवतेचें अघटित कृत्रिम आणि यांतच तिला अत्यंत संतोष. हें वाईट माझे मला समजूं द्या, आणि मी कसा आहे हें मला समजलें ह्मणजे तिची गति कशी होईल हें मला समजतें.

अथेल्लो.—तू शहाणा आहेस रे यांत कांहीं संशय नाही.

यागो.—आपण कांहीं वेळपर्यंत एकीकडे उभें रहावें प रंतु खूप खंबीरीनें, उतावळी मात्र करूं नका. आपण दुःखानें वेडे होऊन जेव्हां गिरकी येऊन पडलां होतां (असें वेडाऊन जाणें आपल्या सारख्यास अनुचित) ते-व्हां क्याशिओ येथें आला होता. आपल्याला गिरकी आली होती हें एक मला चांगलें निमित्त होतें तों सांगून त्याला मी त्या वेळेस परत लावला, परंतु तुझ्या-

शीं कांहीं बोलायाचें आहे तर लवकर परत ये असें मी त्यास सांगितलें आणि त्यानेंही येतों झणून कबूल केलें आहे. आपण मात्र एकीकडे लिंकून वसावें आणि लक्ष लावून पहा झणजे ती नाक कसें फुरफुरावितो, सोदेगिरीच्या थड्या मस्कच्या कशा करितो आणि धिःकाराचीं बोलणीं कशीं बोलतो हें सर्व त्याच्या मुद्रेरून आपल्या दृष्टीस पडेल. कारण त्याच्याकडून मी ती सांचित गोष्ट बोलवीन— कोठें, कशी, किती वेळा, कधीं पासून आणि केव्हां तुमची वायको त्यानें झपाटलीन व पुढें झपाटणार. मी पुनः आपणास सांगतों कीं तो ज्या चेष्टा करील त्यांकडे मात्र चांगली दृष्टि पुरवा. पण महाराज, धैर्य सोडून उतावळी मात्र करूं नका. जर केलीत तर अगदीं उतावीळ व काडीचा देखील मरदपणा आपल्या अंगांत नाहीं असें मी तुम्हाला झणें.

अथेल्ले?—ऐकतोस यागो? मी आपल्याला आटोपून धरण्यांत खूपच खबरदार आहे असें तुझ्या दृष्टीस पडेल. परंतु तसेंच ऐकतोस यागो? मी रक्तस्राव करण्यांतही उणा नाहीं.

यागो.—हें कांहीं वाईट नव्हे परंतु सर्व गोष्टी वेळेवर केल्या पाहिजेत; आपण येथून जातांना?

अथल्लो एकीकडे निघून जातो.

मी क्याशिओला बयांकाविषयीं प्रश्न करीन. बयांका-
ही बायको छिनाली करून अन्नवस्त्र मिळवित्ये. ही
क्याशिओला भुलून अगदी वेडी होऊन गेली आहे. छि-
नाल बायकांचें कपाळच हें कीं त्या पुष्कळांस जरी
मोहून घेतात तरी त्यांस भुरळ पडून त्या कोणा एका-
च्या तरी नादीं लागलेल्या असतात. बयांकेची गोष्ट
क्याशिओजवळ काढीली कीं त्याच्यानें पोट धरधरून
हसल्या वांचून राहावत नाहीं. तो आला पहा.

क्याशिओ परत येतो.

हा आतां जसजसा हसेल तसतसें अथेल्लोला वेड भरेल,
आणि त्याच्या मनांत बायकोच्या जारकर्माविषयीं
जो भलताच ग्रह होऊन गेला आहे तेणें करून त्या वि-
चाऱ्या क्याशिओचें हसणें, थट्टा मस्करीचें भाषण व
त्याच्या इतर चेष्टा यांचा तो अगदीं उलटा अर्थ सम-
जेल—कां मुतालिक बोवा कसें काय आहे आतां आपलें?
क्याशिओ.—जी पदवी गेल्यामुळें मला केवळ मरणप्राय
झालें आहे ती पदवी मला आपण अजून लावतां तेणें
करून माझ्या दुःखांत भर पडत्ये.

यागो.—देस्दिमोनेच्या चांगले पाठीस लागा कीं तुमचें काम फत्या. आतां ही गोष्ट वयांकेच्या हातीं असती (हलूच बोलतो) तर कितो झपाट्यानें तुह्मी आपलें काम करून घेतलें असतेंत.

क्याशिओ.—अरे रे काय गरीब विचारी ती.

अथेल्लो.—पहा कसा हांसायला लागला [एकीकडे.]

यागो.—अशी प्रीति करणारी वायको आपण नाहीं पाहिली बोवा.

क्याशिओ.—गरीब विचारी. वास्तविकच तिची प्रीति मजवर आहे असें मला वाटतें.

अथेल्लो.—आतां तो हलकेच नाकबूल केल्यासारखें करतो आहे आणि हशाखालीं नेतो आहे. [एकीकडे.]

यागो.—तुह्मी ऐकतां क्याशिओ?

अथेल्लो.—आतां तो ती गोष्ट सांगण्याविषयीं त्याला आग्रह करितो आहे. चालूं द्या ठीक बोललां, ठीक बोललां.

[एकीकडे.]

यागो.—तिनें असें बाहेर उठविलें आहे कीं तुह्मी तिच्याशीं लग्न करणार आहां. आपला वेत आहे का असा ?

क्याशिओ.—हं: हं: हं:

अथेल्लो.—कां रूमवाले आपणास आनंदाच्या गुदगुल्या हो-
ताहेत काय ? [एकीकडे]

क्याशिओ.—मी हिच्याशीं लग्न ? या बाजार बसवीशीं ?

इतका नका मला वेडा समजूं, माझी अक्कल आजच
अगदी गेली असें नका समजूं. हं: हं: हं:

अथेल्लो.—असें असें असें असें. ज्याचें काम फत्ते होतें त्या-
सच हासूं येतें. [एकीकडे]

यागो.—वास्तविक बाहेर अवई अशी आहे कीं तुम्ही तिच्या-
शीं लग्न लावणार.

क्याशिओ. माझी आपल्याला विनंति आहे कीं खरें बोला.

यागो.—असें नसलें तर मग मी मोठा लुच्चा.

अथेल्लो.—तूं मला ठेवलासका गुंडाळून ? [एकीकडे]

क्याशिओ. त्या माकडीणीनेच ही अवई उठविली आहे. माझे
हणून कांहीं वचन नाहीं, तीच आपल्या खुशींत गाजरें
खाऊन तिच्या मनांत असें भरून गेलें आहे कीं मी ति-
च्याशीं लग्न लावीन.

अथेल्लो.—यागो मला खुणावितो आहे. तो आपली गोष्ट
सांगण्यास आरंभ करितो आहे.

[एकीकडे.]

क्याशिओ.—ती आतां नुकती एथें होती. जेथें मी जातो
तेथें आपली तिची फेरी आहे. परवां मी समुद्रतीरावर
एका वेनिस शहरांतील गृहस्थावरोबर बोलत उभा होतो

तेथेंही हें खेळवणें आलें होतें, आणि तेथें माझ्या गळ्याला
येऊन अशी मिठी मारलीन.—

अथेल्लो.—जणुका अरे माझ्या सख्या क्याशिओ असें बोल-
तच; असें याच्या चर्येवरून दिसतें आहे. (एकीकडे)

क्याशिओ.—ओळकंवे घेतलेन, लोळली, मला असवांनीं मा-
खलान, तसेंच मला ओढलान, ताणलान. हं: हं: हं:!

अथेल्लो.—आतां तो सांगतो आहे कीं तिनें माझ्या खोलींत
त्याला कसा नेलान. अरे तें तुझें नाक मला दिसतें आहे
पण कोणत्या कुऱ्यापुढें तें टाकीन तो कुत्रा नाहीं दिसत.
(एकीकडे)

क्याशिओ.—वरें तिची संगत आतां मला सोडून दिली पाहिजे
यागो.—माझ्या समोर वाटतें ती आली पाहा.

बयांका येते.

क्याशिओ.—हें एक दुसरें मांजरच आहे. पण तसें घाणे-
रडें नाहीं. तूं माझ्या पाठीस कां लागली आहेस?

बयांका.—माझा खेटर लागतो आहे तुमच्या पाठीमागें. तुम्ही
आतां मला नुकताच जो रुमाल आणून दिलात तो काय
हणून? मी जो तो घेतला ती अगोदर मीच वेडी. मी
त्याजवरची बुट्टी काढूं काय ! हा आपल्याला खोलींत

सांपडला आणि कोणी आणून टाकला हें कांहीं आपणास माहीत नाही. वा, ही गोष्ट फारच संभवण्याजोगी! हें कोणी माझ्या सवतीनें आपल्याला वक्षीस दिलें असेल आणि त्याजवरची बुडी मी काढावी ! हा व्या आणि आपलें कोण प्रियपात्र असेल त्याला द्या. हा तुम्हाला कोठेंही मिळो मी नाहीं याजवरची बुडी काढायाची.

व्याशिओ.— सख्ये वयांके, हें कायवरें, हें कायवरें आतां हें.

अथेल्लो.—देवाच्यान, हा माझाच रूमाल असावा. (एकीकडे)

वयांका.— जर आज रात्री जेवायाला यावयाचें असले तर यावें, नसलें यावयाचें तर पुढें फुरसद सांपडेल. तसें करावें (निघून जाते.)

यागो.—तिच्या मागून जा तिच्या मागून जा.

व्याशिओ.—खरेंच गेलें पाहिजे नाहीं तर तिचें सगळ्या रस्त्याभर तोंड चालेल.

यागो.—आज तुम्ही तेथें जेवण कराल का?

व्याशिओ.—हो हटलें हणजे तसाच माझा वेत आहे.

यागो.—ठीक आहे. कदाचित् मीही आपल्याला येऊन भेटेन कारण आपल्या बरोबर कांहीं बोलायाची मला फार इच्छा आहे.

काशिओ.—आपण खरेंच यावें, यालना?

यागो.— ठीक आहे यावे आतां आपण.

(क्याशिओ निघून जातो.)

अथेल्लो.—कोणत्या रीतीनें मी त्याचा प्राण ध्यावा, यागो?

यागो.—पाहिलेंतना आपणच दुष्कर्म करून स्वारी कशी हसत होती ती!

अथेल्लो.—पाहिलेंरे पाहिलें यागो!

यागो.—आणि तो रुमाल पाहिलांत ना?

अथेल्लो.—तो माझाच का?

यागो.—होय आपलाच महाराज. आणि त्या मूर्ख स्त्रीची ह्मणजे आपल्या कुटुंबाची यांच्या ज्वल किती किंमत आहे ती पाहिलीत ना. तिनें तो रुमाल या राजेश्रींस दिला आणि त्यांनीं तो आपल्या अंगवस्त्राला दिला.

अथेल्लो—यागो याचा मी एकदम जीव नाहीं ध्यायाचा. नऊ वर्षे टोचून टोचून मारीन. बायको तर काय खूपच छानदार; खूपच सुंदर बायको; फारच गोड बायको; वाहवारे बायको.

यागो.—त्याची कांहीं गोष्ट नको आतां तें सगळें विसरून जावें.

अथेल्लो.—आतां कशाचें विसरतों. तिचा चेंदामेंदा करून आज तिला नरकपुरीस पाठवितों. मी तिला जिवंत ठेवा-

याचा नाही. माझे लहदय काय शुद्ध पाषाण बनलें आहे आतां. त्याजवर मारलें तों माझा हातच दुखवला अरे पण हिच्या पेक्षां रमणीय असा जगत्रयांत दुसरा प्राणी मिळायचा नाही. सार्वभौम राजाजवळ निजाकें आणि त्यास आपल्या अर्ध्या वचनांत ठेवाकें अशी हिची योग्यता आहे.

यागो.—नाहीं नाही, आतां महाराज, आपला हा रस्ता नव्हें.

अथेल्लो.—तिचा गळा काटण्याला काहीं कमी करायचें नाही. पण ती वास्तविकच कोणत्या प्रकारची आहे एवढेंच मी तुला सांगितलें. शिवण कामांत हात किती नाजूक ! गाणारीण तर देवाच्याच घरची. काय सागूं, ती गाऊं लागली कीं अस्वलें देखील आपला क्रूर स्वभाव टाकून चित्रासारखें ऐकत बसतात. तसेंच चातुर्य आणि नवीन कल्पना बसविणें हे गुण देखील तिच्यामध्ये कसे अपूर्व भरले आहेत !

यागो.—या थरास यावयास हेच गुण कारण.

अथेल्लो—खरोखरच, एकवेळा कां ? सहस्रवेळा. पण तिचा स्वभाव किती कोमल.

यागो.—होय, असावा त्याजपेक्षांही कोमल.

अथेल्लो.—तूं ह्मणतोस तसेंच खरें, त्याला मी नाहीं ह्मणत नाहीं पण फार दया येत्ये यागो; यागो फारच दया येत्येरे.

यागो.—ती दुराचरणी असून जर आपल्याला तिची इतकी दया येत असली, तर दुराचरण करण्याविषयींचा तिला एक पट्टा द्या करून हणजे झालें. ही गोष्ट आपल्याला जर डवचत नसली तर दुसऱ्या कोणाला डवचायाची नाही.

अथेल्लो.—तिचे मी ठिकरी येवढाले तुकडे करून टाकल्यावांचून कधीं रहावयाचा नाही. तिनें मला जारिणीचा नवरा केलान आँ!

यागो.—हरहर हें फारच तिनें निंद्य कर्म केले.

अथेल्लो.—आणि माझ्या हाताखालच्या कामगाराशीं.

यागो.—तें तर अधिकच निंद्य.

अथेल्लो.—मला थोडेंसें विष आणून दे यागो, हणजे आज रात्रीं—तिच्या बरोबर विचारपूस करण्याच्या भरीस मी कांहीं पडायचा नाही कारण तिचें तें शरीर आणि सौंदर्य पुनः माझे मन फिरवितील. यागो आजच्या रात्रीं.

यागो.—तें काम विषप्रयोगानें नका करूं. जो विछाना तिनें बाटविला आहे त्या विछान्यावरच तिचें नरडें दावून तिला मारा.

अथेल्लो.—ठीक ठीक हणतोस, ही गोष्ट युक्त आहे. असलीला असेंच पाहिजे.

यागो.—आणि क्याशिओविषयींचें काम मी पत्कारितों महाराज!
याविषयीं विशेष वर्तमान आज मध्यरात्रीं आपल्याला
कळेल. (आंत तुतारी वाजत्ये.)

अथेल्लो.—सर्वोत्कृष्ट वेत. तुतारी कसली वाजत्ये आहे.

यागो.—वेनिसकडून कांही आलें असावेसें वाटतें. ड्यूक
महाराजाकडून लोडोविको साहेब आले आहेत आणि
त्यांच्या बरोबर आपली पत्नीही येत आहे पहा.

लोडोविको, देस्दिमोना आणि सेवक येतात.

लोडोविको. सेनापती महाराज, आपलें क्षेम असो. ईश्वर कल्या-
ण करो.

अथेल्लो.—तथास्तु महाराज.

लोडोविको.—वेनिस येथील ड्यूक आणि इतर सभासद यांणीं
आपणास फार फार सलाम सांगितले आहेत (लाखोटा
देतो.)

अथेल्लो.—सरकारचें आज्ञापत्र मला शिरसावंद्य आहे. असें
ह्मणून पत्र उघडतो आणि वाचतो.

देस्दिमोना.— लोडोविको दादा दुसरी काय बरें अधिक उणी
तिकडची खबर आहे.

यागो.—आपली स्वारी सैप्रस येथें आली हें पाहून मला फार
संतोष झाला.

लोडोविको.—याकरितां मी आपला फार उपकारी आहे. मुता-
लिक क्याशिओचें कसें काय आहे ?

यागो.—जीव धरून आहे महाराज.

देसिदमोना.—दादा, माझ्या प्राणपतीचा आणि त्याचा हल्लीं
बेवनाव झाला आहे. पण तुह्नीं तें आतां सगळें मिटवून
टाकाल.

अथेल्लो.—याविषयीं तुझी खात्री आहे का ?

देसिदमोना.—माझ्या प्राणनाथ पतिराया काय ?

अथेल्लो.(पत्र वाचतो) हें करायाला बिलकूल अळस होऊं
नये कारण—

लोडोविको.—तुला नाहीं हाक मारली. तो कागद वांच-
ण्यांत गुंतला आहे. तुझ्या पतीमध्ये आणि क्याशिओम
ध्ये वांकडे पडलें आहे ?

देसिदमोना.—पोठें दुःख होण्यासारखें वांकडे पडलें आहे.
क्याशियोवर माझी फार प्रिती आहे त्यामुळें त्या दोघांचें
पुनः चांगलें बनवून घ्यावें असें माझ्या मनांत फार आहे.

अथेल्लो.—अग्नि आणि गंधक.

देसिदमोना—प्राणनाथ ?

अथेल्लो.—काय, शहाणपणशी करत्येस.

देसिदमोना.—राग आला आहे कीं काय ?

लोडोविको.—कदाचित् पत्र वाचून चित्त अस्वस्थ झालें असेल.

मला असें वाटतें कीं त्या पत्रांत क्याशिओची येथें स्थाप-

ना करून यांनीं परत यावें असें लिहिलें आहे.

देस्दिमोना.—वास्तविक हें ऐकून मला संतोष झाला.

अथेल्लो.—खरोखरीच ?

देस्दिमोना.—प्राणनाथ ?

अथेल्लो.—तुला वेडाळलेली पाहून मलाही फार संतोष होतो.

देस्दिमोना.—प्राणनाथ हें काय ? हें काय ?

अथेल्लो.—हा रांडे अवदसे (तिला मारतो.)

देस्दिमोना.—अशा जाचणुकेस मी कांहीं पात्र नाहीं.

लोडोविको.—महाराज, बेनिस मध्यें ही अशी गोष्ट झालेली

मी पाहिली ह्मणून शपथ घेऊन जरी सांगितलें तरी

देखील कोणाला खरें वाटायाचें नाहीं. हें फारच आ-

पण केलें. तिला समजावा. ती रडत्ये आहे.

अथेल्लो.—अवदसा हो अवदसा रांड. जर बायकांचीं असवें पडून

पृथ्वी गरोदर व्हावी असें होण्यासारिखें असतें तर या

बायकोच्या प्रत्येक अश्रूची सुसर वनेल. निघ, जा माझ्या

डोळ्यांसमोरून.

देस्दिमोना.—माझ्या मुळें आपणास त्रास होत असला तर

मी येथें नाहीं राहत.

(जावयास निघत्ये.)

लोडोविको.—खरी आज्ञा पाळणारी वायको यांत संशय नाही.

महाराजांपाशीं माझी अशी विनंती आहे कीं, तिला परत बोलवावी.

अथेल्लो.—अगे.—

देस्दिमोना.—प्राणनाथ, काय आज्ञा ?

अथेल्लो.—तिच्याशीं आपल्याला काय करायाचें आहे महाराज ?

लोडोविको.—कोणाला मला कीं काय महाराज ?

अथेल्लो.—होय तिला परत बोलावयाला आपणच सांगितलें ना मला ? महाराज, ती परत येईल, परतून पुनः आणखी चालती होईल. पुनः परतेल, आणि ती महाराज रड रड रडेल आणि आपण ह्मणतां तशी ती आज्ञा पाळणारी आहे सामान्य आज्ञा पाळणारी नव्हे; मोठीच आज्ञा पाळणारी. चालूं द्या आपलें रडणें.—वरें आतां प्रस्तुतच्या कामाविषयीं महाराज—वः रडण्याचें तर खूपच सोंग आणित्ये आहे—मला माघारें वेनिस शहरास बोलाविलें आहे.—चल जा निघून, मग मी तुला बोलाऊं पाठवीन. महाराज, सरकारची आज्ञा मला शिरसावंद आहे. तीप्रमाणें मी वेनीस येथें परत जाईन.

(देस्दिमोना निघून जात्ये)

क्याशिओला मी आपली जागा देईन आणि महाराज, आपल्याला एक माझी विनंती आहे कीं, आज रात्री आपलें

आमचें जेवण एके ठिकाणीं झालें पाहिजे. आपण सैप्रस येथें आला फार चांगलें झालें. माकडीणी, बोकड. (निघून जातो.)

लोडोविको.—भामच्या सर्व सभासदांनीं ज्यांस सर्वगुण संपन्न हा किताब दिला आहे तेच का हे आरव बोवा. किती जरी राग येण्या सारखीं कामें घडलीं तरी स्वभाव हलायाचा नाहीं असा जो उत्तम स्वभाव तोच का हा ? अथवा अपघाताची गोळी लागली किंवा एकाएकीं आकाशची कुऱ्हाड पडली तरी ज्याला झटका वसायाचा नाहीं अथवा ज्याचा टक्का निघायाचा नाहीं असा जो सुस्वभाव तोच का हा ?

यागो.—यांच्यामध्ये फारच फेरफार झाला आहे.

लोडोविको.—बुद्धी तरी ठिकाणीं आहे का ? मगज नाहींना हलका पडला.

यागो.—तो जो आहे तो खरा, मला कांहींच दोष देतां येत नाहीं. तो जसा असायाचा तसा जर नसेल तर तो जसा असावा तसा तो होवो असें मात्र ईश्वरापाशीं मी इच्छितो.

लोडोविको.—काय, आपल्या वायकोला मारावेंना ?

यागो.—वास्तविक झटलें ह्मणजे असें करणें काहीं चांगलें नव्हे. पण तेवढ्या वरच जर निभावलें तर बरें.

ल्लोडोविको.—हा नेहमीचाच प्रघात आहे कीं काय ? कां
यत्रापासून मनाला संताप येऊन हें नवीनच उपस्थित
झालें आहे.

आगो.—हाय, हाय, हाय, मला ज्या गोष्टी ठाऊक आहेत अगर मी
ज्या पाहिल्या आहेत त्या सांगणें हें माझ्या प्रामाणिकपणा-
ला कांहीं नीट नव्हे. आपणच आतां नीट लक्ष लावून
त्याचा वर्तनक्रम पहा लक्षणजे माझ्या सांगण्याची देखील
आपणास गरज लागणार नाही. आपण त्याच्या पाठी-
मागूनच असा आणि तो जें काय करितो तें नीट लक्ष
लावून पहा.

ल्लोडोविको.—अथेल्लोविषयीं इतकी माझी फसगपत झाली हें
पाहून मला फार खेद होतो.

प्रवेश २

किल्यांतील एक खोली.

अथेल्लो आणि एमिलिया हीं येतात.

अथेल्लो.—तुला कांहीं नाहीं दिसलें ?

एमिलिया.—कधीं ऐकिलें सुद्धां नाहीं; आणि कधीं या
गोष्टीचा संशय सुद्धां नाहीं.

अथेळो.—बरे, पण तिला आणि क्याशिओला तर एके ठिकाणी पाहिले आहेस ?

एमिलिया.—पण मी काहीं त्यांचे वेडे वाकडे पाहिले नाही, त्या दोघांचे जे भाषण चालले होते ते मी खडानखडा ऐकिले.

अथेळो.—काय, ती कधी कानगोष्टी नवती करित?

एमिलिया.—कधी नाही महाराज.

अथेळो.—तुला कधी वाहेर हो ल्हाणून नाही सांगितले?

एमिलिया.—कधी नाही.

अथेळो.—तिचा पंखा ल्हाणून आणायाला, तिचे हात मोचे, तिची टोपी वगैरे काहीं एक आणायाला पाठविले नाही ?

एमिलिया.—काहीं एक नाही महाराज.

अथेळो.—हा एक मोठा चमत्कारच तर मग.

एमिलिया.—मी प्रतिज्ञापूर्वक सांगत्ये कीं, ती पतिव्रता आहे.

तिच्या नखाला जर दोष लागू झाला तर मी आपला जीव अर्पण करीन, आपल्या मनांत जर भलती कल्पना आली असेल तर ती अगदीं काढून टाका. आपल्या सारख्यांच्या मनांत अशी शंका येणे हें मोठें लांछन आहे. जर कोणी दुष्टानें ही गोष्ट आपल्या मनांत भरवून दिली असली तर ईश्वर त्याला शापून त्याचे भस्म करो.

कारण ही बायको जर प्रामाणिक पतिव्रता आणि खरी नसेल तर या जगांत एकही पुरुष सुखी मिळायचा नाही. कारण त्यांच्या स्त्रियांत जी उत्तम पतिव्रता तिला देखील व्यभिचारिणी ह्मणावें लागेल.

अथेल्लो.—तिला इकडे बोलावेलें आहे ह्मणून सांग जा.

एमिलिया जात्ये.

हिच्या बोलण्यांत तर कसर नाही, पण इतकें कोण कुंटण नाही बोलणार ? न बोलेल तीस भोळी कुंटण ह्मटलें पाहिजे. ही तर अट्टल सोदी, गुप्त लुचेगिऱ्यांच्या खोलीचें किल्लीकुलूपच. ही गुढगे टेकून शपता वाहण्यासही कांहीं कमी करायाची नाही; असें करतांना मी हिला पाहिलें आहे.

एमिलिया आणि देस्दिमोना येतात.

देस्दिमोना.—प्राणनाथ काय आपली आज्ञा आहे.

अथेल्लो.—बेट्ये, इकडे आलीकडे ये.

देस्दिमोना.—काय मर्जी आहे महाराज.

अथेल्लो.—माझ्या तोंडाकडे बघ, मला तुझे डोळे पाहूं दे.

देस्दिमोना.—काय विलक्षण कल्पना ही.

अथेल्लो.—तूं आपली कामगिरी बजाव वाई (एमिलियेस ह्मणतो)

तू बाहेर जा आणि दार लावून घे, आह्लास येथें असूं दे, आणि जर कोणी दुसरें आलें तर खोक अथवा खाकर— (देस्दिमोनेस) हें तुझें काय गौडबंगाल आहे तें बोल—तू नाहीं अजून गेलीस (एमिलिया जाते.)

देस्दिमोना.—मी गुढगे टेकून विचारत्यें, महाराज, आपल्या भाषणाचें तात्पर्य तरी काय? आपल्या शब्दांवरून आपल्यास कोपाचा आवेश आला आहे एवढें मात्र कळतें पण शब्दार्थ नाहीं कळत.

अथेल्लो.—कां, तूं कोण आहेस?

देस्दिमोना.—मी आपली स्त्री आहे, आपली खरी एकनिष्ठ धर्मपत्नी महाराज.

अथेल्लो.—इकडे ये. याची तूं शपथ घे, आणि तेणेंकरून आपली अधोगति साध, नाहीं तर तूं दिव्य लोकांतील स्त्रियांसारखी सुंदर असल्यानें कदाचित् प्रत्यक्ष यमदूत देखील तुला स्पर्श करण्यास भितील. खोटी शपथ घेतल्यानें तुझ्या हातून दुष्पट पातक होऊं दे.—घे शपथ कीं मी पतिव्रता आहे.

देस्दिमोना.—मी पतिव्रता आहे या गोष्टीचा खरेपणा ईश्वराला ठाऊक आहे.

अथेल्लो.—असें ईश्वर वास्तविक समजतो आहे कीं, तूं अगदीं भ्रष्ट आहेस.

देस्दिमोना.—महाराज, कोणाशीं मी कुकर्म करून भ्रष्ट झाल्यें,
माझ्याकडे अपवित्रपणा कसा?

अथेल्लो.—अगे येथून तूं आतां चालती हो, निघ, निघ, निघ.

देस्दिमोना.—हाय हाय, काय आज मला हा संकटाचा
दिवस उगवला आहे! प्राणपति, डोळ्यांतून अश्रु कां काढ-
तां? या अश्रुपाताचें कारण मी आहे कीं काय? आपणास
जें सरकारांतून परत बोलावणें झालें आहे या गोष्टीस
माझ्या अभाग्यानें कदाचित माझा वाप जर कारण असला
तर त्याचा दोष मजकडे लावूं नका. आपलें त्याचें अगदीं
विटलें आहे तसें आपल्या बराबरच माझे त्याचेंही विटलें आहे.

अथेल्लो.—मला अत्यंत क्लेश देऊन माझे सत्व पहावें असें
जरी परमेश्वराच्या मर्जीस आलें असतें, नाना प्रकारचीं क्षतें
व नाहीं तसले कलंक व अपमान यांचा जरी माझ्या टाळक्यावर
त्याणें वर्षाव केला असता, अट्टा विसवे दरिद्रांत जरी मला
गटांगळ्या खायाला लावलें असतें आणि मला जन्मठेप
देऊन सर्वस्वीं जरी माझी निराशा करून टाकिली असती
तरी माझ्या अंतर्ग्रामांत कांहीं धीर धरण्यास जागा असती.
हाय हाय दुसरें काय सांगूं कीं, दिवसभर धिःकारानें
बोट दाखविण्याकरितां जरी मला पुतळा बनवून ठेविला
असता तरी तें देखील मी सहन केलें असतें, खचीत

चांगल्या रीतीनें सहन केलें असतें, परंतु जें माझ्या अंतःकरणाचें विश्रांतिस्थान, जेथून मीं जें जीवन अथवा मरण, ज्या झण्यापासून माझा प्रवाह चालायाचा अथवा अटायचा तेथूनच मला हुसकून दिलें, अथवा तो माझ्या ताब्यांत असला तरी त्यांत बेडकांनीं यथेच्छ विहार करून त्यांची संतति वाढावी ह्मणून तो मला राखायचा अे!—हे सहनशीलते, तूं केवळ स्वर्गाची अप्सरा तरुण गुलाबी ओटांची अत्यंत सुंदर आहेस, पण आतां तूं नर्कपुरीसारखी मोठी दारुण दिसते आहेस.

देस्दिमोना.—माझा महाभाग प्राणनाथ मला पतिव्रता आहे असें मानतो नां?

अथेल्लो.—हो, उन्हाळ्यांत मांसावर बसणाऱ्या माशा जशा पतिव्रता तशीच. त्यांस उगीच वारा लागला तरी पोरें होतात. अगे तूं उनाड वल्ली आहेस—इतकी गोजिरवाणी आणि सुवासिक कीं, तेणेंकरून कपाळ उठतें. तूं उत्पन्न झाली नसतीस तर फार चांगलें झालें असतें.

देस्दिमोना.—हाय हाय, माझ्या हातून गैरसमजुतीनें कोणतें बरें पाप घडलें आहे ?

अथेल्लो.—अगे हा तुझा कायारूप सुंदर कागद यावर “जारिणी” हीं अक्षरें लिहिण्याकरितां उत्पन्न केला

आहे काय ? कोणतें पाप घडलें ! कोणतें पाप घडलें
 हणत्ये आहे. बाजार बसवी. नाहीं पण तुझ्या कृत्यां.
 चा नुसता उच्चार जर मी करूं लागलों तर लज्जा
 हणून जो पदार्थ आहे त्याला जाळून भस्म करणारी
 भट्टी माझीं गालफडेंच होतील. काय पाप घडलें !
 तुझ्या घाणेरड्या कृत्याकडे पाहून साक्षांत स्वर्गलोक
 नाक धरतो आणि चंद्र देखील डोळे मिचकावतो. वायु
 हलटला हणजे तो इतका शिनळ कीं, जें भेटेल त्याचें
 चुंबन करितो परंतु तो, देखील ही गोष्ट आपणास
 ऐकूं येईल हणून पृथ्वीच्या पोटांत जाऊन गुपचुप
 बसला आहे. काय पाप घडलें हणत्येस अ ! निर्लज्ज
 रांडरूं.

देस्दिमोना.—ईश्वर स्मरून मी सांगत्यें कीं, आपण मला अन्या-
 य करतां आहां.

अथेल्लो.—काय तूं व्यभिचारिणी नव्हेस ?

देस्दिमोना.—नाहीं महाराज, मी जर जारिणी असल्यें तर
 ख्रीस्तीच नव्हे. हें पात्र दुष्ट आणि अशास्त्र स्पर्श होऊं न
 देतां केवळ माझ्या पतीकरतां राखून ठेवणें यांत जर
 व्यभिचार नसेल तर मी व्यभिचारिणी नाहीं.

अथेल्लो.—काय तूं शिनळ नव्हेस ?

देस्दिमोना.—नाहीं, मी खोटें बोलत असल्यें तर मला उत्तम गतीच व्हावयाची नाही.

अथेल्लो.—याचा संभव आहे का ?

देस्दिमोना.—परमेश्वरा तूं आतां दया कर.

अथेल्लो.—तर मग मला तुझी माफी मागितली पाहिजे, कारण वेनिस येथील ज्या सोद्या रांडेनें अथेल्लोवरोबर लग्न लाविलें तीच तूं असें मी समजत होतो.

(एमिलिया पुनः परत येते)

(तिजप्रत) अगे, तूं यमपुरींत वास करून नरकद्वार-रक्षण करणारे तूंच, तूंच ती खचीत तूंच—आतां आमचें आटपलें, तुझ्या मेहनतीवद्दल ही घे तुला चिरीमिरी. किल्ली फिरीव आणि ही आमची गोष्ट बाहेर कोठें फोडूं नको.

(निघून जातो.)

एमिलिया.—हाय हाय ! या गृहस्थाच्या मनांत काय तरी भरलें आहे ? बाईसाहेब काय करितां; माझे सुस्वामिणी काय वर्तमान आहे ?

देस्दिमोना.—खरेंच सांगल्यें अर्धी झोपीं गेल्यें आहे.

एमिलिया.—वाईसाहेब, आमच्या महाराजांचें काय चाललें होतें?

देस्दिमोना.—कोणाचें ?

एमिलिया.—कां बरें ? आमच्या महाराजांचें काय चाललें होतें झटलें ?

देस्दिमोना.— तुझे महाराज कोण ?

एमिलिया.— जे आपले महाराज तेच माझे, बाईसाहेब.

देस्दिमोना.— मला कोणी महाराज नाहीं. एमिलिया माझ्याशीं आतां तूं बोलूं नको. मला रडवत देखील नाहीं आणि डोळ्यांतील पाण्याच्या रूपानें जेवढे उत्तर येईल त्या-शिवाय दुसरें उत्तर देवत नाहीं. आज रात्रीं रुपा करून माझ्या विछान्यावर आमच्या लग्नाच्या दिवसांच्या चादरी घाल. विसरूं नको हो. आणि तूं आपल्या नवऱ्याला इकडे बोलावून आण.

एमिलिया.—वास्तविक एथें काहीं तरी चलविचल दिसत्ये आहे.

(निघून जात्ये.)

देस्दिमोना.—त्यानें माझ्याशीं अशी वर्तणूक करावी हें योग्य-च, फार योग्य. आजपर्यंत त्यानें मला कसें वागविलें आहे कीं, आज मजवर मोठा गहजप होतो आहे हणून

त्याच्या मनांत कांहीं तरी विचार यावा ?

एमिलिआ यागोस धेऊन परत येत्ये.

यागो.—काय मर्जी आहे, बाईसाहेब ? आपलें कसें काय आहे ?

देस्दिमोना.—माझ्यानें कांहीं सांगवत नाहीं. जे लहान मुलांचे शिक्षक असतात ते प्रथम सोपे सोपे धडे देऊन व मुलांस चांगल्या सामोपचाराच्या गोष्टी सांगून त्यांस विश्वास शिकवितात. त्यांच्या मनांतून जर मला धमकी द्यायाची होती तर ती सामोपचारानें तरी द्यायाची होती, कारण मी वास्तविक सांगत्यें कीं, या धमकीच्या कामांत माझा हा पहिलाच ओनामा आहे.

यागो.—झालें तरी काय, बाईसाहेब.

एमिलिया.—हाय हाय, महाराजांनीं बाईसाहेबांस अगदीं जांरिणी ठरवून त्यांस ते इतके दुःसह आणि अवाच्य शब्द बोलले कीं, ते खऱ्या अंतःकरणास सहन देखील करायाचें कठीण.

देस्दिमोना.—मी तशी कारे आहे यागो ?

यागो.—तशी ती कशी बाईसाहेब ?

देस्दिमोना.—तुझ्या बायकोनें, माझे यजमान काय मला ल्हणाले तें सांगितलें तशी.

एमिलिया.—ते बाईसाहेबांस जांरिणी ल्हणाले. एकादा मि-

कारडा मद्याच्या तारेंत असून आपल्या राखेलादेखील असे शब्द बोलायाचा नाही.

यागो.—त्याला असें करण्याचें कारण काय ?

देस्दिमोना.—मला ठाऊक नाही. माझी पक्की खात्री आहे कीं, मी कांहीं अशी नाही.

यागो.—रडूं नका वाईसाहेव रडूं नका. हाय हाय ! काय आजचा दिवस उगवला आहे.

एमिलिया.—मोठमोठ्या कुलीन गृहस्थांच्या ह्यांजवर उड्या पडल्या होत्या त्यांवर व आपला बाप, व आपला देश व आपले इष्टमित्र या सर्वांवर जी ह्यांणीं लाथ मारली ती “जारिणी” हीं अक्षरें ह्मणून घेण्याकरितां मारली काय ? ही गोष्ट एकाद्याला रडूं येण्यासारखी नव्हे काय ?

देस्दिमोना.—माझे दैवच तसलें करंटें आहे.

यागो.—हें त्याला भोंवेल. हें वेड याच्या डोक्यांत कोठून भरलें ?

देस्दिमोना.—कोण जाणे ईश्वरास ठाऊक.

एमिलिया.—कोणी नेहमीचा लुच्चा, कोणी उद्योगी आणि लाघवी दगलबाज, कोणी हांजीहांजी करणारा गुलाम यांणें आपल्याला कांहीं जागा मिळावी या हेतूनें ही चोंबडकी केली आहे यांत संशय नाही. मी जें ह्मणतें तें जर

खरें नाहीं झालें तर मी आपल्या हातानें आपल्या गळ्याला फांस लावून घेईन.

यागो.—भलेंतेंच एकादें, तशा प्रकारचा अगोदर एथें मनुष्यच नाहीं. तेव्हां या गोष्टीचा संभवच नाहीं.

देस्दिमोना—जर तसला कोणी असलाच तर देव त्याला क्षमा करो!

एमिलिया.—गळफांसानें अशाचा समाचार घ्यावा, आणि अस्थि नरककुंडांत पडाव्या, त्यांनीं ह्याला कसबीण काय ह्मणून ह्मणावें. कोणाशीं ह्यांचें संधान जमलें आहे ? वेळ कोणती, ठिकाण कोणतें, कोणत्या रूपानें ? कशावरून ? कोणीतरी हलकट आणि दुष्ट अशा सोद्या लुच्चांनीं ही गोष्ट महाराजांच्या मनांत भरवून दिली आहे. परमेश्वर करो आणि असले लोक उघडकीस येवोत. असल्या लुच्चांस नागवे उघडे करून पाठीवर जेरबंद उडवीतच पृथ्वीच्या एका टोकापासून तो दुसऱ्या टोकापर्यंत त्यांची धिंड भोंवडावी.

यागो.—दाराच्या आंत ही गोष्ट बोल.

एमि०—त्या मेल्याचें मला काय भय आलें आहे ? तो अट्टल लुच्चा नव्हे का ? कीं ज्यानें आपल्यादेखील मनाची उलटापालट करून टाकून माझे आणि महाराजांचें सूत आहे असा संशय आपल्या अंतःकरणांत आणून दिला ?

यागो.—तुला लागलें वेड, चल नाघ.

देस्दिमोना.—मी आपल्या पतिरायाला पूर्वस्थितीवर आणण्यास कोणता बरें उपाय योजूं. सुमित्रा तूं तरी त्यांच्याकडे जा; मी तुला ईश्वर साक्ष सांगत्यें कीं, त्यांची गैरमर्जी मजवर व्हायाला काय कारण झालें आहे तें मला कांहीं ठाऊक नाहीं. मी ऐथें गुडघे टेकून सांगत्यें कीं, जर कधीं माझ्या मनांत किंवा प्रत्यक्ष रूतींत माझी प्रीति माझ्या प्राण-प्रियावरून उतरली असली, माझे डोळे, कान अथवा दुसरें कोणतेंही इंद्रिय इतराचें स्वरूप पाहून जर कधीं तळीन झालें असलें, माझा घटस्फोट करून मला काडी मोडून देण्याचा जरी त्यांचा क्रम चालला आहे तरी देखील माझी पूर्वीपासून जशी चालत आली आहे तशीच प्रीति अजून नसेल अथवा पुढें राहिली नाहीं तर माझ्या सुखाला पूज्य पदो. गैरमर्जीपासून तोटे पुष्कळ होतील आणि त्यांच्या अवरूपेपासून माझ्या जीविताचीही कदाचित् दुर्दशा होईल. परंतु माझ्या प्रीतीला ती कांहीं कलंक लावूं शकणार नाहीं. कसवीण अशीं अक्षरें देखील माझ्याच्यानें उच्चारवत नाहींत. जर नुसत्या उच्चारणानें मला इतका बीभत्सपणा वाटतो, तर जगांतील सर्व संपत्ति प्राप्त झाली तरी तें पद मिळण्याकरितां जें प्रत्यक्ष

कर्म करावें लागतें तें या देहापासून होणें नाहीं.

यागो.—आपण स्वस्थ असावें कांहीं काळजी करूं नये. त्याची तब्यत नीट नसल्यामुळें असा प्रकार घडून आला आहे. कांहीं सरकारी कामावरून रान खवळलेंसें दिसतें आहे, आणि तो राग तुझांवर काढला आहे असें दिसतें.

देस्दिमोना.—दुसरा कांहीं प्रकार नसला तर—

यागो.—मी सांगतों तेंच आहे, दुसरें कांहीं नाहीं. जेवणास बोलावण्याचीं वाद्यें वाजूं लागलीं ऐका, (वाद्यें वाजतात;) आणि वेनिस येथून आलेले बडे लोक वाट पहात आहेत. आतां जावें बाईसाहेब. आतां रडूं नका. सर्व गोष्टी यथास्थित होतील.

(देस्दिमोना आणि एमिलिया निघून जातात.)

रोदरीगो येतो.

यागो.—कसें काय आतां रोदरीगो, ?

रोदरीगो.—माझ्यापाशीं तूं सरळ रीतीनें वागत नाहींस असें मला वाटतें.

यागो.—माझी वाकडी वागणूक कोणती वरें ?

रोदरीगो.—यागो, तूं दररोज कांहीं तरी हिकमतीनें माझें काम लांबणीवर पाडतो आहेस, आणि मला आतां असें

स्पष्ट दिसते कीं तुझ्यापासून लाभाची तर आशा नाहीच, पण उलटें तूं मला घोटाळ्यांत मात्र घातलें आहेस. यीपुढें वास्तविकच मी सांगतो कीं, आपल्याच्यानें कांहीं हें सोसवत नाही आणि पुनः हेही सांगतो कीं आजपर्यंत जें मूर्खपणानें मला सोसावें लागलें आहे त्याजवद्दल गुपचुप वसावें असाही मनाचा धडा होत नाही.

यागो.—रोदरीगो बोवा, मी क्षणतो हें ऐकून तरी ध्याल का ?

रोदरीगो.—खरेंच सांगूं का तुमचें ऐकतां ऐकतां आपण तर दमलों अगदीं, कारण बोलणें एक आणि करणें एक.

यागो.—हा दोष तुझी मजवर अन्यायानें ठेवतां आहां.

रोदरीगो.—यांत अन्याय क्षणून तिळा इतका देखील नाही, कारण तुझ्या नादास लागून मी अगदीं भुकेवंगाल मात्र होऊन गेलों. अरे देस्दिमोनेस देण्याकरितां क्षणून जितकें जवाहीर तूं मजपासून घेतलेंस तितक्या जवाहिरानें शुद्ध तपस्वीण देखील अर्धी मुधी वश झाली असती. तूं मला सांगितलेंस कीं जवाहीर तिनें घेतलेन, वरतीं असें मधाचें बोट लाविलेंस कीं लवकरच माझ्या मनोदयानुरूप सर्व गोष्टी घडून मला तिच्या बराबर सुखसोहाळा भोगाय्यास सांपडेल, परंतु त्यांतलें कांहींच निदर्शनास आलें नाही.

यागो.—बरें चला पुढें, फार चांगलें.

रोदरीगो.—फार चांगलें ! चलापुढें ! काय ? गृहस्था मी चलाविला झणण्यांतला नव्हे हो. फार चांगलें हीं अक्षरें माझ्याजवळ नाहीं चालायाचीं. वास्तविक मी तुला सांगतां कीं, ही मोठी दगलबाजी आणि यांत तूं मला सर्वस्वी बुडविलेंस असें माझ्या अनुभवास येत चाललें आहे.

यागो.—बहुत बेष.

रोदरीगो.—मी तुला सांगतां हें काम बहुत बेषांतलें नव्हे. या गोष्टीविषयीं जाऊन मी स्वतः देस्दिमोनेला भेटेन, आणि तिनें जर माझें जवाहीर परत दिलें तर मग माझें कांहींच बोलणें नाहीं, मी आपला तिचा नाद सोडून देऊन तिच्यावर वांकडी नजर ठेविली याबद्दल परमेश्वराजवळच क्षमा मागेन. पण जर तिनें तें परत दिलें नाहीं, तर पक्कें ध्यानांत ठेव कीं मी तुझ्यापासून तें भरून घेईन.

यागो.—झालें, आपण बोलायाचें तें बोललां आतां.

रोदरीगो.—नुसतें बोलून नाहीं झालें, तर बोलल्याप्रमाणें हटकून करून दाखवीन.

यागो.—आतां बरीक आपल्या अंगांत कांहीं पाणी आहे अशी माझी खात्री झाली, आणि आजपर्यंत जें आपल्याविषयीं माझें मत होतें तें बदलून इतःपर त्याजपेक्षां चांगलें मत आपणाविषयीं बाळगीन. अरे रोदरीगो, तुझा हात दे

इकडे. मजविषयीं तुझ्या मनांत जो विकल्प आला आहे तो अगदीं योग्य आला आहे, पण मी तुला वास्तविक सांगा-
तो कीं, मी तुझ्या कामांत स्वतः मेहनत घेण्यास काडीची-
देखील उपेक्षा केली नाहीं.

रोदरीगो.—मेहेनत घेतलेली कोठें दिसून नाहीं आली.

यागो.—दिसून नाहीं आली ही गोष्ट मी वास्तविक कबूल कर-
तो आणि तुला जो संशय आला आहे तोही यथार्थ आणि
सयुक्तिक आहे. पण रोदरीगो, जर तुझ्या अंगांत तें
असलें, जें हल्लीं पूर्वीपेक्षां तुझ्या अंगांत आहे असें हण-
ण्यास चांगलीं सवळ कारणें मिळतात, हणजे धैर्य, शौर्य
आणि मतलब—तर तें तूं आज रात्रीं दाखीव, आणि जर
उद्यांच्या रात्रीस देखिदमोना तुला भोगायास सांपडली नाहीं
तर पाहिजे तसें कपट करून तूं मला या जगांतून का-
ढून दे, व माझा जीव घेण्याकरितां नवीं नवीं साधनें शो-
धून काढ.

रोदरीगो.—वरें पण काय, करायाचें काय ? तें सयुक्तिक असू-
न आटोक्यांतलें आहे का ?

यागो.—महाराज वेनिस येथून मुदाम असा हुकूम आला आहे
कीं अथेल्लोला काढून क्याशिओची त्या जाग्यावर योजना
व्हावी.

रोदरीगो.—खरेंच कीं काय ? तर मग अथेल्लो आणि देस्दि-
मोना हीं वेनिस येथें परत जातील.

यागो.—छे छे, अथेल्लोचा, सुंदर देस्दिमोनेला घेऊन मारिटा-
निआ येथें जाण्याचा वेत आहे. परंतु मध्यें जर कांहीं
अडथळाच आला तर मात्र संशय. क्याशिओला जर
येथून अक्कलखात उडविला तर मग मात्र पक्का अडथळा
आला असें समजलें पाहिजे.

रोदरीगो.—त्याला येथून उडवायाचें तुझी कसें काय मनांत
आणलें आहेत.

यागो.—कां वरें, अथेल्लोच्या जाग्यास तो उपयोगी न पडे
असें त्यास करून टाकावें. कपाळमोक्ष करावा लणजे झालें.

रोदरीगो.—तें काम मला करायास सांगणार कीं काय ?

यागो.—जर तुझा तुला नफा करून व्यावयाचा असला आणि
हकमाल साधायाचा असला तर तसें केलें पाहिजे. आज
रात्रीं तो एका वेश्येच्या घरीं जेवायास जावयाचा आहे
आणि मीही तेथें त्याच्याकडे जाणार आहे. त्याचें जें हें
मोठें दैव उघडलें आहे, तें त्यास अद्यापि माहीत नाहीं.
तो तेथून निघण्याबरोबर त्याच्या पाळतविर तूं अस. वारा
एक इतक्या संधीस त्यानें बाहेर पडावें असा मी घाट
आणीन, मग तुझ्या बेतास आलें कीं तूं त्याला पकड. तुला

सहाय करण्याकरितां मीही तुझ्याजवळच असेन; मग तो आपल्या दोघांच्या तावडींत सांपडेल. चल आतां त्याचा अचंवा करीत नको उभा राहूं, माझ्या बरोबर आपला चालता हो. त्याला मारण्याची आवश्यकता इतकी मी तुझ्या नजरेस आणून देईन कीं तसें केल्याशिवाय गत्यंतरच नाही, असें तुझ्या प्रत्ययास येईल. आतां जेवणाची अगदीं वेळ झाली आणि रात्रही पुष्कळ होत चालली. तिकडेस लाग आतां.

रोदरगो.—हें कृत्य करण्यास आणखी जास्ती कारण मला समजलें पाहिजे.

यागो.—मी तें समजवीन आणि तुझी पुरी खातरी करून देईन.

(निघून जातात.)

प्रवेश ३.

किल्ल्यांतील दुसरी खोली.

अधेल्लो.—लोडोविको, देस्दिमोना एमिलिया आणि सेवक.

लोडोवीको.—महाराज माझी आपणास अशी विनंति आहे कीं, आतां आणखी श्रम घेऊं नयेत.

अथेल्लो.—छे, यांत कांहीं श्रम नाहींत. व्यायाम होईल तितका मला उपयोगीच आहे.

लोडोवीको.—बाईसाहेब मी आपणास सलाम करतो. आज मजवर आपले फार उपकार झाले.

देस्दिमोना.—आज आपली स्वारी आली तेणेंकरून बहुत संतोष झाला.

अथेल्लो.—कां महाराज चलायाचें ना ? अगे—देस्दिमोने.

देस्दिमोना.—हे प्राणनाथ कां हाक मारिली ?

अथेल्लो.—तूं लवकर खोलींत जाऊन नीज मी हा लागलाच परत येतो. जवळ दासीला देखील ठेवूं नको. जा आणि सांगितल्याप्रमाणें कर.

देस्दिमोना.—ठीक आहे महाराज.

(अथेल्लो, लोडोवीको आणि सेवक निघून जातात.)

एमिलिआ.—आतां कसा काय रंग दिसतो आहे. पहिल्यापेक्षां प्रकृति बरीच शांत दिसत आहे.

देस्दिमोना.—मी तावडतोव परत येतो, तूं खोलींत जाऊन नीज हणून हणाले आणि तुला देखील जवळ ठेवूं नको हणून सांगितलें आहे.

एमिलिया.—मला ठेवूं नको हणून सांगितलें आहे !

देस्दिमोना.—असें ज्यापेक्षां त्यांचेंच सांगणें आहे त्यापेक्षां स-

ख्ये एमिलिये माझीं रात्रीस घालायाचीं वस्त्रें मला देऊन तूं निघून जा. आतां आपल्याला त्याची मर्जी विघडवितां कामास नये.

एमिलिया.—मला असें वाटतें कीं, तुजें त्याचें मुळींच दर्शन झालें नसतें तर बरें झालें असतें.

देस्दिमोना.—मला नाहीं असें वाटत. माझी त्याजवर इतकी प्रीति आहे कीं त्याचा हेकडपणा, त्याच्या धमकावण्या व त्याच्या कपाळाच्या आठ्या देखील—गडये माझ्या झग्याचीं विरडें मोकळीं कर—मला मौजेच्या दिसतात.

एमिलिआ.—तुही विछान्यावर चादरी घालायास सांगितल्या होत्या त्या मी घातल्या आहेत.

देस्दिमोना.—एकूण एकच सगळें. अरे देवा, आह्मा मानवांच्या मनांत किती वेड भरलें आहे!—अगे, जर मी तुझ्या अगोदर मेल्यें तर कृपाकरून मला त्या चादरीपैकीं एका चादरींत गुंडाळ.

एमिलिआ.—चला, चला, नाहीतेंच बोलतां आहां.

देस्दिमोना.—माझ्या आईची एक दासी होती तिचें नांव बार्बरा. तिची एका दोस्तावर प्रीति जडली होती आणि त्याला वेड लागून त्यानें तिला सोडिली. ती एक “अशोकाचें” गाणें ह्मणे तें आपलें जुन्या काळचें होतें, पण त्याजवरून

तिची दैवगति चांगली कळून येई. तें गाणें लणत लणत तिनें प्राण सोडिला. तें गाणें आज रात्री माझ्या मनांतून जायाचें नाहीं. पण मला अद्यापि पुष्कळ करावयाचें आहे लहून एका खांद्यावर मान टाकून त्या विचाऱ्या बाबरा दासीप्रमाणें तें गाणें लणत बसवत नाहीं.

एमिलिआ.—आपला रात्रीचा झगा आणून देऊं का ?

देस्दिमोना.—नको हीं एथलीं विरडीं काढ पाहूं—हा लोडोवीको फार चांगला मनुष्य आहे.

एमिलिआ.—फार देखणा मनुष्य.

देस्दिमोना.—आणि बोलका चांगला.

एमिलिआ.—वोनेस येथील एक संभावित स्त्री त्याजवर इतकी लुब्ध झाली होती कीं, याच्या अधरोष्ठांमृताच्या पानाकरितां ती पालेस्ताईनची देखील अनवाणी यात्रा करून आली असती.

देस्दिमोना.—(गात्ये.)

साक्या.

गात बैसली दीनवाणि ती अशोक झाडाखालीं,
हात उरावरि डोकें गुडघ्यामध्ये आपलें घाली ;
वदनीं बोले अशोका, अशोका ॥ तूंचि स्थल मम शोका ॥ ध्रु० ॥

जघळुनि तीच्या स्वच्छ जळाचा प्रवाह झुळ झुळ वाहे,
जणु ऐकूनि स्वरशोकाचे रोदन करीत आहे; वद० ॥ ध्रु० ॥
नयनांपासुनि क्षार अश्रुजल टप टप पडुनी वाहे,

(मध्येच ह्मणते) हीं वस्त्रें एकीकडे टेव.

तेणें पाषाणही कठिण अति परि मृदु पडती पाहे; वद० ॥ ध्रु० ॥

अगे, तूं आतां लवकर निघून जा, तो इतक्यांत येईल.

आवडत्येमज बहुकृति त्याची दूषण त्यास न द्यावें,

पुढचें कडवें हें नव्हे. ऐका, दार कोण वाजवीत आहे ?

एमिलिआ.—तो वारा वाईसाहेब.

देस्दिमोना.—(पुनः गात्ये.)

ममप्रिया तूं फसवुनि जाशी ऐसें वदतां बोले,

तुजविण स्त्रीमज, मजविण पतितुज नघडे ऐसें काळें; व० ॥ ध्रु० ॥

तर मग तूं आतां निघून जा कशी. सलाम. माझे डोळे
खाजताहेत, याजवरून पुढें रडण्याचे शकून होताहेत कीं,
काय ?

एमिलिआ.—हा शकूनही नाही आणि अपशकूनही नाही.

देस्दिमोना.—अपशकून असें माझ्या ऐकण्यांत होतें.—अहो हे

पुरुष ! हे पुरुष ! बरें !—एमिलिये सांग बरें तुझ्या मनाची

खात्री आहे कीं अशा घाणेरड्या रितीनें आपल्या नवऱ्यांस फसविणाऱ्या वायका आहेत ?

एमिलिआ.—कांहीं स्त्रिया अशा आहेत याविषयीं संशय नाही.

देस्दिमोना.—या सर्व पृथ्वीचे ऐश्वर्य जरी मिळत आहे तरी तूं हें असलें काम करशील का ?

एमिलिआ.—कां, तुम्ही नाहीं करणार ?

देस्दिमोना.—मी तारागणाच्या देखत सांगत्यें कीं करणार नाहीं.

एमिलिआ.—मी देखील तसेंच सांगत्यें कीं तारागणाच्या देखत नाहीं करणार. अंधारांत केलें तर करीन.

देस्दिमोना.—काय, ही सर्व पृथ्वी मिळाली तर तूं असें काम करशील ?

एमिलिआ.—पृथ्वी हलटली ह्मणजे फारच मोठी वस्तु. अशा अल्प स्वल्प दुराचरणाला मोठेंच मोल.

देस्दिमोना.—मला तर वास्तविक असें वाटतें कीं, तूं करणार नाहींस.

एमिलिआ.—वास्तविकच मला असें वाटतें कीं मी करीन, आणि केल्यावर तें न केल्यासारखेंही करून टाकीन. पण मी ही गोष्ट एकादी अंगठी किंवा मलमलीचें वस्त्र किंवा पेहेरायाचा झगा किंवा आंगातल्या बंड्या किंवा टोप्या

किंवा अशाच कांहीं क्षुल्लक टुमदार वस्तु या मिळण्या-
करितां करणार नाहीं, जर सगळी पृथ्वी मिळते आहे तर
करीन. जर आपल्या नवऱ्याला राज्य मिळतें
आहे तर व्यभिचार कोण नाहीं करणार ? मी तर करीन.
याकरितां मी नर्कवास देखील भोगीन.

देस्दिमोना.—समग्र जगाच्या प्राप्तीकरितां जरी मी असें
केलें तरी मला धिःकार असो.

एमिलिआ.—कां बरें. आपल्या हातून जें पातक घडणार तें
या जगांतलें पातक, आणि आपल्या श्रमाबद्दल आपल्याला
जगच मिळालें ह्मणजे तें आपल्याच जगांतलें पातक झालें.
मग त्या पातकाचें पुण्य करायास उशीर किती.

देस्दिमोना.—मला नाहीं वाटत कीं, अशी एखादी बायको
असेल.

एमिलिआ.—एकशी काय, अशा खंडीभर आहेत, आणि ज्या
जगाच्या प्राप्तीकरितां असला व्यापार करणार तें सर्व जग
भरून जाईल इतक्यांची देखील भरती होण्यासारिखी
आहे. पण मला असें वाटतें कीं, बायका जें वांकडें पा-
ऊल टाकतात त्यांस नवऱ्यांचे अपराध कारण. असें ह्मणा
कीं ते परस्त्रीचे ठिकाणीं लंपट होऊन अन्यायानें आमचा
खजिना त्यांस अर्पण करतात; अथवा व्यभिचार शंका

मनांत आणून उगीच किरकीर करून कपाळ उठवितात; आणि नांव आह्माला वाहेर जाऊ देत नाहीत, अथवा ह्मणा कीं ते आह्मास हाण मार करितात अथवा अकसानें आमची नेमणूक कमी करतात. कां, आह्माला पण राग आहे; जरी आमच्या अंगीं मामुळताई असली तरी सूड उगाविणें हें कांहीं अंशीं आह्मालाही आहे. नवव्यांनीं असें समजावें कीं आपल्या प्रमाणें आपल्या वायकांसही ज्ञान आहे. नवव्यांप्रमाणें त्या पाहतात, त्यांना वास येतो, त्यांना खारट तुरट समजतें. आह्माला टाकून जेव्हां ते परद्वार करतात तेव्हां त्यांस वाटतें तरी काय ? उगीच गमती साठीं कींकाय ? होय मलावाटतें गमती साठीं. वरें, प्रीतीनें या गमती सुचतात कीं काय ? होय असेंच असेल. अथवा मनाचा निश्चय नसल्यामुळे अशी चुकी होते कीं काय ? असें ही असेल. वरें, पुरुषाप्रमाणें आह्माला नाहींका मनो विकार, आह्माला नाहींका गम्मत करावीशी वाटत आणि आमचें मन नाहींका चंचळ ? ह्मणून त्यांनीं आह्मास बरे प्रकारानें वागवावें, नाहीं तर त्यांनीं पक्कें समजावें कीं, आह्मी ज्या गोष्टी करूं त्या करण्यास त्यांचींच कृत्यें, गुरू होतात.

देस्दिमोना.— जा आतां रामराम, रामराम. परमेश्वर मला
 अशी वासना देवो कीं, वाईट पाहून वाईट करूं नये, तर
 चांगलेंच करावें.

(सर्व निघून जातात.)

प्रवेश १.

स्थल. एक रस्ता.

यागो आणि रोदरीगो हे येतात.

यागो.— एथें, या अडोशाला तुह्मी उभे राहा. आतां येईल तो. तुह्मी आपली चांगली तलवार उपसून तयार असा, आणि वमीं खुपसा. लवकर; लवकर. कसलेंही भय बाळगूं नका; मी तुमच्या अगदीं जवळच असेन. यांतच आतां आपला काय तो सोक्ष किंवा मोक्ष आहे; ही गोष्ट पक्की ध्यानांत ठेवा, आणि आपल्या निश्चयाला तिळमात्र ढळूं नका.

रोदरीगो.—अगदीं माझ्या जवळच अस हो, कदाचित मी लटपटेन.

यागो.—हा एथें मी अगदीं आपल्या जवळच असतों, आपण धीर धरून चांगले नेटानें मात्र उभे राहा.

(जरा दूर निघून जातो.)

रोदरीगो.—हें काम करण्याची हणजे मला विशेष हौस आहे असें नाही; पण असें करण्याची योग्य कारणें त्यानें मला दर्शविलीं आहेत. आतां असें करण्यांत एक मनुष्यमात्र नाहीसा होईल इतकेंच काय तें. ही माझी तरवार पुढें झाली कीं एक घाव आणि दोन तुकडे; नीघ बाहेर आतां पाहातेस काय?

यागो.—या पुढील मी चोळवटून बरीच विकोपास नेली आहे. क्रोधाचा आवेशही याच्या अंगीं बराच चढला आहे. आतां कदाचित् क्याशिओला हा मारो, किंवा क्याशिओ याला, अथवा दोघे एकमेकांस मारोत, कसेंही झालें तरीं नफा माझाच. रोदरीगो जर वाचला तर देस्दिमोनेला देण्याच्या मिषानें जें पुष्कळ जवाहिर वगैरे मी त्यापासून उपटलें आहे तें तो माझ्याजवळ परत मागेल, असें तर नाहीं होतां कामास; बरें जर क्याशिओ राहिल तर तो बेटा सदा तेजस्वी त्यापुढें आपली छाप कधीं पडावयाची नाही. आणि दुसरें अथेल्लोजवळ जें मी बोललों आहे तें सर्व तो त्याला सांगेल; त्यांतही माझ्या जिवाला धोकाच. याकरितां तोही मेलाच पाहिजे. असो, त्याचें पाऊल मला ऐकूं येतेसें वाटतें.

क्याशिओ येतो.

रोदरीगो.—त्याचें पाऊल मी ओळखतों. तोच हा. अरे दुष्ट
तू आतां मेलास असें समज.

(अंगावर चालून जाऊन त्याला भोसकतो)

क्याशिओ.— तुला वाटत होते तसें जर माझे डगलें असतें
तर तुझ्या भोसकण्यापासून माझा घातच झाला असता
परंतु तें खंबीर असल्यामुळे माझा वचाव झाला; आतां
मी तुझ्याची परीक्षा पाहतों. (तरवार उपसून रोदरीगोला
घायाळ करितो) रोदरीगो. अरे मेलों रे मेलों!

(यागो चुटकर येऊन पाटीमागून क्याशिओच्या
तंगडीवर घाय करून निघून जातो)

क्याशिओ.— अरररर मी जन्माचा लंगडा झालों, धावा अहो
धावा, खून ! खून ! (पडतो)

(कांहीं अंतरावर अथेल्लो येतो.)

अथेल्लो.—हा क्याशिओचा शब्द.—यागो आपल्या वचनाला
कधीं ढळत नाहीं.

रोदरिंगो.— मी किती तरीं दुष्ट आहे हो !

अथेल्लो.— ऐका हो ! मी लढलें तेंच.

क्याशिओ अहो ! धावा धावा ! कोणी तरी येऊन मदत कराहो !

दिवा आणा वैद्य बोलावा लवकर.

अथेल्लो.— तोच हा.—अरे मर्दा यागो, तुझ्या मित्राचे दुःखाचा तुझ्या अंगीं केवढा थोरला समज हा ! खरा तूं न्यायी आणि प्रामाणिक ! मला तूं गुरुच झालास. छवेल्ये तुझ्या नाकचा बाल तर मरून पडलाच, आणि तुझीही दशा क्षणाभरानें तीच होणार. जारिणी हा मी आलों आतां ह्मण. त्या तुझ्या सुंदर नेत्रांनीं मला मोहून घेतलें होतें ते नेत्र माझ्या मनांतून पार झाले, त्यांजवर आतां अगदीं वोळा फिरला, अगे, ज्यापेक्षां तुझा विछाना जारकर्मानें विटाळला आहे. त्यापक्षीं त्याजवर जारिणीचें रक्त शिंपडूनच त्याची शुद्धि केली पाहिजे.

(लोडोवीको आणि ग्राशिआनो कांहीं अंतरावर येतात.)

क्याशिओ.— काय हो ! तिकडे पाहरेकरी नाही का कोणी ?

येणारा जाणारादेखील कोणी नाही ? अहो ! खून खून !

ग्राशिआनो.— कोणाचा कांहीं अपघात झाला आहे असें.

वाटतें कारण हा स्वर भयंकर आणि अनर्थसूचक आहे

व्याशिशो.—अहो धावा धावा आणि कोणी तरी मदत कराहो.

लोडोवीको.—ऐका हो.

रोदरीगो.—अरे गुलामा मांगा.

लोडोवीको.—कण्हण्याचे तर दोन तीन स्वर ऐकू येत आहेत; रात्रही खूप काळोखी. एथे कांहीं तरी कपट असावे. विशेष मदतीवांचून या आरडाओरडींत शिरणे विनधोक नाहीं समजतां कामास.

रोदरीगो.—नाहीं काहो कोणी येत ? तर रक्तस्त्राव होऊन आतां माझे प्राण निघून जातील.

(यागो उजड घेऊन येतो.)

लोडोवीको.—ऐका हो ! कोणी तरी येतें आहे.

ग्राआशिनो.—हा पहा कोणी अंगांत नुसती खमीस असतांच येतो आहे. बरोबर शस्त्रे आणि दिवा हीं आणिलीं आहेत.

यागो.—कोण आहे हो तिकडे ? खून, खून, लहून कोण ओरडतें आहे ?

लोडोवीको.—आह्माला नाहीं बोवा ठाऊक.

यागो.—तुह्माला ओरड नाहीं ऐकू आली ?

क्याशिओ.—अहो इकडे, इकडे, ईश्वरास स्मरून तरीं मला मदत करा हो.

यागो.—काय झालें हो ?

ग्राशिओ.—मला असें वाटतें कीं हा अथेल्लोचा निशाण-वाला आहे.

लोडोवीको.—खरें तोच हो तोच. भला पराक्रमी पुरुष.

यागो.—या अशा दीनवाण्या अरोळ्या टोकणारे तुम्ही कोण आहां हो ?

क्याशिओ.—यागो ? अरे, लुच्चांनीं माझा घात करून सर्वस्वी हानि करून टाकिली आहे.

यागो.—अरे वापरे ! हे तर आपले मुतालीक ! कोणत्या लुच्चांनीं हें असें केलें बरें ?

क्याशिओ.—मला वाटतें, त्यांतला एकजण एथेंच कोठें तरीं आशींपाशीं आहे. आणि त्याला कांहीं येथून बाहेर जातां यावयाचें नाहीं.

यागो.—केवढे दगलवाज आणि वेडमान लुच्चे हे !—तुम्ही तिकडे कोण आहां हो ? इकडे येऊन जरा मदत करा बरें— (लोडोवीको आणि ग्राशिओना यांस)

रोदरीगो.—अहो, इकडे मी पडलों मला मदत करा हो.

क्याशिओ.—त्या लुच्चांपैकींच हा एक.

यागो.—अरे लुच्चा ! अरे गुलामा मानकाप्या !

(यागो जाऊन रोदरीगोला भोंसकतो.)

रोदरीगो.—अरे दुर्गतिका चंडाळा यागो ! अरे पाषाणवृद्ध-
या श्वाना !

यागो.—अंधारांत माणसांचा प्राण घेतात ! हे असले प्राणघे-
णे चोरटे कोठें असावेत बरें ! शहरांत काय जिकडेति-
कडे सामसूम होऊन गेलें आहे. अहो खून ! खून ! तुम्हा
तिकडे बोलतां आहां ते कोण आहां हो, चोर का साव ?

लोडोवीको.—आपल्या परीक्षेस उतरतील ते खरे.

यागो.—महाराज, आपण लोडोवीको कीं काय ?

लोडोवीको.—होय तोच मी.

यागो.—मला क्षमा करावी महाराज, हें पाहा एथें लुच्चांनीं
क्याशिओला घायळ केलें आहे.

याशिओ—क्याशिओला ?

यागो.—रे बाबा क्याशिओ, काय झालें !

क्याशिओ.—माझ्या तंगडीचे दोन तुकडे करून टाकिले.

यागो.—भगवान् करो आणि असें न होवो !— गडयानो, दिवा

आणा वरें लवकर ! मी आपल्या खमिसानें याची तंगडी वांधून टाकितों.

वयांका येत्ये.

वयांका.— काय झालें हो; आतां कोण ओरडलें वरें ?

यागो.— आतां कोण ओरडलें वरें ?

वयांका.— हा! माझ्या प्रियकरा क्याशिओ ! माझ्या सख्या क्याशिओ ! अरे क्याशिओ ! क्याशिओ ! क्याशिओ !

यागो.— काय खटपटी रांड्ळूं आहे हें ! काय हो क्याशिओ, अमक्यानें ल्हाणजे तुझाला लंगडे करून टाकिलें असा तुमचा कोणावर वहिम आहे का ?

क्याशिओ.— कोणावर नाहीं.

ग्राशिआनो— तुमची अशी अवस्था पाहून मला फारच वाईट वाटतें. एवढा वेळ तुमच्याच शोधांत आहे.

यागो.— पायमोच्याचा बंद द्या वरें. अस्सें—अहो, यांस अलगत उचलून न्यावयास एकादी खुर्ची असती तर वरें !

वयांका.— हाय हाय, हा मूर्च्छा येऊन पडतोः—क्याशिओ ! क्याशिओ ! क्याशिओ !

यागो.— सभ्यहो, या दुष्ट कामांत ही रांड सामील आहे असा मला संशय येतो. गड्या क्याशिओ जरा दम धर—

या, या, इकडे दिवा आणा पाहूँ.—हा चेहरा आमच्या ओळखीचा आहे कीं नाहीं पाहूँ. हाय हाय! माझा मित्र आणि माझ्या गांवचा रोदरीगो हा. तो नव्हे वाटतें:—नव्हे काय! खचित तोच; रोदरीगोचरे देवा!

ग्राशिआनो.— काय वेनिसच ?

यागो.— निखालस तो, महाराज; आपणाला ठाऊक आहे का हा.

ग्राशिआनो.— आहे लणजे, हो.

यागो.— आपण ग्राशिआनो कीं काय ? या घातुक कृत्यामुळें मजकडून आपली उपेक्षा झाली यावद्दल आपण क्षमा करावी अशी माझी विनंती आहे.

ग्राशिआनो.— तुझाला पाहून मला फार संतोष झाला.

यागो.— क्याशिओ, कसें काय वाटतें ? एकादी खुर्ची सांपडती तर वरें !

ग्राशिआनो.— रोदरीगो !

यागो.— तो तोच तो:— हॅ, ठीक बोललेत; खुर्ची आणवा:— (खुर्ची आंत आणतात) कोणी तरी यांस एथून जपून उचलून नेलें पाहिजे. मी सेनाधिपतीच्या वैद्याला घेऊन येतो:— (बयांकेला उद्देशून) नायकिणी तूं आपली

खटपट वांचीव कशी:—व्याशिओ, हा मरून पडलेला गृहस्थ माझा मित्र आहे; तुम्हा दोघांमध्ये कांहीं वांकडे पडले होते कीं काय ?

व्याशिओ.— छे हो. भलतेंच एकादें. तो मनुष्य सुद्धां मला माहीत नाहीं.

यागो.— (वयांकेला) कां, तुम्हा कां चेहरा उतरला ? अहो, याला अलगत उचलून न्या वरें. (व्याशिओ आणि रोदरीगो यांस अलगत उचलून नेतात.) गडथानों, थांवा अमळ.— रांडे तूं कां फिक्री दिसत्येस ? — आपणास हिच्या डोळ्यांवर प्रेतकळा नाहीं का दिसत ? एवढेंच नाहीं, आपण जर न्याहाळून पहाल तर यापेक्षां अधिक कांहीं तरीं आपल्या दृष्टोत्पत्तीस येईल. याकरितां मी विनंती करतो कीं तिच्याकडे दृष्टि देऊन तिला चांगली निरखून पाहा. कां, महाराज, कांहीं दिसतें आहे ? दिसायला देखील नको; कारण पापकर्म जें आहे तें कधीं दडायचें नाहीं, जिभेचा व्यापार जरीं बंद पडला तरीं तें आपोआपच बोलूं लागतें.

(एमिलिया येते.)

एमिलिया.—हाय हाय, काय हें ! प्राणनाथ, कायहो हें ?

यागो.—रोदरीगो आणि दुसरे कांहीं लोक हल्लीं पळून गेले आहेत त्यांनीं काळोखांत क्याशिओस घायाळ केले. क्याशिओ अगदीं मृतप्राय झाला आहे, आणि रोदरीगो तर मेलाच.

एमिलिया.—हायरे सदृहस्था! हायरे गड्या क्याशिओ!

यागो.—जारकर्माचें हेंच फळ. एमिलिये, रात्रीं क्याशिओ जेवायास कोठें होता एवढ्याची बातमी काढून आण वरें! कां, हें ऐकून तुला कां कापरी भरली ?

बयांका.—तो माझ्या घरीं जेवला, पण मी कांहीं त्याकरितां कांपत नाहीं.

यागो.—हँ, तुझ्यायेथें जेवला काय? तर चल मजबरोवर तूं.

एमिलिया.—अग रांडे छिनाली! थू तुझ्या तोंडावर.

बयांका.—मी कांहीं छिनाल नाहीं. तूं जी माझी निर्भर्त्सना करित्ये आहेस त्या तुझ्या इतकी मी पवित्र आहे.

एमिलिया.—माझ्या इतकी ! धिक् तुझ्या जिण्याला!

यागो.—भले गृहस्थानों चला आपण त्या विचाऱ्या क्याशिओ-चा पाय बांधीत आहेत तो पाहूं. चल, रांडे. खरें झालेलें वृत्त सांग. एमिलिये, तूं किल्ल्यांत धांवतच जा, आणि आमच्या यजमानांस व यजमाननीस झालेली हकी-

कत कळीव. तूं अगोदर जाऊन पोंचशील का पण ?
 (मनाशीं. आजच्या रात्रीं काय तो माझा सोक्ष किंवा
 मोक्ष व्हावयाचा आहे.)

(निघून जातात)

प्रवेश २ रा.

निजण्याची खोली.

दैस्दिमोना विछान्यावर झोपीं गेली आहे. वाजूस दिवा जळतो
 आहे; अशा समयीं अथेल्लो तिचा प्राण ध्यावा या हेतूनें
 आंत शिरतो; आणि आपल्याशींच ह्मणतो. हे मना, या
 अघोर कृत्याचें तेंच बीज बरें तेंच बीज. अहो पवित्र
 तारांगणानो, तें मी आपणाजवळ या तोंडानें वटूं नये; पण
 बीज तेंच. तरी या सुंदरीचा रक्तस्राव करणें आपल्या
 हातून घडणें नाहीं. हिची काया तर पहा कशी बर्फी-

सारखी शुभ्र आहे ती, आणि अंगावर तेज पहा कसें लख-
लखतें आहे तें, जशी काय घोटीव संगमरवरी पुतळीच.
अशा तुळतुळीत आणि तेजस्वी शरिरावर घाव करण्यास
आपला कांहीं हात वाहयाचा नाही. (असें ल्हाणून
तरवार आटपतो.) पण हिला जिवंतही ठेवण्याची सोय
नाहीं कारण तसें केल्यास ही विश्वासानें पुष्कळांचे असे
गळे कापील. याकरितां मारलीही पाहिजेच; पण अगो-
दर दिवा मालवावा आणि मग—हे प्रकाशदायका दीपा जरी
मी तुला मालविलें तरी मला जर वाटेल तर पुनः तुला पूर्वीं
प्रमाणें प्रकाशित करतां येईल. (स्त्रीकडे दृष्टि जाऊन)
अहाहा! आपलें सर्व कौशल्य व अकल खर्चून परमेश्वरानें
तुशी काय ही अप्रतिम सौंदर्याची मूर्ति निर्माण केली आहे!
या तुझ्या मूर्तीतील अंतर्दीप जर मी समूळ मालविला
तर त्यास पुनः प्रदीप्त करावयास संजिवनी विद्या मज-
पाशीं कोठें आहे हें गुलावाचें फूल जर मी तोडलें
तर याला पुनः जीव आणावयाची शक्ति माझ्या
अंगांत नाही; तेव्हां अर्थातच यास कोमेजून गेलें
पाहिजे. असो, झाडावर आहे तोंपर्यंत याचा उपभोग तरी
घेऊं या (असें ल्हाणून तिचें मोठ्या प्रेमानें चुंबन करितो)

अहाहा ! काय मधुर चुंबन हें. या माधुर्याच्या योगानें प्रत्यक्ष न्यायदेवतेला देखील आपला खड्ग मोडून टाकण्याची बुद्धि निपजूं लागत्ये. (चुंबनाची तृप्ति न होऊन) आणखी एकदां, आणखी एकदां. प्रिये तूं मरून अशीच राहा ह्मणजे मी तुजवर अत्यंत प्रीति करीन. पुनः आणखी एकदां आणि आतां हें शेवटचें. इतकें गोड असें प्राण घेणें कधीं नव्हतें. रडें तर कांहीं आपल्याला आवरत नाहीं, पण हे अश्रु महा दुष्ट आहेत. हें दुःख मोठें अलौकिकच आहे ! अहो ज्या ठिकाणीं प्रीति करावयाची त्याच ठिकाणीं घाव घालायाचा ! अँ ही जागी झाली.

देस्दिमोना.— कोण आहे तें ? अथेल्लो ?

अथेल्लो.— होय, मीच देस्दिमोने.

देस्दिमो.— प्राणनाथ, विछान्यावर यावयाचें ना ?

अथेल्लो.— देस्दिमोने, आज तूं प्रार्थना करून निजली आहेस का ?

देस्दिमोना.— होय, प्राणनाथ.

अथेल्लो.— अगे दयेचा केवळ सागर अशा परमात्म्यापाशीं कबूल करून क्षमा मागितलेली नाहीं असें एकादें पातक जर

तुला अढळत असलें तर तावडतोव त्याविषयीं त्याची क्षमा माग.

देस्दिमोना.— हाय हाय, प्राणनाथ आपण ह्मणतां याचा भाव तरी काय हो ?

अथेल्लो.— आटोप आटोप लवकर बोलूं नको. मी अंबळ एथें फिरतां. तुझी तयारी झाल्याशिवाय कांहीं मी तुझा वध करणार नाहीं. ईश्वर माझ्या हातून असें न करवो आणि तुझ्या आत्म्याचा घात माझ्या हातून न होवो.

देस्दिमोना.— आपण माझ्या वधाची गोष्ट बोलतानां ?

अथेल्लो.— हो, वधाचीच बोलतां.

देस्दिमोना.— तर मग आतां जगदीश्वराला माझी करुणा आली पाहिजे.

अथेल्लो.— मी अगदीं मनःपूर्वक सांगतां कीं, तसेंच होवो.

देस्दिमोना.— जर आपण असें ह्मणतां तर मला वाटतें कीं आपण कांहीं माझा वध करणार नाहीं.

अथेल्लो.— हॅ (श्रमी होऊन मोठा सुस्कारा टाकतो.)

देस्दिमोना.— तरीं आपलें मला भय वाटतें. कारण आपले डोळे वटारूं लागले ह्मणजे आपल्या हातून कांहीं अनर्थापातच व्हावयाचा आहे असे आपण भयंकर दिसतां. ज्यापक्षीं मजकडे दोष नाहीं त्यापक्षीं मीं भ्यावें कां हें

मला समजत नाहीं; पण मी आपली भित्री आहे असें मला वाटते.

अथेळो.— तूं आपल्या पातकाचा विचार कर.

देसिदमोना.— पातक जर विचाराल तर आपल्यावर जी मी प्रीति करित्यें तेंच असेल तर कोण जाणे.

अथेळो.— होय, आणि त्याच करितां तूं मरत्ये आहेस.

देसिदमोना.— प्रीति करित्यें ह्मणून का मरण ! तर हें मोठें लोकोत्तर आहे.— हरहर, काय अनर्थहा, असे दांत ओठ कां चावतां आहां! आपणास कांहीं विलक्षणिक संताप येऊन इंगळा सारखे लाल झालां आहां आणि सर्व शरीर थरथर थरथर कांपतें आहे. हीं दुश्चिन्हेंच होताहेत पण मला अजून असा भरंवसा आहे कीं, या दुश्चिन्हांचा कटाक्ष कांहीं मजवर नाहीं.

अथेळो.— चुप गडबड करूं नको!

देसिदमोना.— नाहीं करित; पण झालें आहे काय?

अथेळो.— काय झालें ह्मणून विचारत्येस? अगे, जो रुमाल माझा अगदीं जीवका प्राण तो रुमाल मी तुला दिला असून तो तूं वयाशिओला दिलास काय?

देसिदमोना.— मी आपल्या गळ्याची शपथ घेऊन सागत्यें कीं मी तो त्याला दिला नाहीं. प्रत्यक्ष त्याला एथें आणून विचाराना!

अथेल्लो.— प्रिये, संभाळ वरें, अजून तरी खोट्या शपथेला संभाळ. आतां तूं अगदीं मरणाच्या पारिं वसली आहेस. देस्दिमोना.— होय, पण आपला हात कांहीं मजवर वाहायाचा नाही.

अथेल्लो.— नाहीं नाहीं तुझे मरण लांब नाहीं. आतां या क्षणां. ह्मणून मी सांगतो कीं तूं आपल्या पातकांची मोकळ्या मनानें क्षमा माग. तुझ्या दुष्कर्माविषयीं माझी अशी वालवाल खातरी होऊन गेली आहे कीं तूं शपथा वाहून वाहून जरीं नाकबूल गेलीस तरी देखील मला खरें वाटायचें नाहीं, आणि माझा जो पक्का ग्रह होऊन गेला आहे तो कधीं हलायाचा नाहीं. तात्पर्य तुझे मरण ह्मणून कांहीं आतां टळावयाचें नाहीं.

देस्दिमोना.— तर मग आतां भगवंतालाच माझी करुणा आली पाहिजे.

अथेल्लो.— माझेही ह्मणें तसेंच आहे.

देस्दिमोना.— आणि महाराज, आपणास देखील माझी करुणा यावी ! कारण यावज्जन्मांत मी आपली मर्जी कधीं तोडली नाहीं आणि भगवंताच्या आज्ञेप्रमाणें ज्या रीतीची सर्वांनीं एकमेकांवर प्रीति करावी त्या रीतीला सोडून वेगळ्या प्रतीची प्रीति मीं क्याशिओवर केली नाहीं आणि प्रीतीची खूणही मीं त्याला कधीं दिली नाहीं.

अथेल्लो.— अगे, खोट्या शपथा वाहाणाच्ये स्त्रिये, देवाच्यान, मी आपला रुमाल त्याच्या हातांत पाहिला. मला अगदीं पाषाणवृद्धय करून टाकित्ये आहेस. आणि ज्या कर्तव्य कर्मांला मी यज्ञ समजतो आहे त्यास तूं मजकडून ह्या त्या ह्मणवित्ये आहेस. तो रुमाल मी स्वतः आपल्या डोळ्यांनीं पाहिला.

देसिदमोना.— तो तर मग त्याला सांपडला असावा. मी ह्मणून कांहीं त्याला दिला नाहीं. आणवा त्याला इकडे आणि खरें कायतें त्याला कबूल करूं द्या.

अथेल्लो.— केलें त्यानें कबूल.

देसिदमोना.— काय प्राणनाथ ?

अथेल्लो.— त्यानें तुला भोगली ह्मणून.

देसिदमोना.— काय माझ्याशीं दुष्कर्म केलें ?

अथेल्लो.— होय.

देसिदमोना.— तो नाहीं असें ह्मणायाचा.

अथेल्लो.— नाहीं खराच. त्याचें तोंडच बंद करून टाकिलें आहे. प्रामाणिके यागोनेंच तशी वंदोवस्ती केली आहे.

देसिदमोना.— तरीच माझ्या पोटांत धडकी भरली आहे, आणि चित्त हुरहुरतें आहे. काय ? तो मेला कीं काय ?

अथेल्लो.— तो मेल्याची वार्ता काय पुसत्येस ! त्याच्या अंगावर

जितकीं रोमें आहेत त्या रोमांगणिक जरी जीव असते तरीं माझ्या प्रखर क्रोधाग्नीनें त्या सर्वांचा स्वाहा करून टाकिला असता.

देस्दिमोना.— (डोळ्यांस पाणी आणून ह्मणत्ये) हाय हाय, त्याची कोणी तरीं विश्वासानें मान कापिली आहे, आणि माझा सर्वस्वी घात केला आहे.

अथेल्लो.— हत रांडवे, प्रत्यक्ष माझ्या देखत त्या करितां रडत्येस?

देस्दिमोना.— प्राणनाथ, मला घालवूनद्यां पण ठार नका मारूं.

अथेल्लो.— चात करून टाकतों रांडवे.

देस्दिमोना.— रात्रीच्या रात्र मला असूंदा, उद्यां मारा.—

अथेल्लो.— नाहीं, नाहीं; जर तूं अधिक उणें कांहीं करशील तर.—

देस्दिमोना.— पण एक अर्धा तास तरीं !

अथेल्लो.— झालें आतां, अवधि नाहीं.

देस्दिमोना.— एक स्तोत्र ह्मणत्यें तोवेरी तरी ?

अथेल्लो.— वेळ टळली (असें ह्मणून तिचा गळा दावतो.

एमिलिया.—(पडद्यांत) अहो महाराज ! अहो महाराज ! काय हो ! महाराज ! महाराज !

अथेल्लो.—केवढा गोंगाट हा?— काय, मेली नाहीं ! अजून पुरती नाहीं मेली ! मी जरी क्रूर बनलों आहें तरी अजून

माझ्या पोटांत दया आहे. तुला दुःखानें मी कांहीं तळमळूं नाहीं देणार. (असें लहून अधिक जोरानें गळा दावतो.)

एमिलिया.—(पडद्यांत) अहो कायहो! महाराज, महाराज!

अथेल्लो.—कोण आहे तिकडे?

एमिलिया.—(पडद्यांत) अहो, महाराज! मी आहे! मला एक शब्द आपणापाशीं बोलायाचा आहे.

अथेल्लो.—ठीक आहे.—ही एमिलिया आली आहे. अंबळ वेळानें दार उघडूं. ही आतां मेली बरें. ती बहुतकरून क्याशिओ मेला लहून सांगायाम येते आहे. मोठाच गोंगाट झाला होता. हाँ! हालचाल बंद झाली वाटते बरें. आतां ज्या खाचेंत तिला पुरायाची त्या खाचेप्रमाणें अचेतन पडली आहे. असो, तिला आतां आंत घ्यावें का? घेतलें तर बरें का वाईट? ही पुनः चळवळस्पेशी वाटते आहे:—नाहीं नाहीं छे.—उत्तम पक्ष कोणता बरें? जर ती आंत आली तर ती माझ्या बायकोशीं बोलल्यावांचून कधीं रहावयाची नाहीं. माझी बायको! माझी बायको! कसची बायको आणि काय? या हतभाग्याला आतां बायको वियको कांहीं नाहीं. अरेरे, केवढें दुर्धर साहस कर्म हें! केवढा अवघड प्रसंग हा! मला असें

वाटते कीं या समयीं चंद्रसूर्यांस मोठीं ग्रहणे लागून त्यांचा अगदीं खग्रास झाला असावा, आणि सर्व भूमंडळ च्या भूमंडळ थरारून अगदीं कंपायमान होऊन गेले असावे.

एमिलिया.—(पडद्यांत) अहो महाराज, आपणास माझी अशी विनंति आहे कीं एक शब्द आपणापाशीं मला बोलू द्या.

अथेल्लो.—मी तुला अगदींच विसरलों होतो. अगे, एमिलिये आंत ये. हळू.—जरा थांबून ये.—मला पडदे ओढून घेऊ दे. कोठें आहेस तूं ? हल्लीं तूं काय वर्तमान आणिलें आहे ?

(दाराचें कुलूप काढतो.)

एमिलिया येत्ये.

एमिलिया.—अहो महाराज, तिकडे काय मोठे भयंकर खून पडले आहेत.

अथेल्लो.—काय? आतां?

एमिलिया.—आतां इतक्यांत महाराज!

अथेल्लो.—ही शुद्ध चंद्राची चुकी आहे. नित्यापेक्षां पृथ्वीच्या विशेष जवळ येऊन त्यानें मनुष्यांस अगदीं वेडाळून टाकिलें आहे.

एमिलिया.—महाराज, क्याशिओनें वेनिस एथील रोदरीगो

नांवाच्या एक्या तरण्याताठ्या मनुष्यास ठार मारिलें.

अथेल्लो.—रोदरीगो मेला! आणि क्याशिओ पण मेला!

एमिलिया.—नाहीं, क्याशिओ नाहीं मेला.

अथेल्लो.—क्याशिओ नाहीं मेल !? तर हा खून कांहीं बराबर जमला नाहीं, सूड घेण्याची गोडी जाऊन कडूपणा मात्र आला.

देस्दिमोना.—अहो, कपटानें त्याला मारला बरें, कपटानें!

एमिलिया.—अरे कर्मा! हागे वाई कोणाचा स्वर?

अथेल्लो.—काय कोणाचा?

एमिलिया.—(हंबरडा फोडून) हाय हाय !! हा माझ्या धनिणीचा स्वर. धांवा! धांवा! हो, धांवा! अहो वाईसाहेब पुनः एकदां बोलाहो! हे प्रियसख्ये देस्दिमोने तूं किती तरी गोड आहेसगे! अगे स्वामिणी तूं काय शुद्ध मध आहेस! बोलगे वाई एकदां!

देस्दिमोना.—निर्दोष मरण येऊन मी मरत्यें आहे.

एमिलिया.—हें कोणाचें कृत्य असावें बरें!

देस्दिमोना.—कोणाचें नाहीं माझेंच. तुझें कल्याण असो.

अगे एमिलिये, माझ्या रुपाळू प्राणनाथाजवळ मरते वेळेस मी त्यांची आठवण केली होती असें सांग. ईश्वर तुझें कल्याण करो (असें ह्मणून प्राण सोडित्ये.)

अथेल्लो.— कां, हिचा खून कोणी केला असावा वरें?

एमिलिया.— हायहाय, कोणाचें कर्म असेल तें असो?

अथेल्लो.— तूं च तिला स्वतः बोलताना ऐकिलें आहे कीं, तो मी नाहीं केला ह्मणून.

एमिलिया.— ती असें ह्मणाली खरी; पण ही झालेली गोष्ट मला बाहेर कळविली पाहिजे.

अथेल्लो.— अगे ती महादुर्वृत्त ! ती कुंभीपाक नरकांत जाऊन डुमत्ये आहे. तिचा वध करणारा मी वरें !

एमिलिये.— अरे ती स्वर्गी सोऱ्याची होऊन तिनें तेथें आपल्या पतिव्रताधर्माची शुभ्र पताका लाविली आहे; आणि त्वां काळ्या खवीसानें तिच्या नरडीचा घोट घेऊन नरकाचें साधन करून ठोकिलें आहे.

अथेल्लो.— अगे ती दुराचरणास प्रवृत्त होऊन जारिणी निघाली.

एमिलिया.— हें तूं तिच्यावर बालंट घेतो आहेस. तूं शुद्ध कलिपुरुष आहेस.

अथेल्लो.— ती पाण्यासारखी खोटसाळ होती.

एमिलिया.— तिला जो खोटसाळ ह्मणणारा तो तूं च अग्नी सारखा अविचारी आहेस. अरे, स्वर्गीचा खरेपणा तिच्या अंगी होता.

अथेल्लो.— कसला खरेपणा सांगत्ये आहेस ! प्रत्यक्ष क्याशिओ-

नें तिच्यावर स्वारी केली होती ! होती का नवती ती आपल्या नवऱ्याला विचार. अगे, योग्य कारणावांचून जर मी ही गोष्ट या पळ्यास आणली असली तर खरव नरक मला प्राप्त होवो. तुझ्या नवऱ्याला हें सर्व टाऊक आहे.

एमिलिया.— माझ्या नवऱ्याला ?

अथेल्लो.— होय तुझ्या नवऱ्याला.

एमिलिया.— कीं ती भलत्यावरोवर गेली ह्मणून ?

अथेल्लो.— हो, क्याशिओवरोवर, अगे, जर ती पातिव्रता असती तर ईश्वरानें एक नवें रत्नखचित जग उत्पन्न करून जरीं मला तिच्या बदल अर्पण केलें असतें तरीं देखील मी तिचा विक्रय केला नसता.

एमिलिया.— माझ्या नवऱ्याला ?

अथेल्लो.— होय, प्रथम तिच्या विषयींचें वर्तमान मला त्यानेंच सांगितलें, तो फार प्रामाणिक आहे. त्याला असल्या घाणेरड्या कृत्यांची मोठी चीड आहे.

एमिलिया.— माझ्या नवऱ्याला ?

अथेल्लो.— अगे तूं असें वरचेवर काय विचारत्ये आहेस ? मी सांगतो कीं, तुझ्या नवऱ्याला.

एमिलिया.—अगे स्वामिणी येथें कोणी तरी दुष्टानें विवा घातला आहे आणि प्रितीचें अगदी मातेरें मातेरें करून टाकलें आहे.

माझ्या नवऱ्याने सांगितले कीं ती जाऱिणी आहे हणून ?
 अथेल्लो.— होय बाई तुझाच नवरा हणाला. शब्दाचा अर्थ
 तुला कळतोना ? माझा मित्र, व तुझा नवरा जो प्रामाणिक
 यागो तो हणाला; समजलीसना आतां.

एमिलिया.— जर तो असें हणाला असला तर त्या घातक्याचा
 आत्मा प्रतिदिवशीं गहू गहू सडो ! पण हें तुझ्यासारखें
 वेडे विद्रे ध्यान पदरीं पडलें असून ती इतकी कशी तु-
 झ्यावर खुर्बाण होती हें मला मोठें नवल वाटते.

अथेलो.— हॉ !

एमिलिया.—दटावूं नका. काय आतां आपल्याला माझा गळा-
 विळा कापायाचा असेल तो कापा. पण मी आपल्याला
 खचित सांगत्यें कीं हें आपलें पापकर्म पवित्र ईश्वरापुढें
 जसें शोभत नाही तसें आपण तिला शोभत नव्हतां.

अथेल्लो—उगीच बैस. तुला मोठें जड जाईल.

एमिलिया.—जड काय जायाचें आहे. तुम्ही जर एकपट
 पारपत्य केलें तर दुष्पट सोसण्याची मला शक्ति आहे.
 अरे टोणण्या मूर्खा अंगांत कवडीचें तरी शाहाणपण असा-
 यचें होतें. तूं हें कृत्य केलें तरी मी तुझ्या तरवारीला
 भ्यायाची नाही. वीस वेळा जरी माझा कोणी प्राण घेत-
 ला तरी देखील मी तजें नांव प्रसिद्धीस आणल्यावांचून

राहणार नाहीं. धावा ! धावा ! अहो धावा ! त्या हवश्यानें
माझ्या धनिणीचा प्राण घेतला. खून ! खून !

मोंतेनो, ग्राशिआनो, आणि यागो येतात.

मोंतेनो— काय आहे हो सेनाधिपति बोवा ?

एमिलिया— यागो, आलांका आपण? तुझी तर खूपच चांगलें
काम केलें आहे, कीं लोकांनीं स्वतः खून करावे आणि ते
आपल्या शिरावर घालावे.

ग्राशिआनो.—काय काय आहे हो.

एमिलिया.—आपणामध्यें जर कांहीं पौरुष असलें तर या लु-
च्चांचा खोटसाळपणा यांच्या पदरीं घाला पाहूं ? हा क्षण-
तो कीं, माझी वायको शिंदळ आहे असें तुझी याला सांगि-
तलें. मला पक्कें माहीत आहे कीं आपण कांहीं कधीं
असें सांगणार नाहीं. आपण कांहीं असले लुच्चे नाहीं.
बोला. माझा ऊर अगदीं भरून आला आहे.

यागो.—मला जें वाटलें तें मी यांस सांगितलें आणि यांच्या
वास्तविक जें प्रचीतीस आलें त्याहून कांहीं अधिक सांगि-
तलें नाहीं.

एमिलिया.—पण आपण यांची वायको व्यभिचारिणी आहे
असें कधीं सांगितलें होतें का?

यागो.—हो, सांगितलें होतें.

एमिलिया.—तर मग तुझी अनृत बोललां; हें मोठें निंद्य आणि अधोगतीस नेणारें अनृत. खरोखरीच सांगत्यें कीं हें अनृत महा पातकांत घालणारें. ती वयाशिओबरोवर गेली ! वयाशिओबरोवर असें तुझीं बोललां ?

यागो.—हो हो मी बोललों वयाशिओबरोवर झणून. चल चल जीभ आटपून धर.

एमिलिया.—ही जीभ अवरायाची वेळ नव्हे या वेळेस मला बोललेंच पाहिजे. माझ्या धनिणीचा खून होऊन हें पाहा विछान्यांत तिचें प्रेत पडलें आहे.

सर्व.—हरहर परमेश्वर करो आणि असें न होवो.

एमिलिया.—(यागोस) आणि आपल्या सांगण्यावरून हा खून पडला आहे.

अथेल्लो.—गृहस्थहो अशी विस्मयमुद्रा नका करूं. ही झणत्ये हें सर्व सत्य आहे.

ग्राशिआनो.—सत्य खरें, पण मोठें आश्चर्यजनक सत्य ?

मेंतेना.—केवढें अघोर आणि राक्षसी कृत्य हें !

एमिलिया.—हा मात्रागमनीपणा बरें हा मात्रागमनीपणा ! हें सर्व माझ्या मनांत घोळतें आहे. मी जाणत्यें आहे, मला याचा वास लागला आहे. केवढा मात्रागमनीपणा हा; तेव्हांच असें माझ्या मनांत आलें होतें—या दुःखानें मी

आपला कांहीं आतां जीव ठेवायाची नाही. देवा, देवा,
काय मात्रागमनीपणा हा!

यागो.—काय तूं वेडी झालीस कीं काय ? मी तुला वजावून
सांगतो कीं तूं आतां घरीं जा.

एमिलिया.—भल्या गृहस्थानों आपणापाशीं मला कांहीं बोलाया-
चें आहे तर तसें करण्याविषयीं आपली मला परवानगी
असावी. मी यांची आज्ञा पाळावी हा माझा धर्मच आहे;
परंतु तसें करण्याची ही वेळ नव्हे. यागो, आतां मी क-
शाची घरीं जायें. माझा परिणाम आतां एथेंच.

अथेल्लो.—हाय हाय हाय. (असें ह्मणून वायकोवर ओणवा पडतो.)

एमिलिया.—नुसतें हाय हाय करून काय होतें तूं आतां मो-
ठ्या तृतीयस्वरावर आक्रोश करून रडत बस. अरे ज्यांच्य
लवेली देखील कोणी नांव ठेवायाचें नाहीं अशा ज्या महा-
न महान पतिव्रता त्यांमध्ये जी अग्रगण्य अशा निरपराध
साध्वीचा तूं प्राण घेतला आहे.

अथेल्लो.—अगे साध्वी नको ह्मणूं वेसवा असें ह्मण (उठून
ग्राशिआनोकडे पाहतो) काका मी आपल्यास पाहिलें
नाहीं. ही पहा आपली पुतणी एथें पडली आहे, मी
स्वतः आपल्या हातांनींच तिचा आतां श्वासोश्वास बंदा
करून टाकला. हें मोठें अघोर आणि दुष्ट कृत्य आहे
असें मी समजतों.

ग्राशिआनों—गरीब विचारी दोस्दिमोना ! तुझा बाप मेला एव-
 द्यानं मी मोठा सुखी आहे. अशाशीं जी तूं गांठ घातली
 तीच गांठ त्याला मरणमूळ झाली आणि शुद्ध या दुःखानेंच
 त्याच्या आयुष्याचा जीर्ण तंतु तुटून गेला. जर आजपर्यंत
 तो असता आणि हा प्रसंग त्याच्या दृष्टीस पडता तर त्या-
 नें आपल्या जीवाचा आकांत करून एकादें मोठें अघोर
 कृत्य केलें असतें आणि एवढेंच करून राहिला नसता तर
 आपल्या मनांतला विवेक समूळ दग्ध करून शुद्ध तमोगु-
 णी बनला असता आणि लोकांत अगदी छी थु होण्या-
 जोगीं कामें केलीं असतीं.

अथेल्लो.— ही गोष्ट मोठी दुःखकारक खरी पण यागोला ठा-
 ऊक आहे कीं या वेसवेनें क्याशिओशीं एकदा नाहीं दो-
 नदा नाहीं हजार वेळा बदकर्म केलें. क्याशिओनें-
 देखील ती गोष्ट कबूल केली आहे, आणि क्याशिभेवर
 आपलें पूर्ण प्रेम आहे हें दाखविण्याकारितां मी जो एक
 रुमाल जिवास लावून ठेविला होता तो तिला प्रेमभावाची
 देणगी ल्हणून दिला होता तो तिणें त्याला दिला. आणि हें
 तरी कांहीं सांगोसांगी नाहीं प्रत्यक्ष मी तो त्याच्या हातांत
 पाहिला. तो रुमाल माझ्या बापानें माझ्या आईस दिला
 होता.

एमिलिया.— अरे देवा ! प्रारब्धाची गती मोठी विचित्र आहे
असें ह्मणतात तें खरें.

यागो— खबरदार आतां कांहीं बोललीस तर.

एमिलिया— या वेळेस मी मौन धरूं काय महाराज ? नाही
नाहीं. तें आतां माझ्या तोंडांत रहावयाचें नाही बाहेर
पडेलच पडेल. माझे तोंड आतां वाज्यासारखें पथेच्छ
चालेल, त्याला प्रतिबंध कोणाच्यानें करवणार नाही. देव,
मनुष्य, गंधर्व, पिशाच हे सर्व माझ्यापुढें आतां येऊन
त्या चट साज्यांनीं माझी हेळणा केली तरीदेखील मी वो-
ल्ल्यावांचून रहायाची नाहीं.

यागो.— कांहीं शुद्धीवर ये आणि घराचा रस्ता धर.

एमिलिया.— नाही, नाही, एधून मी आतां हलावयाची नाहीं.
(यागो बायकोच्या पोटांत तरवार खुपसण्याचा बेत दर्शवितो.)

ग्राशिआनो.— छे ! छे ! तुझी तरवार आणि ती स्त्रीवर ?

एमिलिया.— हपशा, तूं केवळ जडभारथी आहेस. अरे
ज्या रुमालाची तूं गोष्ट बोलत आहेस तो रुमाल दैववशा-
त् मला सांपडला होता आणि मी नेऊन तो आपल्या भ्र-
तारास दिला कारण त्यानें तो चोरून आणण्याविषयीं मा-
झ्या बहुत वेळा विनवण्या. केल्या होत्या. वस्तुतः झटलें ह्म-
णजे अशा क्षुल्लक वस्तूकरितां अशा विनवण्या करण्याची
कांहीं गरज नव्हती.

यागो.— भली भागलावी रांड.

एमिलिया.— तिनें तो रुमाल वयाशिओला दिला सणतां ? छे
छे, छे छे, तो तर मला सांपडला आणि मी तो नेऊन आ-
पल्या भ्रतारास दिला.

यागो.— रांडवे, तूं लवाड बोलत्येस अगदीं.

एमिलिया.— सभ्यहो, मी देवाच्यान खोटें बोलत नाहीं, खरा
मजकूर सांगत्यें आहे. या भडव्याच्या हातून त्या गाई-
चा गळा कापवला तरी कसा. सुशील स्त्री या मूर्खाला
काय होय ?

(यागो बायकोच्या पोटांत तरवार खुपसून पळून जातो.)

अथेल्लो — या दुर्गात्म्याच्या टाळक्यावर भडमार कगयाला आ-
काशांत मोठ मोठे फत्तर नाहींत काय ? अट्टल लुच्चा गुलाम!

ग्राशिभानो.— अरे पहा ती स्त्री खालीं पडली. खचीत
त्यानें आपल्या बायकोला ठार केली.

एमिलिया.— होय, होय. आतां माझ्या यजमानणीच्या शे-
जारीं मला निजवाहो.

ग्राशिभानो.— त्यानें तर काढलान पळ, पण, त्याची बायको
मात्र जिवाला मुकली.

मांतेनो.— अट्टल लुच्चा खरा. तुझी हें शस्त्र ध्या पाहूं. हें
आतां मी हवशापामून घेतलें. दाराच्या बाहेर येऊन

पाहरा करा आणि त्याला बाहेर जाऊं देऊं नका. प्रसंग-
च आला तर ठार करून टाका. तो जो आतां लुच्चा प-
ळाला त्याला जाऊन पकडून आणतो, कारण तो महाअधम
अहे गुलाम. (मांतेनो निघून जातो.)

अथेल्लो.—ज्यापक्षीं मी अगदीं हतवीर्य झालों आहे त्यापक्षीं
आतां एकादी बायको देखील माझ्या हातची तरवार घे-
ईल. पण प्रामाणिकपणा नष्ट झाल्यावर प्रतिष्ठा राखून
तरी काय करायाचें आहे ? जाऊंदा आतां सगळें.

एमिलिया.—वाई साहेब, आपल्या गाण्यानें काय बरें भविष्य
सुचविलें. माझें एका आतां. मी बोलत्यें तें आपणा-
स ऐकूं येतें ना ? राजहंस पक्षी जसे गात गात मरण
पावतात तशी मीही आतां गात गात प्राण सोडित्यें.
“अशोका, अशोका, अशोका, अशोका.” —हवशा, ती महा
पतिव्रता होती. अरे चंडाळा हपशा, तुझ्यावर तिची
पूर्ण भक्ति होती. हे माझ्या जीवात्म्या, जें खरें होतें
तें मी बोलत्यें याकरितां तूं आतां संतुष्ट हो. माझ्या म-
नांतून जसें बोलायाचें तसें बोलून परमेश्वरा, मी आतां
प्राण सोडित्यें. (मरण पावते.)

अथेल्लो.—या खोलींत माझें दुसरें हत्यार आहे. स्पेन देश-
ची तरवार, तिला बर्फांत बुडवून पाणी दिलें आहे. होहो,

ही एथेंच आहे. काका, मला आतां बाहेर आलें पाहिजे. **प्राशिआनो**— (आंतून) तसें करण्यास जर तूं प्रवृत्त होशील तर तें तुला फार जड जाईल. तुझ्या जवळ हत्यार ना पात्यार. उगीच प्राणावर मात्र गोणी आणशील.

अथेल्लो.—तर तुझी इकडे येऊन माझ्याशीं बोला, नाही तर मी जरी असा नंग आहे तरी तुमची चंदनपट्टी उडवीन.

प्राशिआनो.—काय, तुझे ह्मणणें काय ?

अथेल्लो.—हें पाहा माझ्या जवळ दुसरें शस्त्र आहे. यापेक्षां उत्तम शस्त्र शिपायाच्या कमरेला आजपर्यंत कधीं लटकलें नाहीं. या लहानशा सुंदर शस्त्राच्या साहाय्यानें हल्लीं जो तुझी अटकाव करीत आहां त्यापेक्षां वीसपट अधिक अटकावांतून निभावून गेलों असा दिवस मला आठवतो आहे. पण ती आतां लटकी बढाई कशाला पाहिजे. दैवापुढें कोणाचें चालतें आहे ? त्यांतलें आतां कांहीं उरलें नाहीं. तुझाला माझ्या हातांत शस्त्र जरीं दिसतें आहे. तरी त्याची मनांत किमपि भीति बाळगूं नका. इह लोकांच्या यात्रेची एथेंच माझी समाप्ति एथपर्यंतच तिची मर्यादा. या संसारसागरांत यापुढें ह्मणून आतां माझे तारूं जायाचें नाहीं. मिऊन मार्गें कशाला व्हातां ? हें भिणें आतां फुकट आहे. या अथेल्लोच्या

अंगावर आतां कोणी चढून मात्र यावे कीं, अथेल्लो सरला पाठीमागे. पण मागे सरून तरी त्यानें जावे कोठें आतां. (स्त्रीकडे पाहून) अगे लीलावती, काय तुझ्यावर प्रेत-कळा आली आहे. विचारीला ग्रहदशेनें अगदीं घेरून घेतलें. जसें हें नेसायाचें वस्त्र आहे तशी तूं अगदीं पांढरी फटफटात दिसत्ये आहेस. पापपुण्याची झाडा-झडती देण्याच्या स्थळीं जेव्हां तुझी माझी गांठ पडेल ते-व्हां हेंच तुझें विकल स्वरूप माझ्या जीवात्म्याला स्वर्गांतून लोटून देईल आणि मग यमदूत येऊन त्यावर आपले पाश टाकतील. प्रियसख्ये, अगदीं, थंड गार पडलीस-ना? आहाहा! तुझें पातिव्रत्य जसें शीतल, तशी तूं शीत-ल झाली आहेस. हर हर! केवढा दुरात्मा पातकी मी आहे! यमदूतानों, मी स्वर्गभूमि पाहण्यास योग्य नाहीं, याकरितां त्या पुण्यभूमींतून चांगलें ताडन करून मला बाहेर काढून द्या, मला वायुमंडळांत झुगारून द्या, मला गंधकांत होरपळून टाका आणि मला मोठ्या प्रचंड कुंडां-तील प्रदीप्त अग्नीच्या ज्वालेंत लोटून द्या. हे देस्दिमो-ने! परलोक निवासिनी देस्दिमोने! गेलीस मला सोडून तूं अँ, हाय, हाय हाय.

लोढोषीको, मांतेनो, खुरचीवर घालून आणलेला क्षयाशि-

ओ, दुसरे कामदार आणि बंदिवान केलेला यागो हे येतात.

लोडोवीको.—तो अविचारी आणि मोठा हतभाग्य मनुष्य कोठें आहे हो ?

अथेल्लो.—तो कोण, अथेल्लो कीं काय ? हा मी एथें आहे.

लोडोवीको.—आणि तो कालसर्प कोठें आहे ? त्या लुच्चाला पुढें आणा असा.

अथेल्लो.—खालीं मी याच्या पायांकडे पाहतों आहे, पण ते काहीं उफराटे दिसत नाहींत. ही कल्पित गोष्ट असावी असें वाटतें. जर तूं खराच पिशाच असलास तर काहीं ठार मरणार नाहींस.—(असें लपून अथेल्लो यागोवर वार करितो) लोडोवीको.—त्याच्या हातांतील तरवार घ्या हिसकून.

यागो.—महाराज, रक्तस्राव मात्र चालला आहे, पण काहीं ठार नाहीं मेलों.

अथेल्लो—मला काहीं याचें दुःख वाटत नाहीं, तूं मरूं नये हेंच मला इष्ट आहे. कारण, माझ्या बुद्धीनें असें वाटतें कीं या वेळेस जर तुला मरण आलें तर तें तुला मोठें सुखाचें होईल.

लोडोवीको.—अरे अथेल्लो, जो तूं पूर्वीं इतका सुजन होतास तो

तूं या चंडाल गुलामाच्या ठकाविद्येनें इतका वेडावलास तर तुला ल्हाणवें तरीं काय?

अथेल्लो.—कां वरें, वाटेल तें. आपल्याला पाहिजे तर प्रामाणिक मानकाप्या ल्हाणा, कारण असद्दुद्धि धरून ल्हाणून मीं कांहीं एक केलें नाहीं. जें केलें तें सर्व सद्दुद्धि धरून केलें आहे.

लोडोवीको.—हा दुरात्मा आपण केलेलें दुष्ट कर्म अर्धेमुर्धे कबूल करितो. पण मीं तुझाला असें विचारतां कीं, तुझी दोघांनीं मिळून वयाशिओला मारण्याची मसलत केली होती कीं काय?

अथेल्लो.—होय.

वयाशिओ.—गड्या सेनाधिपते, असें करण्यास मजकडून कांहीं कारण दिसत नाहीं.

अथेल्लो.—तुझी ल्हाणतां हें यथार्थ आहे. यावदल मीं तुमचीक्षमा मागतों. पण तुझी रुपा करून त्या अर्ध्या पिशाचाला असें विचारा कीं, माझा आत्मा आणि कुडी पास त्यानें फाशांत काय ल्हाणून घातलें?

यागो.—मला कांहीं विचारूं नका. झालेला मजकूर आपणास सर्व विदितच आहे. इतःपर मीं ल्हाणून तोंडांतून एक शब्द देखील काढणार नाहीं.

लोडोवीकी.-काय? देवाचें नावसुद्धां घेणार नाहींस?

प्राशिआनो.-अरे तुझ्या अंगाची चामडीं लेंववून तुला बोलता
करूं तर, तूं काय समजला आहेस?

अधेल्लो.-खासें तूं बोलूं नयेस हेंच उत्तम.

लोडोवीकी.-महाराज, मला असें वाटतें कीं, या कृत्यांत जी
कांहीं हकीकत घडून आली आहे ती दिलकूल आपणास
टाऊक नाहीं, याकरितां मी आपणास सर्व कळवितों. ठार
मारून टाकलेल्या रोदरीगोच्या खिशांत हें पत्र सांपडलें
आहे आणि हें एक दुसरें. या दोहोंपैकीं एक्या पत्रावरून
रोदरीगोच्या हातून क्याशिओस मारविण्याचा यागोचा
बेत होता असें दिसून येतें.

अधेल्लो.-अरे वेरडा!

क्याशिओ.-सामान्य वेरड नव्हे. वेरडांचा राजा आणि त्यां
तला केवळ अगदीं अर्क!

लोडोवीकी.-हें आतां दुसरें एक पत्र त्याच्याच खिशांत
सांपडलें आहे. रोदरीगोनें त्रासून त्या दुष्ट दुरात्म्यास
पाठविण्याच्या उद्देशानें लिहिलें होतें, परंतु मध्यंतरीं त्यानें
येऊन रोदरीगोची सनजूत पाडली असावी असें दिसतें.

अधेल्लो.-अरे नष्टा पापिष्ठा अधमा!-क्याशिओ, माझ्या बाय-
कोचा रुमाल तुमच्या हातीं कसा लागला हो?

क्याशिओ.-तो मला माझ्या खोलींत सांपडला आणि आतां

नुकता आपल्या तोंडानेंच कबूल झाला कीं, मीच तो नेऊन
कांहीं मतलब साधण्याकरितां तेथें टाकला होता.

भथेल्लो.—हरहर, केवढा महामूर्ख मी! केवढा अविवेकी! केवढा
अविचारी?

वयाशिओ.—महाराज याशिवाय, मी पूर्वी पाहण्यावर असतां
मजबरोबर मारामारी करण्याचा प्रसंग यागोनें रोदरीगो-
कडून आणविला ह्मणून रोदरीगोनें आपल्या पत्रांत यागो-
ची केवढी निंदा केली आहे! आणि आपण जी मला बर-
तर्फी दिली ती त्याच कलागतीवरून. रोदरीगो पुष्कळ
वेळ अगदीं मृतप्राय पडला असून तो आतां नुकताच
असें ह्मणाला कीं, मला घायाळ करण्याचें कृत्य यागोनेंच
केलें आणि ही जी एवढी कलागत झाली ती करण्याविषयीं
यागोनेंच मला उत्तेजन दिलें.

नोडोवीको.—या खोलींतून निघा आतां बाहेर आणि आमच्या
बरोबर चला. तुमचा अधिकार काढून व तुह्यास पदच्युत
करून तुमच्या जाग्यावर वयाशिओची नेमणूक केली
आहे. याकरितां सैप्रस एथें इतःपर आतां त्याची सत्ता
या गुलामाला तर, कल्पना चालवून निघण्यासारखें अस-
ल्यास, असें कांहीं शासन शोधून काढलें पाहिजे कीं,
अष्टौ प्रहर याच्या अंगाला टोचण्या लागून चिरकाळपर्यंत

यमयातना भोगतिच यानें आपल्या आयुष्याचे दिवस काढावे. भरे महा अपराध्या, गुन्हे केले आहेस त्यांचें स्वरूप वेनिस सरकारच्या कानावर पडे तोंपर्यंत तुला खड्या पाहण्यांत राहिलें पाहिजे.

अथेल्लो.—सावकाशीनें ध्या, उतावळी करूं नका आणि आपण जाण्याच्या पूर्वी मला जे आपणापाशीं दोन शब्द बोलायाचे आहेत ते रूपा करून ऐकून घ्या. माझे असें खणणें आहे कीं, मी थोडाबहुत सरकारच्या उपयोगीं पडलों आहे आणि ही गोष्ट सरकारासही विदित आहे, तेव्हां त्याविषयीं कांहीं विशेष सांगणें नाही; परंतु मुख्यत्वे सांगणें एवढेंच आहे कीं, या दुर्दैवानें घडून आलेल्या गोष्टीची हकीकत सरकारास कळविण्याकरितां जीं पत्रें लिहाल त्यांत मजविषयींचा प्रकार जसा वास्तविक आहे तसा लिहा. त्यांत कांहींन्यून करूं नका आणि द्रोहबुद्धीनें पदरचेंही कांहीं घालूं नका. तुम्ही मजविषयीं असें लिहा कीं, मी आपल्या प्रियपत्नीवर पराकाष्ठेचें प्रेम करित असें; परंतु तें प्रेम वेडें वेडें होतें, त्यांत शहाणपणा नवता; माझा मूळ स्वभाव कांहीं संशयखोर नवता पण माझे कान लुच्चांनीं असे कांहीं फुकलें कीं, तेणेंकरून मला भुरळ पडून मी पराकाष्ठेचा गोंधळांत पडलों. माझ्या हातांत उत्तम

मुक्ताफल सांपडलें असून तें म्या अभाग्यानें झुगारून दि-
लें. माझ्या नेत्रांत अश्रू ढाळण्याची सवय नव्हती तरी
हें पाषाणवृद्धयास देखील द्रव आणणारें कृत्य पाहून
त्यांतून अश्रूंचा अगदीं पूर वाहूं लागला; आरबी देशांती-
ल झाडांपासून जसा औषधी गोंद भराभरा बाहेर पड-
तो तशी माझी अवस्था होऊन गेली; इतकें लिहून पुढें
असें लिहा कीं, एकदां अलेप्पोमध्ये एक्या दुष्ट बंडखोर
तुर्कानें वेनिस शहरांतिल एका मनुष्यास ठार मारिलें
आणि राजद्रोह केला ह्मणून मी त्या कुठ्याचें नरडें धरून
त्याला असा मारिला, असें बोलून आपल्यापोटांत तरवार
खुपसतो.

लोडोवीको.—हर, हर, काय अघोर परिणाम हा!

ग्राशिआनो.—जेवढें तो बोलला तेवढें व्यर्थ झालें.

अथेल्लो.—प्रिये, तुला मारण्यापूर्वीं मी तुझे चुंबन केलें होतें,
ह्मणून आतां मी मरतांना पुनः तुझे चुंबन केलें पाहिजे,

(देखिदोनेवर पडतो आणि मरण पावतो.)

लोडोवीको.—हर हर! केवढें अघोर कर्म हें !

ग्राशिआनो.—जेवढें बोलला तेवढें विघडून टाकिलें.

अथेल्लो.—प्रिये तुझा वध करण्यापूर्वी प्रथम तुझे चुंबन घेतलें.
अगे अशा चुंबनावरून पंचप्राण ओवाळून टाकण्यास आत्म-
हत्येयांचून दुसरा मार्ग दिसत नाही.

वयाशिओ.—या गोष्टीची मला भीति होतीच, पण असें वाटलें
होतें कीं, तो मोठा महात्मा आहे आणि त्याच्या जवळ
शस्त्रही नाही.

लोडोवीको.—(यागोकडे पाहून लणतो) अरे अधमा स्पार्टा
देशच्या श्वाना ! संताप, क्षुधा आणि सागर यांस कांहीं
कोणाची दया नाही असें लणतात, परंतु त्यांपेक्षां किरे तूं-
निर्दय. या विछान्यावर हा दुःखाचा डोंगर बघ ! अरे
चांडाळा हें सगळें तुझे कृत्य ! याकडे दृष्टीनें पाहवत सुद्धां
नाहीं.—याजवर आच्छादन तरी घालूं या. ग्राशिआनो, हव-
शाचें घरदार, चीजवस्त, सर्व तूं आपल्या स्वाधीन करून
घे, कारण त्याचा वारस तूंच आहेस. वयाशिओ, वेनिस
एथील मुख्य अधिकारी आतां तूं आहेस, याकरितां या
चांडाळा पाप्याला ? जें जें कांहीं शासन करायाचें तें तूं
ज्या ठिकाणीं, जितके दिवस, ज्या यातना याचेकडून
भोगवावयाच्या त्या सर्व तूं याच्याकडून भोगीव. यांत

अगदीं अंतर करूं नको; मी तर हा असाच आतां बंदरा-
 वर जाऊन जहाजांत बसतो, आणि हे दुःखदायक वर्त-
 मान दुःखित अंतःकरणानें सरकारास जाऊन विदित
 करतो.

(सर्व निघून जातात.)

पांचवा अंक समाप्त.

शुद्धिपत्र.

पृष्ठ.	ओळ.	अशुद्ध.	शुद्ध.
१	७	ब्रेवानशोचा	ब्रेवानशोची
"	१९	वाजवणारे	वाजवणारे
१२	२१	भक्तिभाव	भक्तिभाव
१३	१०, ११	कांही नाही } रोदरीगो. }	कांही नाही. रोदरीगो
१४	१८, १९	मिळवा. रोदरीगो	मिळवा. रोदरीगो,
१५	१६	विवाह	विवाह
१७	१९	कौन्सलदारांपैकीं	कौन्सलदारांपैकीं
२२	१०	कौन्सल	कौन्सल
"	१३	वर्तमानावर	वर्तमानांवर
२५	३	त्यांचा	त्यांनीं
"	५	ते मोंतेनो	जे मोंतेनो
२९	१६	यानें	यानें
३४	१५	आसतां	असतां
३७	१३	बाला,	बाला—
"	१४	बिछन्या	बिछान्या

पृष्ठ.	ओळ.	अशुद्ध.	शुद्ध.
३७	१८	उचलतें	उचलतों
४३	१०	माकड पशु	माकड
४७	१४	जयाचें	जमायाचें
४९	१३	येतें, हें ठीक जम- लें आहे. सघळें }	येतें. हें ठीक जमलें आहे सगळें.
५०	१७	त्याच्या	त्यांच्या
५१	१२	खरावा	खरावा
५३	८	कां	का
६१	२	काळीं	काळी
६२	१२	नारा	नारी
७०	२	तुमच	तुमचें
७७	१४, १५	होतें. यागोजीराव-	होतें. यागोजीराव,
७९	१८	मुजर	मुजरे
८२	१४	छातीस हात लाऊन	(छातीस हात लावून)
८३	३	दिलगीरीं	दिलगीरींत
८४	२	कोण वरें, ह्मणजे,	कोण वरें ह्मणजे?
"	"	क्याशिओ	क्याशिओ.
८५	२	हेस्दिमोना	देस्दिमोना
८६	६	अहो क्याशिओ,	अहो, क्याशिओ

पृष्ठ.	ओळ.	अशुद्ध.	शुद्ध.
९२	६	मनसु	मनसुवे
"	७	करित	करितां
"	१६	तोडांन	तोडांन
९७	५	बायक	बायका
९९	४, ५	झाली.— देस्दिमोना	झाली.—देस्दिमोना
१०४	८	प्रिये	
११०	३	मूर्ख!	मूर्ख !
११२	८	वहिमावरून	वहिमांवरून
"	९	साधनसूत्रावरून	साधनसूत्रांवरून
११५	४	वैराग्या	वैरा
११६	१८	सपला	संपला
१२६	१७	ज्य	ज्या
१३७	११	वाईट	वाईट.
"	२०	तों	तें
१५१	८	अथव	अथवा
१७०	१६	अथेल्लो.— लोडोविको इ०.	(अथेल्लो, लोडो- विको इ०.)
१७१	२१	त्यांचेंच	
१७३	१२	बेनिस	बेनिस

पृष्ठ.	ओळ.	अशुद्ध.	शुद्ध.
१७३	२०	वदनींबोले	बोलेवदनीं
१७४	१३	तुजविण . . काळें	“तुजविण . . काळें”
१७६	१९	त्यांस	त्यास
१८५	१०	तुझा	तुझी
१८७	६	वेनिसच	वेनिसचा
१८८	९	गड्यानीं	गड्यानो
२००	९	वाई	वाई
२०४	१०, ११	लुच्चांचा	लुच्चाचा
२०६	१३	ज्यांच्य	ज्यांच्या
”	१९	वंदा	वंद
२०९	२०	मांतेनो	मेतेनो
२१०	५	”	”
२१९	१०	किरे	कीरे
”	१७	पाण्याला?	पाण्याला
”	१८	ज्या ठिकाणीं ड्यूक लोडोवीको	कर. ज्या ठिकाणीं द्यूक लोदवीको

कोठें एमिलिया व कोठें एमिलिआ पडलें आहे. विराम-
चिन्हें कोठें उडालीं आहेत.